The Journal of

THE TANJORE SARASVATI MAHAL LIBRARY

Vol. XIII

No. 2

EDITED BY

S. GOPALAN, B. A., B. L.,
Honorary Secretary,
T. M. S. S. M. Library, Tanjore.

PUBLISHED WITH THE PERMISSION OF
THE ADMINISTRATIVE COMMITTEE OF THE LIBRARY.

A. C. 1959 S'aka 1881

Annual Subscription Rs. 4.

The Journal of
THE TANJORE SARASVATI MAHAL LIBRARY

EDITED BY

S. GOPALAN, B. A., B. L.,
Honorary Secretary,
T. M. S. S. M. Library, Tanjore.

Vol. XIII **No. 2**

PUBLISHED WITH THE PERMISSION OF
THE ADMINISTRATIVE COMMITTEE OF THE LIBRARY.

A. C. 1959 S'aka 1881

Annual Subscription Rs. 4.

CONTENTS.

No.		Pages.
1.	Editorial	
2.	Research in Āyurvēda-Its Scope and Method —Sri K. Vāsudēva S'āstri B. A.,	1–6
3.	" ஆண்டாளும் காளிதாஸனும் " —நாவல்பாக்கம் ஸ்ரீ தேவநாதாச்சாரியர், மீமாம்ஸா சிரோமணி.	7–20
4.	வேதவிஜ்ஞானம்–III. " ஒரு வருஷம் ஒரு நாள் " —நாவல்பாக்கம் ஸ்ரீ தேவநாதாச்சாரியர்	21–24
5.	सूक्तिमालिका–श्रीनारोजीपण्डितविरचिता द्राविडानुवादेन सहिता ஸ்ரீ நாரோஜீ பண்டிதரால் இயற்றப்பட்ட ஸூக்திமாலிகை தமிழ் உரையுடன்—நாவல்பாக்கம் ஸ்ரீ தேவநாதாச்சாரியர்	9–16
6.	वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी–भट्टोजिदीक्षितकृता An Analysis in English by late Sri P. V. Nāganātha S'āstri (continued from Vol. XIII. No. 1.) —Sri N. S. Dēvanāthāchāriar, Meemāmsā S'irōmani.	131–138
7.	தன்வந்தரி வைத்யம்—Dr. S. Venkatarājan, L. I. M.	49–64
8.	श्रीमद्भागवत–माधवात्मजकृतमराठीभाषान्तर–प्रथमस्कन्ध —Sri G. Nāgarāja Rao.	81–96
9.	திருச்சோற்றுத்துறைத் தலபுராணம் —வித்துவான் திரு. இராம. கோவிந்தசாமி பிள்ளை	41–
10	Minor works of S'rī Kṛṣṇānanda Sarasvati —Sri P. V. Varadarāja S'arma, M. A.,	2+4+38=4
11.	A New Recepi (English & Hindi)	
12.	Notes on Manuscripts "सुन्दरशृङ्गार" —Svānand	
13.	Our Exchanges	

THE JOURNAL OF
THE TANJORE SARASVATI MAHAL LIBRARY.

Vol. XIII. A. C. 1959 S'aka 1881 No. 2

EDITORIAL

I have pleasure in placing Vol. XIII No. 2 of the Journal of Saraswati Mahal before the public. Of the three articles of research value the first is "Research in Āyurvēda — Its Scope and method". The learned contributor points out to the wholly unchartered field rich in treasures of latro-chemistry — Bhasmas, Sindūram, and the like used by Āyurvēdic, Siddha and Unāni Practitioners and pleads for a systematic research on "Marmas".

"There is however one topic in this connection which may be of special interest to our surgeons and it is the one on Marma or Vital areas which are like reservoirs of Prāna as in the case of the three principal marmas — Hṛdayam, Śiras, and Vasti or like Junctions of pranic currents as in the case of the other 107 marmas described in suśruta and other standard works of Āyurvēda. The importance of these marmas to the surgeon is that cuts and injuries to these vital spots are attended with severe and sometimes even fatal consequences. The surgeon is therefore warned to remember that there are some marmas which the surgeon's knife should never touch, some which may be touched at one inch distance and some, at two inches distance and so on. This is a teaching which admits of crucial testing by surgeons interested in the subject. (Page 118–119 The science and the art of Indian Medicine by Captain G. Srinivasamurthi).

The second article is in Tamil, a comparative study of Āndāl and Kālidāsa. The third is Vēda Vijnānam entitled "One year is a day".

The serial publications are continued from the previous issue. A collection of minor poems written by Śrī Kṛṣṇānanda Sarasvatī is published for the first time, with an introduction in English.

S. Gopalan,
Editor.

Research in Āyurvēda - Its scope and method.

K. VĀSUDĒVA SĀSTRI.

Āyurvēda, the oldest and most glorious heritage of our country has yet to be studied systematically by collecting all the available texts and interpreting the concepts properly. It will then be possible to verify the statements made by our sages and either dismiss them as primitive, tolerate them as not advanced or adopt them as the highest truth on the subject. The Union Government has allotted some funds for research in Āyurvēda and started institutions at Jamnagar and other places.

GATHERING OF TEXTS AND THEIR PUBLICATIONS.

But the first step to be taken before research is begun is to collect systematically all the ancient manuscripts in the various oriental libraries and other places. After that, a collection of the factual statements in the texts will have to be made. The next step will be to understand the statements so collected by giving a proper interpretation of the concepts and processes mentioned in them. The identification of the organs and other parts of the body and of the drugs mentioned in the texts will be the next thing to do. All this has to be done as a preliminary to research.

For this preliminary work, a batch of scholars and doctors will have to go round and arrange for copies to be made of all rare and unpublished original texts in various languages both in the Oriental Libraries and in private possession. Funds will have to be provided for acquiring or getting copied texts in the private possession of individuals. The funds that are now allotted by the states for acquiring manuscripts are too meagre for acquiring any manuscript of value. The Centre has to sponsor the scheme either directly or through the State Gevernments. The really valuable texts will have to be published with translations in the principal vernaculars. A comprehensive Encyclopædia with illustrations to serve as a reference book will have to be begun.

The position today is that there are still a number of valuable texts, to be acquired or copied, edited critically and published. Even for the texts that have been published, translations in vernaculars have just begun to appear in Hindi, Marathi, Malayalam and Bengalee. The vast medical literature in Tamil which contains valuable material is a sealed book for the rest of India. There are valuable remedies and preparations which are treasured as trade-secrets by individuals. These must be made available to the public by means of some arrangement like patenting or acquisition of the prescriptions by handsome pay-

ment for publication. Āyurvēdic libraries with museum and herbarium attached must be started in various centres for doctors to get correct notions about the facts stated in Āyurvēdic texts. Research Institutions will have to be attached to each such centre with provision for an Āyurvēdic doctor, an allopathic doctor, a botanist, chemist and biochemist with necessary equipment for analysis and research. Each centre will have to issue bulletins of its research work. Periodical conferences for collecting the results of research and evaluating them will help the growth of knowledge. Today, even the results of research in the Calcutta school of Tropical Medicine, the Jamnagar Institute of Āyurvēdic Research and other research Institutions have not been made available to the public and to doctors by the transactions of these Institutes being supplied to all public libraries. An all-round effort has therefore to be made for the proper understanding, evaluation and utilization of the knowledge left to us by the sages of our country.

A word must be said about the attempts that are now being made to equate concepts of Āyurvēda with those in Allopathy and to promote the mutual understanding of the two schools by each other. The first thing to recognize in this attempt is that the diagnosis in Āyurvēda concerns itself more with the causes that have brought about the morbid condition of organs with a view to bringing them back to the healthy state, than with recognising their morbidity and supplying the deficiency or correcting the excess in their functions on account of such morbidity. The subject matter of diagnosis in Āyurvēda is therefore entirely different from the subject matter of diagnosis in Allopathy. Āyurvēda deals purely with etiology and it has systematized the etiological science in a splendid manner by generalising the knowledge regarding all ailments under the excess or deficiency of the three Dhātus or Dōshas, Vāta, Pitta and Kapha. Allopathy on the other hand has concentrated on Pathology and has made the deepest kind of research in the normal function of organs. The classification of diseases and their treatment in Āyurvēda is etiological whereas the classification and treatment in Allopathy is pathological. The three main factors which are the bedrock of Etiology in Āyurvēda are practically ignored by Allopathy and there is no correspondence of concepts between them in the matter of diagnosis, classification and treatment of diseases. These two systems, in fact, form two different chapters of medicine and it must be recognised that the relation between them is that they supplement each other and not supplant each other. The attempt at equating the concepts of the two systems must therefore end in failure unless and until the Allopath recognises the components of living organism called Vāta, Pitta and Kapha.

There is also no correspondence between the names of diseases in the two systems. The most common ailment of fever is not recognised as a separate disease in Allopathy except fevers due to bacteria. Āyurvēda has on the other

hand classified fever according to the excess or deficiency of Vāta, Pitta and Kapha the particular Dhātu among the 7 Dhātus which is affected, and other causes. Many diseases which are attributed to causes connected with Vāta, Pitta and Khapha in Āyurvēda are attributed to bacteria in Allopathy. Pneumonia, Typhoid and T. B. are instances in point. Bacteria as agencies of diseases are not unknown to Āyurvēda, but those bringing about diseases are limited in Āyurvēda to those cases where the cause and effect can be unmistakeably recognised. In cases where bacteria begin to flourish as a result of or as an accompanying factor of the disease but cannot be unmistakably called the cause of the disease, the real cause which is not connected with bacteria is mentioned.

Even in the matter of anatomy, there are differences between the Allopathic system and the Āyurvēdic system. Attempts have been made to interpret the texts of Āyurvēda so that the anatomy and physiology mentioned therein may be in a line with what is stated in Allopathic text books. In some cases, this interpretation has involved the chiselling of the head to suit the cap. No less than Dr. Gananāth Sēn has attempted such a reconciliation. In Suśruta there are three terms 'Śira' 'Dhamani' and 'Srōtas'. Śirās are said to contain rakta (blood), Vāta, Pitta and Śleshma, and they are classified into 4 clauses namely, Rakta Śirā, Vāta Śirā, Pitta Śirā and Śleshma Śira, each containing more of the component by which it is named than the other components. The colours of the 4 kinds of Śiras are also clearly mentioned. Vāta Śirā is 'aruna' (colour of the rising sun), Pitta Śirā is blue, Ślēshma Śirā is white and rakta śirā is crimson. Thus Suśruta mentions four kinds of blood vessels. Their relative position has not however, been stated in Suśruta. The texts of seers and inspired savants that have been lost in our country are myraid judging from the names of authors mentioned in our ancient literature beginning from the Vēdas, and the recipes which are even now known by their names. It is just possible we might get at rare texts mentioning the relative point of the 4 kinds of blood vessels.

The 'Dhamanis' as their very name imports are hollow and are fit to be blown into. Their function includes the conveyance of sense impressions and they are said to be present in sets of two. This would naturally lead us to expect that Dhamanis are nerves. But among the functions of Dhaminis, are mentioned 'Pitta Vaha', 'Vāta Vaha', 'Sleshma Vaha' 'Rakta Vaha' and 'Rasa Vaha'. This has been interpreted to mean that "Dhamanis" are primarily carriers of blood, chyle, vāta, pitta and śleshma and rasa. The fact that carriers of rasa are among the 13 srotas or ducts open at both ends is coolly ignored, as well as the fact that the vessels carrying blood, vāta, pitta and ślēshma are called Śiras. The fact that Dhamanis are said to convey sense impressions and that they are formed in couples corresponding to the 'motor' and 'sensory' nerves is also ignored. This kind of interpretation is resorted to because of the desire to equate the number

and nature of blood vessels in the Āyurvēdic texts with those in the modern allopathic system and say that 'Śira' is the vein and 'Dhamani' is the artery.

In su pport of this interpretation Dr. Gananāth Sen relies on the fact that Suśruta as we find it is not the original text but one redacted by Nāgārjuna. Gran ting this position, it is not easy to swallow the argument that a redaction has involved misrepresentation in essentials. There are a number of commentaries on the text of Suśruta but not one of them has cast any doubt as to the authoritativeness of the text in this context or even elsewhere.

What appears to have suggested this interpretation is a verse describing the pulse. In that verse the pulse is described as धमनी जीवसाक्षिणी. Now it is a well-k nown fact that the pulse is felt on the artery wherever it is clearly exposed like the hands. So, Dhamani is translated as 'Artery'. But in books dealing with pulse, the pulse is called a 'Nādie' which means that which has a nāla or 'bore' and the whole nervous system is described for fixing the position of 'Iḍa and Piṅgala' on the hands and other parts of the body where the pulse is felt.

A proper understanding of the texts regarding 'Dhamani or Nādi' will be to understand that it is the nervous system which carries the kinetic physical energy which helps the flow of blood, Vāta, Pitta, Ślēshma and Rasa in their several channels, the word 'Vaha' the carrier being interpreted as the *agency which helps the movement* instead *the thing which contains blood etc.* This interpretation will give the proper meanings to Śirā and Dhamani. As regards the feeling of the pulse, it is the kinetic physical force that is exerted by the nerves that are measured in the artery. If this interpretation is accepted, it may not be necessary to say that Dhamani is artery. The function of Dhamani in conveying sense impression will also fit in with the interpretation that Dhamani is nerve. This is a problem to be solved by deep research in Āyurvēda.

For studying anatomy of the human body exactly as it is without using the dissecting knife which may not present clearly the arrangement of the several tissues in their order, Suśruta prescribes an easy method. That is, that the dead body free from defects is spread over with kuśa grass, then bound with thread, placed carefully in a cage of wires or hard material and tied to a support in the bank of a river allowing the cage to float immersed in water. It is taken after 7 days, the thread and the grass are carefully cut and the body exposed for inspection. Athin splinter is used for turning over layer after layer of the body as the gummy connecting material between layers have been loosened by putrefaction. This will present the order of the tissues in the human body much better than the dissecting knife. Though lakhs are being spent for Āyurvēdic research, this method of studying the anatomy does not appear to have been tried. This must be

tried and the knowledge about the relative position of the several tissues and organs published by photos and descriptions.

Rasa is said to be converted into blood by admixture of bile in the liver in Āyurvēdic texts. The bile is said to be produced in the later part of the digestion in the stomach and is said to be transferred to the liver for converting rasa into rakta. On the other hand, the liver is described as the biggest gland from which issues bile, in Allopathy. How the products that go to form the bile enters the liver is not clearly explained in modern text books. This is again a matter for investigation and final decision arrived at whether the account in the Āyurvēda texts is right or wrong.

PHYSIOLOGICAL FACTS

The navel region is said to be the centre of the branching out of Dhamani and Sira and heart, the centre of circulation of rasa. These statements have to be carefully examined with reference to the relative position of organs as they are in the body with the help of the anatomical examination of the putrified body already referred to. The 107 points which are called 'marmas' which are clearly described in Suśruta have to be located and the information verified and published with charts for the benefit of surgeons, so that they may avoid these parts in surgery.

The presence of the material called 'Ojas' in 8 drops of pale yellow colour which is said to contain the essence of all the 7 dhātus in the living body has to be verified and a verdict given if the Āyurvēdic texts contain a positive falsehood. The Science regarding the feeling of pulse has to be clearly understood and verified. The statements in Āyurvēda have thus to be verified if the research which we purport to carry on in Āyurvēda is not to be a mere eye-wash, but real.

DIETETICS

I have indicated the line of work for real research in Āyurvēda. It is for the students of the Science to undertake the work and make our glorious inheritance live again. In the matter of dietetics also there are 2 aspects of diet that are studied in Āyurvēda, namely, (1) their nutritive value for building up the several dhātus and organs and (2) their contribution to the increase or decrease of Vāta, Pitta and Sleśhma. The Allopathic system practically ignores the second. This difference in the evaluation of dietetic articles strongly influences the prescription of regimen to patients. The ignoring of Vāta, Pitta and Slēśhma in the theraupeutic properties of articles of diet and drugs by the Allopaths causes great surprises to the practitioners of the two systems when one comes across the prescription of diet given by the other to the same patient. The first thing, therefore to be attended to for a comparative understanding by the two systems is to put to as severe a test as possible the therapeutic analysis of articles by Āyurvēda, namely, 'Rasa', 'Virya', 'Vipāka' and 'Prabhāva' on the one hand and their power of increasing or decreasing Vāta, Pitta and 'Khapa' on the other, and

the said analysis either adopted wholesale or with modifications or dismissed altogether as an illusory pseudo-science.

BHASMAS AND SINDŪRAS

The metallic preparations going by the name of bhasmas and sindūras have to be analysed as well as the preparations containing injurious chemicals, live arsenic, corrosive substitute, mercury etc., and the processes which help to make them safe prescriptions studied thoroughly and understood. Herbs that have miraculous powers attributed to them have to be gathered and their use for the various purposes put to the test and the results published, so that the treasure-trove of centuries of experience of our ancients may be opened up and made to serve the present and future generations.

ALCHEMY

A word about alchemy and the scope of research in this field will not be out of place in this connection. We have a number of texts on the processes on mercury and it is said that after mercury is subjected to 18 processes, we get to what is called the Vēdha stage in which it has the capacity to 'bore through'. The 'boring through' is of two kinds. One is called 'Dēha Vēdha' and the other 'Lōha Vēdha'. In the former case, the rays coming out of mercury in the Vēdha stage bore through the animal cell and make it proof against all diseases and poisonous and destructive agencies. In the second case, the rays bore through the 'atom' and convert baser metals into gold. The processes are clearly described in many books, and recently a very exhaustive text called 'Ānanda Kandam' has been published by the Saraswati Mahal Library, Tanjore, which is much fuller and clearer than the books published hitherto.

That alchemical processes have been tried and that they have impoverished many rich men is a fact. There seems to be a good reason why even after getting to know the herbs and processes from Bairagis, the house-holders have failed in their experiments. In every treatise on 'Alchemy', there is a chapter on what is called 'Dīksha', which consists of a disciplined life observing celibacy, prescribed diet, yogic practice and mantra japa. This 'Dīksha' is a condition precedant to succes in the alchemical experiments. This preliminary condition appears to have been necessitated for storing up electricity in the body of the performer of the experiment, which he has to use in the course of the experiment, as every atomic process (for such is alchemy) involves the use of electricity. It is worth while trying the experiment supplying electricity from outside, and seeing if both the kinds of 'Vēdhas' stated in our texts are true.

We have such a huge volume of texts already secured in medicine and alchemy especially in the Tamil country that an earnest attempt has to be made to see if all the generations of students who have carefully preserved these texts are misguided gullibles or there is truth in what they say.

" ஆண்டாளும் காளிதாஸனும் "

நாவல்பாக்கம் ஸ்ரீ தேவநாதாச்சாரியர், வித்வான்,
ஸரஸ்வதி மஹால், தஞ்சாவூர்.

காளிதாஸ மஹாகவியின் இலக்கியங்கள் உலகப்பிரஸித்தமானவை. காதல்நிகழ்ச்சிகளை. அதிலும்–இளங்கன்னியரின் காதல்நிகழ்ச்சிகளைச் சித்தரிப்பதில் ஈடுஇணையற்றவர் அவர். துஷ்யந்தனைக் காதலித்த சகுந்தலையையும், அக்நிமித்திரனைக் காதலித்த மாளவிகையையும், சிவபெருமானைக் காதலித்த் பார்வதியையும், முறையே — சாகுந்தல நாடகத்திலும், மாளவிகாக்நிமித்திர நாடகத்திலும், குமாரஸம்பவ மஹாகாவியத்திலும் நாம் காணும்போது இலக்கிய இன்பத்தின் சிகரத்தையே எட்டி விடுகிறோம். ஆண்டாளும் இளம்பிராய முதலாகவே கண்ணபிரானைக் காதலித்தாள். தனது காதல் நிகழ்ச்சிகளைத் தானாகவே இனிய செந்தமிழ்ப்பாக்களில் சித்தரித்துள்ளாள். இவையெல்லாம் ஒன்றையொன்று பிரதிபலிக்கின்றன. அதை ஈண்டு அனுபவிப்போம்.

சாதாரணமாகக் கவிகள், தமது கதாபாத்திரங்களின் வரலாறுகளைக் கூறும்போது, தாம் வேறு கதாபாத்திரம் வேறு என்னும் நினைவை இழந்து, அந்தந்த கதாபாத்திரமாகத் தாமே மாறிவிடுகின்றனர். அந்நிலையில்தான் அந்தந்த நிகழ்ச்சிச் சித்திரங்கள் அமைக்கப்படுகின்றன. அவ்வாறு எளிதில் மாறிவிடுவதற்கேற்ற பக்குவநிலை, கவிகளின் மனத்திற்கேற்பட்ட ஒரு தெய்விகத் தன்மையேயாகும். அவ்வாறு பக்குவமான இதயத்தில் கிளர்ந்தெழும் கற்பனைகளை, ரஸிகர்கள் இயற்கையில் நடந்ததாகவே எண்ணி இன்புறுவர். அகத்தில் தோன்றும் அற்புதமான கருத்துக்களைச் சுவை கெடாமல் பிறருக்கு வழங்குவதற்கேற்ற சொற்செல்வமும் கவிகளுக்கு அமையப்பெறவேண்டும். இதையே ஸ்ரீ வேதாந்த தேசிகர் :—

" स कविः कथ्यते स्रष्टा रमते यत्र भारती "

என்கிறார். கலைமகளின் கடாக்ஷம்பெற்றவன்தானே (நான்முகன்) படைக்கும் தொழிலில் முதன்மையாக விளங்குகிறான்? அதுபோலவே சொற்செல்வம் எவனிடம் தானாகவே குவிந்து கிடக்கின்றதோ அவன்தான் இணையற்ற இலக்கியங்களை ஆக்கமுடியும். உலகையெல்லாம் படைக்கும் கடவுளாகிய நான்முகனையும் இலக்கியங்களைப் படைக்கும் கவியையும் சிலேடையாக இதில் ஒரே அளவில் வைத்துப் பேசுகிறார் ஸ்ரீ தேசிகன். அத்துணை அருமை பெருமை வாய்ந்தது கவியின் செயல். சகுந்தலையையும், மாளவிகையையும், பார்வதியையும் தமது காவியத்தில் பேசவைக்கும் காளிதாஸர், தாமே அந்தந்தப் பாத்திரமாக மாறியே

பேசுகின்றார். இவ்வற்புதத்திலும் மேலான மற்றோர் அற்புதம் உண்டு. தலைமகள் (கதாநாயகி) தானே ஒரு சிறந்த கவியாகவிருந்து, தன் காதல்நிகழ்ச்சிகளைப் பேசுவதுதான் அவ்வற்புதம். இதைத்தான் ஆண்டாளின் தெய்விகக் காதல் சித்திரங்களில் கண்டு நாம் மெய்ம்மறந்து விடுகின்றோம். சிற்சில நிகழ்ச்சிகளை ஈண்டு விளக்குவோம்.

காதல் என்பது தெய்விகமானதோர் உணர்ச்சி. அதிலும் ஆண்டாளுடைய காதல் முற்றிலும் தெய்வத்தன்மை வாய்ந்தது. கோலமலர்ப்பாவைக்கன்பாகிய மாதவனேனன்பதோ ரன்புதன்னையே காதலித்த ஆண்டாள், சிற்றின்பம்–பேரின்பம்–என்னும் வாசி தோற்றாதவாறு ஒரே வகையின்பமாகவனுபவித்தவள். பூமிப்பிராட்டியின் அம்சாவதாரமாகத் தோன்றியதனால் ஆண்டாளுக்குக் கண்ணனிடம் இயற்கையாகவே தோன்றிய காதல், பெரியாழ்வார் குடல் துவக்காலும் அக்காலத்திய பெரியோர்களின் இனிய உபதேசங்களை இடையறாது கேட்டுவந்ததனாலும் உரம்பெற்று, ஏரார்ந்தகண்ணி யசோதை யிளஞ்சிங்கத்தின் அற்புதமான இனிய நற்குணங்களாலும் செயல்களாலும் வளர்ந்து, மீதூர்ந்து உள்ளடங்காமையால் பொங்கிவழிந்த சொற்களால் உலகுய்யும்வண்ணம் வெளித்தோன்றியதாயிற்று. அதனால் தமயந்தியின் காதல்போல் கேட்டலினால் தோன்றியதாகவும், பிறகு திருவாய்ப்பாடியில் நந்தகோபன் குமரனுடன் கூடியிருந்து குளிர்ந்த கோபகன்னியரின் வரலாற்றை எண்ணியெண்ணியுருகியதனால், தானுமவர்களிலொருத்தியாகிவிடும்படியான மனோநிலையில் பிரத்தியக்ஷமாகவும் இது நிகழ்ந்தது. இவ்வாறாக ஆண்டாளுடைய காதல்தானே "பக்தி"யாகிப் பரந்தாமனுடன் அவளைச் சேர்த்துவைத்தது. அதனால், மற்ற காவியங்களினூடே தோன்றும் கதாநாயகிகளின் சொற்களிற் காட்டிலும் ஆண்டாளின் இனிய தமிழ்ப்பாக்களில் சிறப்பான பல அம்சங்களைக் காண்கின்றோம். "[1]அனுபவத்துக்குப் பாசுரமிட்ட இத்தனையல்லது நெஞ்சோடே கூடக்கவிபாடிற்றல்ல வாய்த்து"; "[2]இனி காமமாவதுதான் பக்தி" என்னும் பெரியவாச்சான் பிள்ளையின் வியாக்கியானம் இக்கருத்தையே விளக்குகின்றது. இறைவன்பால் செலுத்தப்படும் அன்பு எத்தன்மையதாயினும், அதுதானே பக்திரூபமாகிப் பேரின்பத்தில் கொண்டுவிடும் என்பதே அடியார்கள் கண்ட உண்மை:—

"முழுதும் வெண்ணெயளைந்து தொட்டுண்ணும்
முகிழிளஞ் சிறுத்தாமரைக்கையும்,
எழில்கொள் தாம்பு கொண்டடிப்பதற்கு எள்கு
நிலையும், வெண்தயிர் தோய்ந்த செவ்வாயும்,
அழுகையும், அஞ்சிநோக்கும் அந்நோக்கும்,
அணிகொள் செஞ்சிறுவாய் நெளிப்பதுவும்,

1. நாச்சியார் திருமொழி வியாக்கியானம் 6–11.
2. ,, ,, 8–1 (ப்ரவேசம்)

தொழுகையும் இவைகண்ட அசோதை
தொல்லையின்பத்திறுதி கண்டாளே.

(பெருமாள் திருமொழி 7—8)

என்பதுபோன்ற பாசுரங்கள் இதை விளக்கும். ஆதலின், உள்ளத்தில் ஓடும் பக்திப்பெருக்கில் மூழ்கித் தன்னையுமறந்து பேசும் பாசுரங்களாகிய இந்தத் தெய்வத் தமிழ் மாலையில் தன்னடையே இலக்கண இலக்கியப் பொருத்தங்கள் யாவும் நிறைந்திருக்கும்.

"பதினாறுமாயிரவர் தேவிமார் பார்த்திருப்ப
மதுவாயில் கொண்டாற்போல் மாதவன்தன் வாயமுதம்
பொதுவாக வுண்பதனைப் புக்கு நீ யுண்டக்கால்,
சிதையாரோ? உன்னோடு செல்வப் பெருஞ்சங்கே!

(நாச்சியார் திருமொழி 7—9)

"மாதவன் தன் வாய்ச்சுவையும் நாற்றமும் விருப்புற்றுக் கேட்கின்றேன், சொல் ஆழி வெண்சங்கே!" என்று எம்பெருமான் வாயமுதத்தையே நித்தமும் பருகும் பாஞ்சசன்னியத்தை விளித்து (இப்பதிகத்தில்) மாயன் செவ்வாயின் குணம் வினவுகின்றாள் ஆண்டாள்.

சாகுந்தலம் முதல் அங்கத்தில்;

"चलापाङ्गां दृष्टिं स्पृशसि बहुशो वेपथुमतीं
रहस्याख्यायीव स्वनसि मृदु कर्णान्तिकचरः।
करौ व्याधुन्वत्याः पिबसि रतिसर्वस्वमधरं
वयं तत्त्वान्वेषान्मधुकर! हतास्त्वं खलु कृती॥"

என்னும் சுலோகத்தில் துஷ்யந்தன் வண்டைப் பார்த்துக்கூறும் வார்த்தை இங்கு தானாகவே நமது மனதில் இடம்பெறுகின்றதல்லவா? சகுந்தலையும் தோழியரும் மரங்களுக்குத் தண்ணீர் கொட்டும்பொழுது, அங்கிருந்த ஒரு வண்டு சகுந்தலையின் கொவ்வைப்பழம்போன்ற இனிய அதரத்தைப் பறந்துவந்து கடிக்கின்றது. இளந்தளிர்போன்ற தனது கைகளால் அவள் அதை விரட்டுகின்றாள். அதுவும் இனிய ரீங்காரம் செய்துகொண்டு அவளுடைய காதினருகில் பறந்துசென்று, அவளது தலையைச் சுற்றிவந்து மீண்டும் அதரத்தையே அணுகுகின்றது. அது செல்லும் வழியெல்லாம் சகுந்தலை தனது கடைக்கண் பார்வையைச் (அதன் மீதே) செலுத்துகின்றாள் நடுக்கத்துடன். இதையெல்லாம் காண்கின்ற துஷ்யந்தன், "கடைக்கண்களால் பார்க்கப்பெறுதலும், உடலின் உறுப்புக்களைத் தங்கு தடையின்றித் தொடுவதும், இனிய ஒலியுடன் காதினருகில் இரகசியம் ஓதுவதும்,

கைகளால் தடை செய்யப்பட்டாலும் அதைப் பொருட்படுத்தாமல் அதரபானம் பண்ணுவதும் எனக்கன்றோ வேண்டுவது ? நான் உண்மையை ஆராய்ந்தறிந்து கொள்வதற்காகக் காத்திருந்து கெட்டேன். வண்டே! நீயல்லவோ காரியவாதி!" என்று வண்டைப் புகழ்ந்து பேசுகின்றான்.

"... அவன் செவியில் மந்திரங்கொள்வாயேபோலும் வலம்புரியே! இந்திரனும் உன்னோடு செல்வத்துக் கேலானே" (நாச்–திரு, 7–4)

"... மதுசூதன் வாயமுதம் பன்னாளு முண்கின்றாய் பாஞ்சசன்னியமே!" (நாச்–திரு–7–5.)

"... சங்கரையா! உன் செல்வம் சால அழகியதே" (நாச்–திரு, 7–7)

என்னும் கோதைவாய்த் தமிழ்ப்பாக்கள் இங்கு நினைவுக்கு வருகின்றன.

சாகுந்தலத்தில், தோழியரிருவரும் சகுந்தலையை அவள் உடல் மெலிந்து போகின்றமைக்குக் காரணம் வினவுகின்றனர். அவளும், தான் துஷ்யந்தனைக் கண்டதுவே காரணமாக அவனிடம் காதல் கொண்டுள்ளமையைக் கூறித் தன் விருப்பம் ஈடேறாவிடில் தான் இறப்பது திண்ணம் என்று திட்டமாக அறிவித்து விடுகின்றாள்.[1]

தையொருதிங்கள்–என்னும் பதிகத்தில்,

" அவரைப்பிராயம் தொடங்கி யாதரித்தெழுந்த என் தடமுலைகள் துவரைப்பிரானுக்கே சங்கற்பித்துத் தொழுது வைத்தேன்" (நாச்–திரு, 1–4)

"ஊனிடையாழி சங்குத்தமர்க்கென்று உன்னித்தெழுந்த என் தடமுலைகள், மானிடவர்க்கென்று பேச்சுப்படில் வாழகில்லேன்" (நாச்–திரு, 1–5) என்னும் பாசுரங்கள் இதே போக்கில் அமைந்துள்ளன.

"கொங்கைமேல் குங்குமத்தின் குழம்பழியப் புகுந்து ஒரு நாள்
தங்குமே லென்னாவி தங்குமென் றுரையீரே. (நாச்–திரு, 9–7)

என்னும் பாசுரத்தில் ஆண்டாளுடைய திருவுள்ளத்தில் ஓடுகின்ற வேட்கையின் வேகத்தைப் பிரத்தியக்ஷமாகக் காண்கிறோம்.

"जह तस्स राएसिणो अणुकंपणिज्जा होमि तह णिव्वट्टेह अण्णहा सिंचहमे उअअं"

என்று வியங்கியமாகக்கூறும் சகுந்தலையின் சொற்கள், ஷி ஆண்டாளின் அனுபவகாவியத்தில் எவ்வாறு விளக்கம்பெறுகின்றன என்பதை ரஸிகர்கள் அனுபவிக்கவேண்டும்.

---

1 "जह तस्स राएसिणो अणुकंपणिज्जा होमि तह णिव्वट्टेह । अण्णहा सिंचहमे उअअं" என்பது சகுந்தலையின் வாக்கியம்.

"கேசவநம்பியைக் கால்பிடிப்பாளென்னும் இப்பேறு எனக்கருள் கண்டாய்" (நாச். திரு. 1–8)

என்னும் பாசுரம், சாகுந்தலத்தில்:–

"यथासुखन्ते संवाहयामि चरणावुत पद्मताम्रौ"

(தாமரை மலர்போல் சிவந்த உன் கால்களைப் பிடிக்கட்டுமா?)

என்னும் சுலோகத்தை நினைவூட்டுகின்றது. காதல் மீதூர்ந்த நிலையில், ஒரு நாட்டின் சக்கரவர்த்தியானவன், காட்டிலேயே பிறந்து வளர்ந்த காரிகையின் காலைப் பிடிப்பதைப் பெரும்பேருக நினைக்கின்றான். குமாரஸம்பவம் மூன்றாவது ஸர்க்கத்தில், "ஒரு மான் தனது பெட்டையைக் கொம்பினால் சொரிந்தது. பெட்டையும் கண்களை மூடிக்கொண்டு தன்னை மறந்து இன்பத்தில் மூழ்கியது" என்று கூறுகிறார் காளிதாஸர். இவ்வாறு எல்லாப் பிராணிகளையும் நிலைகுலையச் செய்யும் காதற்கடவுளாகிய காமனுடைய தந்தையாரையே காதலித்த ஆண்டாளும் தன் காதலனுடைய கால்களைப் பிடிப்பதையே ஆசைப்படுகின்றாள்.

"முற்றத்தூடு புகுந்து நின்முகங்காட்டிப் புன்முறுவல்செய்து, சிற்றிலோடெங்கள் சிந்தையும் சிதைக்கக்கடவையோ? கோவிந்தா! முற்றமண்ணிடம் தாவி விண்ணுற நீண்டளந்துகொண்டாய்! எம்மைப் பற்றி மெய்ப்பிணக்கிட்டக்கால், இந்தப்பக்கம் நின்றவர் என் சொல்லார்? (நாச். திரு. 2–9)

ஆண்டாள், த்யானம் முற்றித் திருவாய்ப்பாடியில் ஆயர்சிறுமியருள் ஒருத்தியாகி ஐந்துலக்ஷம் குடிப்பெண்களோடும் கூடிக் கிருஷ்ணனோடு விளையாடிக் கொண்டிருந்த காலம். கோப கன்னிகைகள் எங்கு சென்றாலும் கண்ணனும் தப்பாமல் அங்குற்றுத் தீம்புகள் செய்வதைக்கண்டு, அவன் கண்ணில் அகப்படாமல் இரகசியமாக ஒரு பெரிய வீட்டின் முற்றத்திற்குச் சென்று கதவுகளை நன்றாகத் தாளிட்டுக்கொண்டு சிற்றிலிழைத்து விளையாடிக்கொண்டிருந்தாள் மற்றச் சிறுமியருடன். கண்ணனுக்கு இவர்கள் ஒளிந்துகொள்ளுமிடமெல்லாம் மனப்பாடமாகையாலே திடீரென்று அவனும் அவர்கள் நடுவில் எப்படியோ வந்துசேர்ந்துவிட்டான், ஆநிரையில் புகுந்த காளைபோல். இவர்கள் பிரமித்துப் போய் வெட்கமடைந்து இவனைக் கவனிக்காதவர்கள்போல் சிற்றிலிழைக்கத் தொடங்கினர். அவனும் தனது திருமுகத்தைக் காட்டிப் புன்முறுவல் செய்து, இவர்களுடைய சிற்றிலையழித்துச் சொல்லத்தகாத வார்த்தைகளைச் சொல்லி இவர்களைக் கட்டிப்பிடித்து அணைத்துக்கொண்டு வம்புசெய்தான். இந்நிலையில் அவனைக் கடிந்து பேசும் பாசுரமிது. இதில் "எம்மைப்பற்றி மெய்ப்பிணக்கிட்டக்கால் இந்தப்பக்கம் நின்றவரென்சொல்லார்?" என்னும் பகுதி மிகுந்த அர்த்தபுஷ்டியுள்ளது. இவ்வாறாகக் கண்ணன், மேல் விழுந்து செய்யும் செயல்கள் யாவும் இவ்வாயர்சிறுமியர் பெரிதும் விரும்பும் செய்கைகளேயாகும். கண்ணனும் கட்டுக்கடங்காத காதல் வேகத்தில் "இது தகும்–இது தகாது"

என்பதை நிதானிக்காமல் ஏதேதோ செய்கின்றான். இவ்விதமான சந்தர்ப்பத்தையே அல்லும் பகலும் ஆசைப்பட்டுக் கொண்டிருப்பவர்கள் இவர்களும். தங்களது விருப்பம் ஈடேறியதால் இவர்கள் இன்ப வெள்ளத்திலேயே மிதந்து கொண்டிருக்கின்றனர் எனக் கூறினும் மிகையாகாது. ஆனால் வாயில் என்ன சொல் வருகின்றது? எம்மைப் பற்றி மெய்ப்பிணைக்கிட்டக்கால், இந்தப்பக்கம் நின்றவர் என்சொல்லார்? என்கிறார்கள். "எங்களுக்கு இதுவே வேண்டும். ஆனாலும் அருகில் இருப்பவர்கள் என்ன சொல்லுவார்களோ என்றுதான் அஞ்சுகிறோம்" என்கிறார்கள். இங்கு உரை எழுதியவர்,

"இத்தால் [1]ஸம்ச்லேஷம் வ்ருத்தமானபடி சொல்லுகிறது. "ஆண் பெண்ணாய் வார்த்தை சொல்லிற்றாகையன்றிக்கே, பெண் தனக்கே அதுக்கு மேலேயொரு மென்மை பிறந்து வார்த்தை சொல்லுகிறதென்னுமிடம் தோற்றியிருக்கிறபடி காணும்" என்று பிள்ளை தாமும் [2]வித்தராயருளிச் செய்தருளின வார்த்தை"

என்று விவரிக்கிறார் இதன் கருத்தை. பெண்கள் இருவகைப்படுவர். 1. ஆண் பெண், 2. பிறவிப்பெண் என்று. தோன்றும்பொழுது ஆணாகப் பிறந்து, பிறகு பெண்மையை ஏறிட்டுக்கொண்டு பேசுபவர்கள் ஆண்பெண் எனப்படுவர். பெண்ணாகவே பிறந்தவர்கள் பிறவிப்பெண் எனப்படுவர். ஆண்டாள் பிறவிப்பெண். ஆண்பெண்ணல்ல. அதனால் தன் காதலனது அடாத செய்கையைக் கடிந்துகொள்ளும் முகத்தால் அதில் தனது இசைவை இவ்வளவு மென்மையுடன் பேசுகின்றாள். இனி ஆண்பெண் என்று யாரைக் குறிப்பிடுகின்றார் உரைகாரர்? இதேபோன்ற தருணத்தில் அவர்களின் பேச்சு எவ்வாறாக அமைந்தது? இதைச் சிறிது விளக்குவாம்.

இறைவனொருவனே ஆண். அவனைத்தவிர்ந்த உயிர்வகைகள் எல்லாம் பெண்களே. "स्त्रीप्रायमितरत् सर्वं" (ஸ்த்ரீப்ராயமிதரத் ஸர்வம்) "மற்ற உலகெல்லாம் பெண்மையுடையதேயாகும்" என்பது கருத்து. அதனால் புராண புருஷனாகிய பரந்தாமனையடைய விரும்புவோர் யாவரும் அவனைக் காதலித்தல் தான் அதற்கேற்ற ஒரேவழி. அது பிறவியிலேயே பெண்ணாய்ப் பிறந்தவர்களுக்கு இயற்கையாகவேயமைந்தது. பிறவியில் ஆணாகப் பிறந்தவர்களும் இறைவனைக் காதலித்து அவனை அடையலாம். ஆனால் அவர்கள் தங்களைப் பெண்மையுடையவர்களாகச் செய்துகொள்ளவேண்டும். பெண்மை இயற்கையில் இல்லாததால் அதை ஏறிட்டுக் கொள்ளவேண்டிய நிலையில் அவர்கள் உள்ளனர். இவர்களையே இங்கு ஆண்பெண் என்பது. அதேபோல் கவிதையில் தனக்குள்ள சக்தி

1. ஸம்ச்லேஷம் = கலவி. வ்ருத்தமானபடி = நடந்துள்ளமை.
2. வித்தர் = மிகுந்த ஈடுபாடுடையவர் (विद्धः)

விசேஷத்தால், தான் எடுத்துக்கொண்ட கதாபாத்திரங்களுள் பெண்ணாகப் பிறந்தவர்களின் மனோநிலையைச் சித்தரித்துக் காட்டும் ஒப்புயர்வற்ற கவி சிரேஷ்டர்களும் கூட ஆண் பெண்களேதான் முந்திய வகையைச் சார்ந்தவர்கள் ஆழ்வார்கள். பிந்திய வகையைச் சார்ந்தவர்கள் - காளிதாஸன் முதலிய மஹாகவிகள். இவ்விருவகை ஆண் பெண் கவிகளின் கவிதையிலிருந்தும் சில உதாஹரணங்களைக் காட்டி இக் கட்டுரையை முடித்துவிடுகின்றோம்.

சாகுந்தலத்தில், சகுந்தலையும் துஷ்யந்தனும் மாலினீ நதிக்கரையில் கொடி வீட்டில் உடன் கூடுகின்றனர். நல்ல நடுப்பகல்வேளை. கடுமையான வெயில். அடர்ந்த கொடிகளின் நிழலும் ஆற்றங்கரையின் குளிர்ந்த காற்றும் மற்ற குளிர்ச்சியைத் தரும் தோழியரின் உபசாரங்களும் இனியமொழிகளும் சகுந்தலையின் தாபத்தைத் தீர்க்கவில்லை. துஷ்யந்தனும் ஆற்றாமை மீதூர்ந்து அங்கு வந்து அருகில் மறைந்துகொண்டிருக்கின்றான். தோழியரிருவரும் வெகு சாமர்த்தியமாக இருவரையும் சேர்த்துவைக்கின்றனர், தகுந்த பாதுகாப்புடன். உடனே ஒரு வியாஜத்தால் தோழியரிருவரும் வெளிபோகின்றனர். காதலர்களிருவரும் தனிமையிலுள்ளனர்.

சகுந்தலா :— தோழியீர்! காப்பாற்றுவாரின்றியிருக்கின்றேன். உங்கள் இருவருள் ஒருத்தி (என்னுடன் இருக்க) வரவேணும்.

தோழியர் :— உலகையே காப்பாற்றுபவன் உன் சமீபத்தில் இருக்கின்றான் (என்று சொல்லிச் சென்றுவிடுகின்றனர்)

சகு. :— என்ன இது? போய்விட்டார்களே!

துஷ்யந்தன் :— கலங்கவேண்டாம். உனக்குரிய பணிவிடைகள் செய்ய நான் அருகிலேயே காத்திருக்கின்றேன். குளிர்ந்த தாமரை இலைகளால் விசிறுகின்றேன். தாமரைபோல் மெல்லிய உன் செவ்வடிகளைப் பிடிக்கின்றேன்.

சகு :— மரியாதைக்குரியவர்களிடம் என்னைக் குற்றவாளியாக்கிக்கொள்ள மாட்டேன் (என்று எழுந்து செல்ல முயற்சிக்கிறாள்)

துஷ். :— அழகியே! பகல்வேளை கழியவில்லை. உன் உடல்நிலையும் இவ்வாறிருக்கின்றது. ...... (என்று பலாத்காரமாக அவளைத் தடுத்து நிறுத்துகின்றான்)

சகு. :— புருவம்சத்தரசே! விநயத்தைக் காப்பாற்றும். மன்மதனால் மிகவும் பீடிக்கப்பட்டவளாயினும், எனக்கு நானே அதிகாரியில்லை.

துஷ். :— அச்சமுடையாய்! பெரியோர்களிடம் பயப்படாதே. தர்மத்தையறிந்தவரும் பூஜிக்கத்தக்கவருமாகிய குலபதி (கண்வர்) இதையறிந்தாலும் குற்றமாகக் கொள்ளமாட்டார். மேலும், பல அரசகுமாரிகள் காந்தருவ

முறையில் தமது காதலர்களை மணந்துள்ளனர். அவர்களது பெற்றோரும் உவகையுடன் அதை ஏற்றுக்கொண்டுள்ளனர்.

சகு. :— விடுங்கள் என்னை. மீண்டும் தோழியருடன் சேர்ந்துகொள்ளு கிறேன்.

துஷ் :— ஆகட்டும், விடுகிறேன்.

சகு :— எப்போது?

துஷ். :— உனது இனிய அதரத்தின் ரஸத்தைப் பருகினவுடன் (என்று கூறி அவளது முகத்தை நிமிர்த்த முயற்சிக்கின்றான்)

சகு :— (அபிநயத்தால் – தடுக்கின்றாள்)

இந்த ஸந்தர்ப்பத்தில் காட்சியில் மாறுதல் ஏற்படுகின்றது. துஷ்யந்தன் மறைந்துகொள்ளுகின்றான். தோழியரும் அத்தைக் கிழவியும் வந்து சகுந்தலையை அழைத்துச்செல்கின்றனர்.

இனி மாளவிகையின் வரலாற்றைச் சிறிது விளக்குவோம். அக்னி மித்திரன் என்னும் அரசனுடைய அந்தப்புரத்தில் பட்டமஹிஷியான தாரிணீ தேவியின் பணிப்பெண்களிலொருத்தி "மாளவிகை." இவளுடைய அழகைக் கண்ணுற்ற அரசன் இவள்மேல் மோகங்கொள்கின்றான். இவளும் அரசனிடம் காதலுறுகின்றாள். வகுலாவலிகை என்னும் இவளுடைய தோழி, உண்மையை யுணர்ந்து வெகு சாமர்த்தியமாகக் காதல்திருமணத்தை நடத்திவைக்கிறாள். மூன்றாவது அங்கத்தில் பூங்காவில் ஒருதரமும், நாலாவது அங்கத்தில் ஸமுத்திர க்ருஹத்தில் (ஜலயந்திர கிருஹம்) மற்றொருதரமும் காதலர்கள் சந்திக்கின்றனர். மூன்றாம் அங்கத்தில் ஒரு அசோகமரம் பூக்கவில்லை. உத்தம ஸ்த்ரீக்கள் தனது இடது பாதத்தால் அம்மரத்தை உதைத்தால் அது புஷ்பித்துவிடும். இந்தப் பணியில் மாளவிகை நியமிக்கப்படுகின்றாள். அப்போதுதான் அவளையே எண்ணியெண்ணி ஏங்கிக்கொண்டிருக்கும் அக்னிமித்திரனும் அங்கு வந்து சேர்கின்றான்.

விதூஷகன் :— (அருகில் வந்து) அரசன் அருகிலிருக்கையில் அசோக மரத்தை இடதுகாலால் உதைப்பது தகுமா?

இருவரும் :— (மாளவிகை–வகுளாவலிகை) அந்தோ! அரசன்!! அரசன் வாழ்க.

விதூஷகன் :— வகுலாவலிகே! எல்லாமறிந்த நீ இந்தத் தவறுதலான செய்கையினின்றும் இவளை ஏன் தடுக்கவில்லை?

வகு :— ஐயா! இவள் தேவியின் (பட்டமஹிஷியின்) கட்டளையை நிறைவேற்றுகின்றாள். இந்தத் தவறுதலில் இவள் பொறுப்பாளியல்ல. அரசர் அருள் புரியவேணும் (என்று சொல்லித் தன்னுடன் மாளவிகையையும் வணங்க வைக்கிறாள்)

அரசன் :— இவ்வாறாயின் நீ குற்றமற்றவளே. எழுந்திரு அம்மா! (என்று தன் கைகளால் மாளவியைத் தூக்கி நிறுத்துகின்றான்)

விதூஷகன்: — சரி, தேவியே இங்கு போற்றத்தகுந்தவள்.

அரசன் :— அழகியே! இளந்தளிர்போல் மென்மையான உன் இடதுகால், கடினமான மரத்தில் மோதியதனால் நோவுபடாமலிருக்கின்றதா?

மாளவிகை :—(நாணத்தை அபிநயிக்கின்றாள்)

மாள :— வகுளாவலிகே! வா. கட்டளையை நிறைவேற்றியதாக தேவியிடம் விண்ணப்பம் செய்வோம்.

வகு :— அரசனிடம் விண்ணப்பம் செய்துகொள் — விடுங்களென்று.

அரசன் :— அன்பே! போகலாம். இத்தருணத்தில் நான் ஒன்று யாசிக்கின்றேன். கேட்கவேண்டும்.

வகு :— கவனமாகக் கேள். அரசர் கட்டளையிட வேண்டும்.

அரசன் :— நானும் வெகுநாளாக உறுதிகுலைந்து தளர்ச்சியுற்றிருக்கிறேன். இவ்வாசையையும் உனது ஸ்பரிசத்தால் நிறைவேற்ற வேண்டும்.

இத்தருணத்தில், அருகில் ஒளிந்துகொண்டு இவற்றையெல்லாம் கவனித்து வந்த அரசனுடைய தேவியரில் ஒருத்தி திடீரென்று இவர்களை அணுகுகின்றாள். காட்சி மாறுபடுகின்றது

நாலாவது அங்கத்திலும் இவ்வாறே நிகழ்கின்றது. சகுந்தலையும் மாளவிகையும் சிறந்த கட்டழகிகளாக இருந்தாலும் தாய்தந்தையரில்லாத அநாதைகள். தன்னை எடுத்து வளர்த்தவரையே எல்லா உறவினராகவும் பாவித்து வந்தனர். இந்நிலையில் காதலுக்கேற்ற பருவம் வந்ததும் எதிர்பாராதவிதமாக நாட்டின் மன்னன்மேல் மைபலுற்றனர். ஆருயிர்த்தோழியர் இதை யுணர்ந்து காதல் திருமணத்தைச் சிறப்பாக நடத்திவைத்தனர். மேலும் இவ்விரண்டும் நாடகம். பல்லாயிரவர் முன்னிலையில் அரங்கில் நடிக்கப்படவேண்டியது. நாடகங்களின் இலக்கணங்களுடைய வரையறைக்குட்பட்டே நிகழ்ச்சிகளைத் தோற்றுவிக்கமுடியும் இவற்றில். பல விஷயங்களைப் பிரத்தியக்ஷமாகக் காட்டக் கூடாது என்று தடைகள் நாடகங்களுக்குள்ளன. அவைகள் நாடக இலக்கியத்தை மேம்பாடுடையதாகச் செய்வதற்காகவே வகுக்கப்பட்டனவாகலின்,

கவிகள் அவற்றை மீறிச்செல்ல இயலாது. அதனால் ரஸமான கட்டங்களில் திறமையாகக் காட்சி மாறுபடுத்தப்பட்டுவிடும். ரஸிகர்கள் ஊகித்தறிந்து கொள்ளவேண்டும். அவ்வாறு நம்மையறியாமலே நம் மனத்துள் இனிமையான வரலாறுகள் பதிந்துவிடக்கூடிய பக்குவத்தில் கதைப் போக்கை அமைப்பதில் தான் கவிகளின் திறமை மாறுபடுகின்றது. இத்துறையில் காளிதாஸர் ஈடு இணையற்றவரென்பது உலகம் முழுதும் ஒருமனதாகக் கூறும் தீர்வு.

உலகிற் சிறந்த இவரது இலக்கியங்கள், அலங்கார லக்ஷணங்களிலும், த்வநிக்ரந்தங்களிலும் பலகாலும் உதாஹரணமாகக் காட்டப்படுகின்றன. பெண்மக்கட்கு அதிலும் முதன் முதலில் காதல் நிகழ்ச்சிகளில் அகப்படுகின்றவர் கட்கு இயற்கையான நாணத்தையும் அச்சத்தையும் மேலே குறிப்பிட்ட இரண்டு உதாஹரணங்களிலும் அடிக்கடி காண்கின்றோமல்லவா? இவைதான் இளம் காதலியின் மனதில் ஓடும் உணர்ச்சி வெள்ளத்தை உரியவிடத்தில் தக்கவாறு திரையிட்டு மூட்டுவதற்கும், அதே சமயத்தில் வாசகர்களுடைய அல்லது காண்கின்றவர்களுடைய மனத்தில், திரையிடப்பட்ட அவ்வுணர்ச்சிகளைச் சொல் லாமல் சொல்வதற்கும் இவரால் அடிக்கடி சாதனமாக உபயோகிக்கப்படுகின் றன. மாளவிகையிடமும் சகுந்தலையிடமும் சக்களத்திப் பொறாமையை அடிக் கடி காண்கின்றோம். ஏனெனில் அவ்விருவருடைய காதலர்களும் ஏற்கெனவே பல ஸ்த்ரீரத்னங்களை மணந்தவர்கள், அதனால் அந்த நாயகிகள்மேல் அசூயை தோன்றுவதியல்பே. இவ்விரு நாடகங்களிலும் கதாநாயகர்களான ஆண்கள் விஷயத்தில்போல் பெண்கள் விஷயத்திலும் முழு வெற்றி இந்தக் கவிக்குக்கிட்டி யதா என்பதை ரஸிகர்கள் ஊன்றிக் கவனிக்கவேண்டும். சகுந்தலையோ அல்லது மாளவிகையோ, தனது வரலாற்றை ஒரு நாடகமாகவோ-காவியமாகவோ எழுதி யிருந்தால்; அவற்றில், வெட்கம் - பயம் - இவற்றால் அடிக்கடி திரையிடப்படும் பற்பல உணர்ச்சிகள் மிகவும் பொருத்தமாகச் சுவை கெடாமல் விளக்கப்படும் என்றே நினைக்க இடமுண்டாகின்றது. ஆண்டாளுடைய கன்னித்தமிழ்ப் பாக்களைக் காண்கையிலேயே நமக்கு இந்நினைவு தோன்றுகின்றது.

சகுந்தலை, மாளவிகை இவர்களைப்போலவே ஆண்டாளும் ஒரு தாயில்லாத பெண்தான். பெரியாழ்வாரால் பரிவுடன் வளர்க்கப்பட்டு வந்தமையின் அவரையே தாயாகவும் தந்தையாகவும் எல்லா உறவினராகவும் பாவித்துவந் தாள். பல்லாயிரம் பெண்மணிகளுக்குக் கணவனாகவிருந்த கண்ணனையே தானும் காதலித்தாள். ஐந்து லக்ஷம் கன்னியரையும் கூட்டிக்கொண்டு எல்லோரையும் உய்வித்துத் தானும் உய்ந்தாள். ஆண்டாளுடைய காதல்நிகழ்ச்சிகளில் ஓர் இடத்திலும் த்வேஷம், அசூயை, பயம் இவற்றைக் காண்கின்றிலோம். சாதாரண மான ஆண்களிற் காட்டிலும் கண்ணனுடைய ஆண்மை விலக்ஷணமானமைதான் இதற்குக் காரணம். அவன் யோகேச்வரன், புராணபுருஷன், உத்தமபுருஷன்,

புருஷோத்தமன். நித்திய யுவா. அதனால் இவ்வளவு பேருக்கும், இன்னும் பல்கோடி நூறாயிரம் பெண்மக்கள் வந்து சேர்ந்தாலும் அனைவர்க்கும் இன்ப நுகர்ச்சியில் குறைவு வாராது. சாதாரணமான யோகி ஸௌபரி மகரிஷி. அவர் ஒரே ஸமயத்தில் நூறு கன்னியரை மணந்துகொண்டு, தானும் நூறு சரீரம் எடுத்துக்கொண்டு எல்லோருடனும் இன்புற்றிருந்தார். யோகேச்வரனாகிய கண்ணனைப்பற்றிக் கேட்க வேண்டுமா ?

"கண்ணாலங் கோடித்துக் கன்னிதன்னைக் கைப்பிடிப்பான்
திண்ணார்ந்திருந்த சிசுபாலன் தேசழிந்து
அண்ணாந்திருக்கவே ஆங்கவளைக் கைப்பிடித்த
பெண்ணாளன் பேணுமூர் பேருமரங்கமே." (நாச். திரு. 11–9)

"போகத்தில் வழுவாத புதுவையர்கோன் கோதை" (நாச். திரு. 8-10)

என்னும் ஆண்டாளுடைய வாய்ச்சொல்லாலேயே இதையறியலாம். சகுந்தலை துஷ்யந்தனை மணந்துகொண்ட வரலாற்றையறிந்த கண்வர் "புகையால் கண் கலங்கிய நிலையிலும் யஜமானனுடைய ஹோமம் தைவாதீனமாய் நெருப்பிலேயே விழுந்தது" என்று உவகையுடன் அதை ஏற்கிறார். "ஒரு மகள் தன்னை யுடையேன் உலகம் நிறைந்த புகழால் திருமகள்போல வளர்த்தேன் செங்கண் மால்தான் கொண்டுபோனான்" என்னும் பெரியாழ்வார் திருமொழிப் (8—4) பாசுரம் இதே ரீதியில் அமைந்துள்ளது.

சின்னஞ்சிறு வயதிலிருந்தே ஆண்டாளுடைய காதல் தோன்றி வளர்ந்து வந்தமையின் வெட்கமறியாத நிலையிலிருந்தே கண்ணனுடைய அழகில் ஆழங் கால்பட்டாள் இவள்.

"முற்றிலாத பிள்ளைகளோம்........" (நாச். திரு. 2—6)

"பேதநன்கறிவார்களோ டிவை பேசினால் பெரிதின் சுவை
யாது மொன்றறியாத பிள்ளைகளோமை நீ நலிந்தென் பயன் ?" (நாச் திரு 2—7)

"வட்டவாய் சிறு[1] தூதையோடு சிறுசுளகும் மணலுங்கொண்டு
இட்டமா விளையாடு வோங்களை........" (நாச். திரு. 2--8)

என்னும் பாசுரங்களினின்றும் இதையறிகிறோம். அதனாலும்; அதேபோல் கண்ணனும் இவர்களுடனே இணைபிரியாது விளையாடிக்கொண்டிருந்ததனாலும் பயம் என்பது இவ்வரலாறுகளில் முக்கியஸ்தானம் வகிக்கவில்லை. "தண்ணீர்" என்றால் தண்ணீரே கொண்டுவரும்படி பாலைகளாயிருக்கிற வெங்களை நெருக்கினால் உனக்கென்ன பலமுண்டு? என்பது வியாக்கியானம் இவ்விடத்தில்.

1. தூதை=பானை.

"காதல்" என்னும் பெயரால் வழங்கப்படக்கூடிய பருவத்துக்கு முன்பிருந்தே ஆண்டாள் கண்ணனிடம் பிரேமைகொண்டிருந்தமையையும், கண்ணன் மட்டும் உண்மையான காதல் ரூபமாகவே அவ்வன்பை ஏற்றுத் தானும் காதல் லீலைகளைப் புரிந்ததையும் இதிலிருந்து நன்கறியலாகின்றது. அதனால்தான்போலும் அச்சம் என்பது சிறிதளவும் இங்கு இடம்பெறவில்லை. இறைவனிடம் காதல் கொள்வதும், அதனால் அவனை வசப்படுத்தி அவன் திருவடிகளைப் பெறுவதும், அனைவருக்கும் தவிர்க்கமுடியாத உரிமையல்லவா? தனக்குரிய ஒரே வழியில் தான் செல்லப்புகுங்கால் ஏன் பயப்படவேண்டும்? மாளவிகாக்நிமித்ரம் மூன்றுவது அங்கத்தில், பூங்காவில் தனிமையிலுள்ள மாளவிகை கூறுகின்றாள் :— "பயமின்றி, சற்றுநேரம் மனம்விட்டுப் புலம்புகின்றேன்" என்று. அப்புலம்பல் எவ்வாறிருக்கக்கூடுமென்பதை :—

"கொங்கைமேல் குங்குமத்தின் குழம்பழியப் புகுந்தொருநாள்
தங்குமேலென்னாவி தங்கும்". (நாச். திரு அ. எ.)

என்பதுபோன்ற ஆண்டாளுடைய தெய்விகக் காதல்பாக்களில் பிரத்தியக்ஷமாகக் காண்கிறோம்.

சகுந்தலையும் மாளவிகையும் தமது தோழியரைத் துணையாகக்கொண்டு தங்கள் காதலை நிறைவேற்றிக் கொண்டனர். மானிடவர்க்கத்தில் காதல் கொண்டமையின் அது சாத்தியமாயிற்று. ஆண்டாள் காதலித்தது பரந்தாமனையேயாதலால் இதில் தோழியர் எவ்வாறு துணைபுரிய முடியும்? மிகவும் சிக்கலான பிரச்னையாகிவிட்டதல்லவா இது? ஆண்டாள் என்னகூறுகிறாள்?

"நல்ல என் தோழி! நாகணைமிசை நம் பரர்
செல்வர், பெரியர், சிறு மானிடவர் நாம் செய்வதென்?
வில்லி புதுவை விட்டுசித்தர் தங்கள் தேவரை
* வல்லபரிசு வருவிப்பரேல் அது காண்டுமே" என்கிறாள்.
(நாச். திரு. 10—10)

தன் தகப்பனாரிடம் குழந்தைக்கு எவ்வளவு உறுதியான நம்பிக்கை? பெரியாழ்வார் திருவுள்ளப்படி நடப்பது தனது கடமையென்றல்லவா எம்பெருமான் நினைத்திருப்பது?

விஷ்ணுசித்தன் மனத்தே கோயில்கொண்ட கோவலனாகிய பரந்தாமனைப் பல வழிகளால் வருவிக்கவல்லவர் பெரியாழ்வார். ஒன்று காண்மின்!

"செம்மையுடைய திருவரங்கர் தாம் பணித்த
மெய்ம்மைப் பெருவார்த்தை விட்டுசித்தர் கேட்டிருப்பர்

* வல்லபரிசு—தம்மால் கூடிய வழிகளாலே.

தம்மை யுகப்பாரைத் தாமுகப்பரென்னும் சொல்
தம்மிடையே பொய்யானல் சாதிப்பா ராரினியே? (நாச் திரு. 11-10)

"என்னிடம் உண்மையான பிரேமை கொண்டவர்களிடம் நானும் அன்பு கொள்வேன்". என்பது கண்ணன் தேர்த்தட்டிலே அர்ச்சுனனுக்குச் சொல்லிய வார்த்தை. "அதை விஷ்ணுசித்தர் கேட்டிருப்பர்" என்கிருள். கேட்டிருந்தா லென்ன? சொன்னபடி செய்தேயாகவேண்டும். "ஸர்வதர்மான் பரித்யஜ்ய மா மேகம் சரணம் வ்ரஜ—அஹம் த்வா ஸர்வபாபேப்யோ மோக்ஷயிஷ்யாமி மாசுச:" என்னும் சரம சுலோகத்தின் கருத்தை ஆண்டாள் மொழிபெயர்த்த அழகு பாரீர்! "தம்மையுகப்பாரைத் தாமுகப்ப ரென்னும் சொல்" என்கிருள். இறைவனது அன்பு நமக்கு வேண்டுமாயின் அதற்காக முதலில் அவனிடம் நாம் அன்பூண்டொழுகவேண்டும். இது உண்மையானல் அது தானுகவே கிட்டும் என்னும் அடிப்படையில், தனது தூய்மையான [1]காதலையன்றி வேறு உபாய மற்ற நிலையில் ஆண்டாள் பேசுகின்ருள். உலகில் "பாதி கல்யாணம் நிச்சயம்" என்று வேடிக்கையாகச் சொல்வர். அது உண்மையாயிருப்பின் மற்ருெரு பாதி தானுகவே கலந்து பூர்த்தி செய்துவிடுமென்பதைச் சொல்லிலும் செயலிலும் ஆண்டாள் நிரூபித்துவிட்டாள். அவன் சொல் அவனிடமே பொய்யானல் வேறு யார் கட்டுப்படுத்தவல்லாருளர்? அவன் ஸர்வேச்வரனல்லவா? ஒருக்காலும் பொய்பாகாதென்றபடி. இவ்விடங்களிலெல்லாம், குலஸ்த்ரீகள் தம் கணவனை மரியாதையாக வழங்கும் "தாம்" என்னும் சொல்லாலேயே ஆண்டாளும் பரந்தாமனைக் குறிப்பிடுகின்ருள். காளிதாஸரின் இலக்கியத்திலிருந்து இரண்டு சந்தர்ப்பங்கள் உதாகரிக்கப்பெற்றன.

இனி ஆழ்வார் பாசுரத்தில் ஒரு உதாகரணம் காட்டுவோம்.

"கன்மமன்று எங்கள் கையில் பாவை பறிப்பது கடல்ஞாலமுண்ட
நின்மலா! நெடியாய்! உனக்கேலும் பிழை பிழையே
வன்மமே சொல்லி எம்மை நீ விளையாடுதி அதுகேட்கில் என்னைமார்
தன்ம பாவமென்னர் ஒருநான்று தடிப்பிணக்கே" (திருவாய்மொழி-6-2-7)

ஒரு தலைமகளின் தன்மையில் ஆழ்வார் அருளும் பாசுரம் இது. "கண்ணா! நீ இவ்வாறு எங்களிடம் விளையாடுவதை எங்கள் உடன்பிறந்தார் (ஆண் மக்கள்) கேட்டால், கோபமுற்றுத் தடியடிச்சண்டையிலிழிவார்கள். என்ருவது ஒருநாள் இவ்வாறு நடைபெறுவது திண்ணம்" என்கின்றனர் கோப கன்னிகைகள். கண்ணன் செய்யும் காதல் லீலைகளில் தங்களுக்குள்ள இசைவையே இச் சொல்லால் அறிவிக்கின்றனர். ஆயினும் "எம்மைப்பற்றி மெய்ப்பிணக் கிட்டக்கால் இந்தப் பக்கம் நின்றவர் என் சொல்லார்?" என்பதிலுள்ள மென்மை இதில் காணப்படவில்லை என்பது உரைகாரருடைய கருத்து.

---

[1] यमेवैष वृणुते तेन लभ्यः ।

இவ்வாறு ஆண்பெண் கவிகளுடைய கற்பனைகளையும் அனுபவங்களையும் இயற்கைப் பெண்ணாகிய ஆண்டாளுடைய செஞ்சொற்கவிகளில் சிறந்த முறையில் அனுபவிக்கின்றோம். இக் கருத்தையே ஸ்ரீவேதாந்ததேசிகர், தமது கோதாஸ்துதியில் [1]"ஆண்டாள்! உன் மனத்துக் கினியானை நீ அனுபவித்தபடியே தாங்களும் அனுபவிக்க விருப்பங்கொண்ட உனது குருமார்கள் (ஆழ்வார்கள்) தங்களுக்குள்ள பக்தியைக் காதலாக மாற்றிப் பலவிதமான இனிய காதல் நிகழ்ச்சிகளைப் பேசுகின்றனர்" என்கிறார். "ஆழ்வார்களும் பிராட்டிமார் பாசுரத்தாலே தங்களாசையைப் பேசக்கடவராயிருப்பார்கள்". "புருஷன் புருஷனைக் கண்டு ஸ்னேஹிப்பதிலுங்காட்டில், ஸ்த்ரீ புருஷனைக்கண்டு ஸ்னேஹிக்கை பன்னமடையாகையாலே" என்பன உரைநூலிலுள்ள வாக்கியங்கள்.

எவ்வளவுதான் மேன்மையுடன் இருப்பினும்,

"என் கொங்கைமேல் குங்குமத்தின் குழம்பழியப் புகுந்தொருநாள்
தங்குமேலென்னாவி தங்கும்"

"எம்மைப்பற்றி மெய்ப்பிணக்கிட்டக்கால் இந்தப்பக்கம் நின்றவர்
என் சொல்லார்?"

என்பதுபோன்ற பெண்மக்களுக்கே தோன்றக்கூடிய கருத்துக்களை மற்ற ஆண்-பெண் கவிகளின் இலக்கியங்களில் காண்பதரிது. இதுவிஷயத்தில் தீர்வுகூறுவதற்கும் பெண்மக்களே தகுதியுள்ளவராவார் என்பது எமது கருத்து. இதனால் உலகப் பிரசித்தமான கவிகோகிலங்களைக் குறைத்துச் சொல்வதாக வாசகர்கள் கருதமாட்டார்கள் என்பது திண்ணம். காவிய இலக்கணங்களின்படி குற்றமெனக் கொள்ளக்கூடியனபோல் தோன்றும் பகுதிகளும் அவ்வாறில்லாமல் இனியவையாய்த் தோற்றுவது பக்திப்பாடல்களுக்கே ஏற்பட்ட தனிச் சிறப்பாகும். "கன்றிழந்த தலைநாகு தோற்கன்றுக்கும் பால்சுரக்குமாப்போலே" என்கிறபடி ஆண்டாளுடைய அனுபவமாகிற பெருங்கடலின் திவலை போன்ற இப்பாசுரங்கள், பின்புள்ளாரையும் இறைவனருள் பெறச்செய்யும் தன்மையன. இலக்கிய இன்பத்தோடு இறைவனருளையும் இதன்மூலம் பெற்றுவிடலாமல்லவா? இதுவே இதன் தனிச்சிறப்பு. இதுபோலவே ஆண்டாளுடைய பாடல்களில் மேகஸந்தேசம், இயற்கை வருணனைகள், உபமானங்கள், இத்துறைகளிலும் பல அரிய பெரிய கருத்துக்கள் ஆராய்ச்சிக்குத் தக்கவை. அவற்றைப் பிறகு விளக்குவோம். இப்போது எடுத்துக்கொண்ட விஷயத்திலும் விரிவைத் தவிர்க்கவேண்டி ஒன்றிரண்டு உதாரணங்களையே காட்டிப்போந்தோம். அன்பர்கள் அருள்கூர்ந்து கடைக்கணிக்க வேண்டும்.

---

[1] भोक्तुं तव प्रियतमं भवतीव गोदे भक्तिं निजां प्रणयभावनया गृणन्तः ।
उच्चावचै र्विरहसंगमजै रुदन्तैः शृङ्गारयन्ति हृदयं गुरव स्त्वदीयाः ॥ (गोदास्तुतिः)

"ஒரு வருஷம் ஒரு நாள்"

நாவல்பாக்கம் ஸ்ரீ தேவநாதாச்சாரியர், வித்வான்,
ஸரஸ்வதி மகால், தஞ்சாவூர்.

"एकं वा एतद्देवाना महः। यत्संवत्सरः।" (तै-ब्रा-3—9—22)

(ஏகம் வா ஏதத்தேவாநா மஹ: யத் ஸம்வத்ஸர:)
(தை-ப்ரா-3—9—22)

என்னும் வேதவாக்கியம், "நம் கணக்கில் ஒரு வருஷ மெனப்படுவது, தேவர்களுக்கு **ஒரு நாள்**" என்கின்றது. ஒரு பகலும் ஒரு இரவும் சேர்ந்தது நமக்கு ஒரு நாள், அறுபது நாழிகை கொண்டது. *360 நாட்கள் (360 இரவும் 360 பகலும்) சேர்ந்து நமக்கு ஒரு வருஷம் ஆகின்றது. பூமி தன்னைத்தானே ஒருதரம் சுற்றிக் கொள்வதனுல் இரவும் பகலும் உண்டாகின்றன. சூரியன் தெரியக்கூடிய பாகத்தில் பகலும், மற்றப் பகுதியில் இரவும் நிகழ்கின்றன. இவ்வாறு சுழன்று கொண்டேயிருக்கும் பூமி, வானவீதியில் வட்டவடிவமாக ஒரு வழி ஏற்படுத்திக் கொண்டு அவ்வழியில் வேகமாய்ச் சூரியனைச்சுற்றி வந்துகொண்டேயிருக்கின்றது. ஆகாய மார்கத்தில், பூமி சூரியனைச்சுற்றி ஒரு பிரதக்ஷிணம் வந்தாகிவிடுமாயின், அந்தக் காலத்தைப் பூமியில் வாழும் நாம் "ஒரு வருஷம்" என்கிறோம். ஆதியந்தமில்லாத "காலத்தை" அளந்து காட்டுவதற்கு, இரவு பகல் மாதம் வருஷம் இவை அளவுகோலாக அமைகின்றன. நமது சாஸ்திரங்களில் காலத்தின் உண்மை நிலையும், அது பல்வேறு பெயர்களால் அளவிடப்பட்டு வழங்கப்படும் விதங்களும் அற்புதமாக விவரிக்கப்பட்டுள்ளன. ஸௌர்யஸித்தாந்தம் என்னும் நூலில் தொடக்கத்தில் உள்ள சில சுலோகங்களின் கருத்துச் சுருக்கம் இங்கே எழுதப்படுகின்றது.

"காலம் உலகங்களையெல்லாம் (தோற்றுவித்து) அழிக்கும் தன்மையது. (இது இரு விதம் :— அளவிடமுடியாதபடி எங்கும் பரந்துள்ள மஹாகாலம் ஒன்று.) மற்றொன்று அறிந்துகொள்ளக்கூடியது. பிந்தியது, ஸ்தூலம்—ஸூக்ஷ்மம் (பெரியது – சிறியது) என இருவகைப்படும். இதுவே, மூர்த்தம்—அமூர்த்தம் எனப்படும். பிராணன் (ஒருவன் மூச்சுக் காற்றை உள்ளே இழுத்து வெளியில் விடும் காலம்) முதலானது மூர்த்தம். த்ருடி (நொடி)

* "त्रीणि च शतानि षष्टि श्चाक्षराणि तावती संवत्सरस्य रात्रयः" —तै-सं-2-5-9
(த்ரீணி ச சதாநி ஷஷ்டிச்சாக்ஷராணி தாவதீஸ்ஸம்வத்ஸரஸ்ய ராத்ரய:)
கருத்து — ஒரு வருஷத்துக்கு 360 இரவுகள் (நாட்கள்)

போன்றவை அமூர்த்தங்கள். ஆறு "பிராணன்" கொண்டது ஒரு "விநாடி" யாகும். அறுபது "விநாடி" கொண்டது ஒரு "நாழிகை"யாகும். அறுபது "நாழிகை" கொண்டது, நக்ஷத்திர ஸம்பந்தமான இரவுபகலாகும். முப்பது இரவும் பகலும் ஒரு ஸாவநமாஸமாகும். முப்பது சூரியோதயங்களாலும் ஒரு ஸாவந மாஸம் கணக்கிடப்படும். அதுபோலவே முப்பது திதிகளால் திங்கள் (சந்திரன்) மாதம் கணக்கிடப்படும். சூரியன் ஒரு இராசியினின்றும் மற்றொரு இராசியில் செல்லும் கணக்கினுல் ஸௌரமாதம் கணிக்கப்படும். இவ்வாருன பன்னிரண்டு மாதங்கள் ஒரு வருஷமாகும். அதுவே தேவர்களுடைய ஒரு நாளாகும். அசுரர் களுக்கும் அப்படியே. அதாவது:— தேவர்களுக்கும் அசுரர்களுக்கும் இரவு பகல், மாதம், வருஷம் இவை ஒரே விதமானவைதான். ஒரே ஒரு வாசி மட்டும் இதில் உண்டு. தேவர்களுக்கு இரவாக இருக்கும் காலம் அசுரர்களுக்குப் பகல். அசுரர்களுக்கு இரவாக இருக்கும் காலம் தேவர்களுக்குப் பகல். அவ்வாருன 60 நாட்கள் தேவர்களுக்கு ஒரு ருது. அந்த ஆறு ருதுக்கள் தேவர்களுக்கு அல்லது அசுரர்களுக்கு ஒரு வருஷம்" என்று ஆங்கு விளக்கம் தரப்பட்டுள்ளது.

சூரிய ஒளி இருக்கும் காலம் பகல், அதில்லாத காலம் இரவு என்பது மட்டும் எல்லோருக்கும் பொதுவான விதி. சில இடங்களில் சூரிய வெளிச்சம் 6 மாதம்வரை தொடர்ந்து இருத்தலும் - இல்லாமையும் நிகழ்கிறது. அவ்விடத் தின் ஒரு இரவு பகல் நமது ஒரு வருஷத்திற்குச் சமம்.

பூமியின் வட-தென் துருவங்களில் இதுபோன்ற நிகழ்ச்சி உள்ளது. "அரோரா போலாரிஸ்" (Aurora Polaris) அல்லது "அரோரா போரியாலிஸ்" (Aurora Borealis) என்று வழங்கப்படும் ஒருவகை ஒளி வடதுருவப் பிரதேசத் திலும், "அரோரா ஆஸ்ட்ராலிஸ்" (Aurora Australis) என்று வழங்கப்படும் ஒளி தென் துருவப் பிரதேசத்திலும் மாறிமாறி ஆறு மாதம் தொடர்ந்து காணப் படுவதும், மற்ற ஆறு மாதம் தொடர்ந்து காணப்படாமல் இருப்பதும் இற் றைக்கும் நிகழ்கின்றது. இந்த விசித்திரமான ஒளியைப்பற்றிப் பலவாருக ஆராய்ச்சிகள் நடந்துகொண்டிருக்கின்றன. அதன் தத்துவத்தை விஞ்ஞானிகள் கூர்ந்து கவனித்துவருகின்றனர். உத்தராயணம் எனப்படும் ஆறு மாதங்களில் வடதுருவத்தின் சமீபத்தில் தொடர்ந்து இவ்வெளிச்சம் காண்கின்றது. அவ் வாறுமாத காலமும் ஆங்கு ஒரே பகலாகவே இருக்கும். ஆனுல் தென் துருவப் பிரதேசத்தில் அவ்வாறுமாத காலமும் ஒரே இரவாக இருக்கும். தக்ஷிணுயனம் எனப்படும் ஆறு மாதங்களிலோவெனில் இதற்கு நேர்மாருன நிகழ்ச்சியிருக்கும். தென்துருவப் பிரதேசத்தில் ஒரே பகலாகவும் வடதுருவப் பிரதேசத்தில் ஒரே இரவாகவும் இருக்கும். இவ்வொளி, தக்ஷிணுயனம் - உத்தரா யணம் இவற்றிற்கேற்ப இடம் மாறிக் காணப்படுவதனுலும், சூரியனிடம் இருப்பதாகக் கருதப்படும், பச்சை - மஞ்சள் - ஊதா - சிவப்பு போன்ற பல

நிறங்களுடனும் காணப்படுவதனுலும் இது சூரியவொளியே என்பது உறுதிப்படுகின்றது. "அருணன்" எனப்படும் சூரியனுடைய தேர்ப்பாகனைப்பற்றி நமது புராணங்களிலும் வேதத்திலும் கூறப்படுகின்றது. அவன் செந்நிறமானவன். துடைகள் இல்லாதவன். சூரியனுடைய தேரை ஓட்டிவருபவன். (அதாவது சூரியன் வரும்போதெல்லாம் முன்னே இவன் வருவான்) என்பன சில வருணனைகள். "உஷஸ்" என்று வழங்கும் பின்மாலைவேளைக்கும் "அருணீ" என்று வேதம் பெயர் இட்டழைக்கின்றது. [1]"उषा अरुणी" (உஷா அருணீ) என்பதைக் காண்க. பின்மாலைவேளைகளில் சூரியோதயத்துக்கு முன்பு வானத்தில் செந்நிறமான ஒளி பரவுவதையே இப்பெயர்கள் காட்டுகின்றன. Aurora (அரோரா) என்னும் சொல்லில் – அருண – என்னும் சொல்லின் ஒற்றுமை இருப்பது கண்கூடு. ஸ்டாக்ஹோம் முதலிய துருவப் பிரதேசத்திலுள்ள நகரங்களில், மாதக்கணக்காக வெயில் தொடர்ந்து காய்கின்றது. இரவு வேளை என்பது அங்கு அப்பொழுது இல்லவே இல்லை. அதற்காகக் கருப்பான திரையை, சன்னல்களில் கட்டித் தொங்கவிட்டுக் கதவுகளையும் மூடி சில நாழிகை காலத்தை இரவாக்கிக் கொண்டு ஆங்குள்ள மானிடர்கள் உறங்குகின்றனர். இந்நிகழ்ச்சியை மேற் கூறிய வேதவாக்கியம் குறிப்பதாகக் கொள்ளக்கூடும். அதாவது ஆதிகாலத்தில் இவ்விடங்களில் வசித்துவந்த மக்களில் ஒரு முனையில் இருந்தவர்களைத் தேவர்களென்றும், மற்றொரு முனையிலிருந்தவர்களை அசுரர்களென்றும் வழங்குதல் பொருத்தமுடைத்து என்றபடி.

வான வெளியில் ஒவ்வொரு கிரஹமும் தனக்கென்று ஒரு வட்டப் பாதையை வகுத்துக்கொண்டு அதிலேயே தவருமல் சுற்றி வருகின்றது. அந்தப் பாதையில் ஒரு சுற்று வருவதற்காக ஏற்பட்ட காலத்தையே அந்தந்த கிரஹங்களில் வசிப்பவர்கள் ஒரு வருஷம் எனக் கொள்ளவேண்டும் அந்தக் காலத்துக்குள் தன்னையும் அவை சுற்றிக்கொள்கின்றன. அதற்கான காலத்தையே இரவும் பகலுமாகிய ஒரு நாளென்கிறோம். பூமியைப் பற்றினவரை அது தனது வட்டப் பாதையில் ஒரு தரம் சுற்றி வருவதற்குள் தன்னைத்தானே 365 தரம் சுற்றிக் கொள்கின்றது. அதனுல் நமக்கு ஒரு வருஷத்துக்கு 365 நாட்கள். சூரியனுக்கு மிகவும் அண்மையிலிருக்கும் புதன் என்னும் கிரஹம், தனது சுற்றுப்பாதை முழுதும் கடப்பதற்குள் தன்னைத்தான் ஒரு தரம்தான் சுற்றிக்கொள்கிறதாம். இவ்வேத வாக்கியம் அதைக் குறிப்பதாகவும் கொள்ளலாம். அல்லது தேவலோகம் என வழங்கப்படும் ஏதாவதொரு கோளத்தில் நமக்குண்டான ஒரு வருஷமே ஒரு நாளாக இருக்கலாம். அதாவது நம் கணக்கில் 360 வருஷத்தில் ஒரு சுற்று வரும் கிரகங்கள் இந்தச் சூரிய குடும்பத்திலோ அல்லது வேறு சூரிய

1. தைத். ஸம். காண்டம் 5, பிரச்னம் 6; அனுவாகம் 4.

குடும்பத்திலோ இருக்கக்கூடும். அவ்விதமான கிரகங்கள் தன்னைத்தான் ஒரு தரம் சுற்றிக்கொள்ள (நம் கணக்கில்) 1 வருஷம் ஆகும். அந்நிகழ்ச்சியைக் குறிப்பதாகவும் இவ்வேத வாக்கியம் கொள்ளப்படலாம். இன்னும் ஏதேனும் வேறு முறைகளும் இருக்கக்கூடும். இதை வானிலை ஆராய்ச்சியாளர்கள்தான் தீர்மானிக்கவேண்டும். இரவு என்பதே இல்லாமல் பகல் மட்டுமே சிலவிடங்களில் இருப்பதாகவும் உபநிஷதங்களில் கூறப்படுகின்றது. सकृद्दिवा हैवास्मै भवति — (ஸக்ருத்திவா ஹைவாஸ்மை பவதி) என்னும் உபநிஷத் வாக்கியம் இக்கருத்தையே கொண்டது. காலமெல்லாம் பகலாகவே இருப்பது என்பது நிகழக்கூடிய விஷயமா—அது சாத்தியமா என்றெல்லாம் சாதாரணமாக ஐயம் உண்டாவதியல்பே. ஆனால் வேதம் கூறும் தத்துவம் ஒருகாலும் பொய்யாகாது என்னும் முழு நம்பிக்கையுடன் ஆராய்ச்சி செய்பவர்களுக்கு இதுபோன்ற விஷயங்களில் பதிந்துள்ள உண்மை நன்கு புலனாகும். இதுபோலவே, பகல் என்பதையே அறியாத உலகங்களும் இருக்கின்றன. அங்கு சூரிய ஒளி என்பதே தெரியாது. எக்காலமும் ஒரே இரவுதான். ஒரே இருட்டுதான். கொடிய பாவங்களைச் செய்பவர் அந்த உலகங்களில் வாழவேண்டியவர்களாகப் பிறந்து கஷ்டப்படுவர் என்கிறது வேத வாக்கியம்.

"असूर्या नाम ते लोकाः अंधेन तमसावृताः"

(அஸூர்யா நாம தே லோகா அந்தேந தமஸா வ்ருதா:)

என்னும் உபநிஷத் வாக்கியம் மேற்கூறிய கருத்தையே கொண்டது. காலம் என்பதன் பல்வேறு நிலைமைகளையும் நமது புராணங்களும் வேதங்களும் உபநிஷதங்களும் ஆங்காங்கு நன்றாக எடுத்துக் காட்டுகின்றன. அவற்றையெல்லாம் ஆராய்ந்தறிவது நம் நாட்டவரது கடமைகளுள் முக்கியமானதொன்றாகும்.

अथ दैवपद्धतिः

सर्वेषा मुपकाराय गृह्यते जन्म सज्जनैः ।
दशावतारा धर्मार्थे गृह्यन्ते विष्णुना सदा ॥ २३ ॥

महता यद्धृतं हस्ते तद्याति परमोन्नतिम् ।
शिवहस्तधृतं शूलं तनुते मंगलं नृणाम् ॥ २४ ॥

हरिनाम्नि वने तीर्थे नदीनाञ्च जले तथा ।
स्वीयत्वं नास्ति कस्यापि सर्वेऽप्यत्रा धिकारिणः ॥ २५ ॥

इक्षुकाण्डा द्रसप्राप्ति र्माक्षिकं मक्षिकामुखात् ।
पट्टसूत्रं कीटमुखात् जायते दैवकारणात् ॥ २६ ॥

नाळिकेरफले तोयं माक्षिकं सरघामुखे ।
जलजन्तुषु मुक्ताश्च दैवेनैवो पकल्प्यते । २७ ॥

இனி தைவ பத்ததி.

நல்லோர்கள், எல்லோருடையவும் உபகாரத்திற்காகவே பிறவியை மேற்கொள்வர்; தர்மத்தைக் காப்பதற்காகவே எப்பொழுதும் திருமால் பத்து அவதாரங்களைப் பண்ணுகிறார். (உங)

பெரியோர் ஒரு பொருளைக் கையில் ஏந்தினால் அது மிகமிகவுயர்ந்துவிடும். சிவனுடைய கையால் தரிக்கப்பட்ட சூலம் மக்களுக்கெல்லாம் நன்மையையே செய்கின்றது. (உச)

திருமாலின் திருநாமம், காடு, புண்ணிய தீர்த்தம், ஆற்று நீர் இவற்றில் எவருக்கும் தனியான உரிமை கிடையாது. இவற்றில் எல்லோரும் உரிமை யுள்ளவர்கள். (உரு)

கருப்பங்கழியினின்றும் இனிய சாறும், தேனீயின் வாயினின்றும் தேனும், பட்டுப் பூச்சியின் வாயினின்றும் பட்டுநூலும் தைவத்தின் காரணமாகத் தோன்றுகின்றன. (உசு)

தேங்காயினுள் இளநீரும், தேனீயின் வாயில் தேனும், நீருள் வாழும் பிராணிகளுள் முத்தும் தைவத்தினாலேயே உண்டுபண்ணப்படுகின்றன. (உஎ)

जपः प्रयत्नो मन्त्रश्च स्वप्नश्च ज्योतिषं तथा ।
कालानुकूल्ये फलति नास्तिचे द्विफलः श्रमः ॥ २८ ॥

भोक्तव्य मागतं दुःखं धैर्यं मानं न संत्यजेत् ।
पश्चा त्सुखं भवत्येव दैव मेवात्र कारणम् ॥ २९ ॥

कालेन दुःख मायाति कालेन च मह त्सुखम् ।
कालस्यैव वशे सर्वं बुद्धि रत्र न कारणम् ॥ ३० ॥

दुःखं न तिष्ठति चिरं सुखम प्यागमिष्यति ।
दुःखं भुक्त्वा सुखं प्राप्ता नलरामयुधिष्ठिराः ॥ ३१ ॥

भोगार्थं तु शरीरं हि जायते पूर्वकर्मतः ।
तत्र दुःखं सुखञ्चैव क्रमादेवा भिजायते ॥ ३२ ॥

ஜபம் செய்தல், மனிதனுடைய முயற்சி, மந்திரம், கனவு, சோதிடம், இவையெல்லாம் நல்லகாலமிருந்தால்தான் பலிக்கும். அல்லாவிடில் சிரமம் பயனற்றதாகிவிடும். (உஅ)

துன்பம் வருமாயின் அதை(த்துணிவுடன்) அனுபவிக்கவேண்டும். தைரியத்தையும் மானத்தையும் கைவிடக் கூடாது. பிறகு சுகம் கிடைப்பது திண்ணம். தைவமே இவற்றின் காரணம். (உகூ)

துக்கம் அதற்கேற்ற காலத்தில் வந்து சேருகின்றது. மகத்தான சுகமும் உரிய காலத்தில் வந்து சேரும். (ஆதலால்) எல்லாம் காலத்தின் ஆட்சியிலேயே உள்ளது. இதில் புத்தி காரணமில்லை. (௩௰)

துக்கம் வெகுகாலம் நீடிக்காது. சுகமும் வரும். பெரும் துக்கத்தை யனுபவித்த பிறகு, நளமகாராஜன்—இராமன்—தருமபுத்திரர்—இவர்கள் சுகத்தை யடைந்தனர். (௩க)

சுகதுக்கங்களை அனுபவிப்பதற்கேற்றதான (இந்த) உடம்பு முன்வினையின் பயனாகவே உண்டாகின்றது. அதில் துக்கமும் சுகமும் (வினைப்பயனாக) முறைப்படியே வரும். (௩உ)

दैवं स्वतन्त्रं सहजं ज्ञायते न कदाचन ।
गर्भिणी पृच्छति प्रश्नं पुत्रो वा कन्यकेति वा ॥ ३३ ॥

भार्या जातानुरागा भजति तनुभुवः सादरं भक्तिभाजो
मित्राणि प्रीतिमन्ति प्रभु रतिदयते बांधवाः स्वान्तरङ्गाः ।
किं वा वक्ष्यामि ? चित्रं ! रिपुरपि भजते भीतितः प्रीतभावं
जाते दैवानुकूल्ये सकलमपि जग ज्जायते स्वानुकूलम् ॥ ३४ ॥

इति दैवपद्धतिः ॥

"தைவம்" சுதந்திரமானது (யாருக்கும் கட்டுப்படாதது). (ஒவ்வொருவருக்கும்) உடன் பிறந்தது. (ஆனால்) ஒருபோதும் அறியப்படுவதில்லை. ஒரு உதாரணத்தால் இதையறியலாம். ஒரு கர்ப்பிணியான ஸ்த்ரீயின் வயிற்றில் உள்ள சிசு, ஆணு பெண்ணு என்பது அவளுக்கே தெரிவதில்லை. அதற்காக அவள் ஜோஸ்யரை "ஆரூடம்" கேட்கிருள். தன் வயிற்றினுள் இருப்பதைத் தானே யறிய முடியவில்லை! அதுபோலவே நிழல்போல் தன்னைத் தொடர்ந்துவருவதும் தன்னுடன் பிறந்ததுமாகிய தைவத்தையும் அவரவர் அறிய முடிவதில்லை. ஆனல் தைவம் இருப்பது மறுக்கமுடியாத உண்மை. (தைவம் = அவரவரது நல் - தீவினை.) (௩௩)

மனைவி பேரன்புள்ளவளாயிருக்கிருள். தாய் தந்தையரிடம் பக்தியுள்ள குழந்தைகளைப் பெற்றுப் பரிவுடன் பேணி வளர்க்கிருள். அன்புள்ள நண்பர்கள் பலர். அரசனும் அதிகமாகக் கருணை காட்டுகிருன். உற்றுருறவினர் யாவரும் அந்தரங்கமாக (ஆழ்ந்த அன்புள்ளவர்களாக) இருக்கின்றனர். இவ்வற்புதத்தை என்னென்று சொல்வேன்? பகைவனுங்கூட பயத்தினுல் அன்புள்ள தன்மையை அடைகிருன். தைவம் அனுகூலமானுல் உலகம் முழுதும் தனக்கு அனுகூலமாகவே மாறிவிடுகின்றது. (௩௪)

தைவ பத்ததி முற்றும்.

अथ नीतिपद्धतिः ॥

जन्मनो भूषणं कीर्तिः, पत्नी गेहस्य भूषणम् ।
स्वाकृते भूषणं विद्या, सुपुत्रः कुलभूषणम् ॥ ३५ ॥

[1]श्रेयसो भूषणं दानं, दया दानस्य भूषणम् ।
दयाया भूषणं शान्तिः, शान्तेर्ज्ञानं तु भूषणम् ॥ ३६ ॥

नरस्य भूषणं कीर्तिः, स्त्रीणां लज्जा तु भूषणम् ।
सर्वेषां भूषणं विद्या, विद्याया भूषणं क्षमा ॥ ३७ ॥

दिनस्य भूषणं सूर्यो, निशाया भूषणं शशी ।
देशस्य भूषणं राजा, जन्मनो भूषणं यशः ॥ ३८ ॥

विप्रस्य भूषणं विद्या, शौर्यं क्षत्रियभूषणम् ।
वैश्यस्य भूषणं वित्तं, सन्नतिः शूद्रभूषणम् ॥ ३९ ॥

இனி நீதி பத்ததி.

பிறவிக்கு அழகு புகழ். வீட்டிற்கழகு மனைவி. நல்ல வடிவத்திற்கழகு கல்வி. நல்ல மகன் குலத்திற்கழகு. (௩௫)

செல்வத்திற்கழகு ஈதல் (தானம் பண்ணுதல்). ஈதலுக்கழகு இரக்கம். இரக்கத்திற்கழகு சாந்தி (மன அமைதி). சாந்திக்கழகு அறிவு. (௩௬)

மானிடர்க்கழகு புகழ். பெண்மக்கட்கழகு நாணம். எல்லோருக்கும் அழகு கல்வி. கல்விக்கழகு பொறுமை (சகிப்பு—அடக்கம்). (௩௭)

பகலுக்கழகு ஆதவன். கங்குலுக்கழகு திங்கள். நாட்டிற்கழகு அரசன். பிறவிக்கழகு புகழ். (௩௮)

அந்தணர் முதலிய நான்கு வருணத்தவருக்கும் முறையே, கல்வி—வீறு—பொருள்—வணக்கம், இவையழகாம். (௩௯)

---

1. धर्मार्थावुच्यते श्रेयः कामार्थौ धर्म एव च । अर्थ एवेह वा श्रेयः कामार्थौ धर्म एव च ॥ என்னும் மனுஸ்மிருதி வசனத்தைத் தழுவி இங்கு 'श्रेयः' என்பது செல்வமெனப்பட்டது.

सन्तोष एव सर्वेषां तुष्टिपुष्टिबलप्रदः ।
वने वायुतृणाहारा नागा स्तुष्टा बलोत्कटाः ॥ ४० ॥

सामान्यं सर्वजन्तूनां भुक्ति निद्रा रतं भयम् ।
मनुष्येषु विशेषोऽयं ज्ञानं दानं दया क्षमा ॥ ४१ ॥

पुण्यं सत्यं दया दानं शान्तिः क्षान्तिः शमो दमः ।
परलोकस्य पाथेयं गच्छन्त मनुगच्छति ॥ ४२ ॥

दाना न्नास्ति परो धर्मो दाना न्नास्ति परं यशः ।
दाने लीना गुणा स्सर्वे तस्मा द्दानपरो भवेत् ॥ ४३ ॥

पूर्वपुण्यागतं वित्तं तस्य दानन्तु सार्थकम् ।
तद्दानं क्षमया युक्तं पात्रे दत्तं महत्फलम् ॥ ४४ ॥

சந்தோஷமொன்றே (அகமகிழ்ச்சி) யாவருக்கும் உளநிறைவு–செழுமை–வலிவு–இவற்றைத்தரவல்லது. காட்டில் காற்றையும் புல்பூண்டுகளையுமே உணவாகக்கொண்டுள்ள பாம்புகளும் யானைகளும் மகிழ்ச்சியுடனும் மிக்க வலிமையுடனும் வாழுகின்றன. (மனமகிழ்ச்சியே அதன் காரணம்). (௪0)

எல்லாப் பிராணிகளுக்கும், ஊணு முறக்கமும் கலவியும் அச்சமும் பொதுவானது. அதில் மானிடருக்குச் சிறப்பு–அறிவு, ஈதல், இரக்கம், பொறுமை இவைகளாம். (௪௧)

நல்வினை, வாய்மை, இரக்கம், ஈதல், அமைதி, பொறுமை, புலன்களையடக்குதல், மனத்தையடக்குதல், இவை யாவும் மறு உலகத்திற்கான வழியுணவுகளாம். (வழி நடப்பவன் கட்டுச்சோற்றை எடுத்துச்செல்லவேண்டும். ஆனல் இவை அவ்வாறல்ல.) உடையவன் முன்னே செல்லத் தாமாகவே அவனைத் தொடர்ந்து செல்லும். (௪௨)

ஈதலிற் சிறந்ததொரு தருமமில்லை. ஈதலில் மிக்கதொரு புகழில்லை. நற்குணங்கள் யாவும் தானத்திலேயே அடங்கி ஒன்றியுள்ளன. ஆதலால் ஈவதிலேயே ஊக்கங்கொள்ளல் வேண்டும். (௪௩)

முற்பிறவியிற் செய்த புண்ணியத்தினுல் செல்வம் சேர்கின்றது. ஈதலொன்றே அதனைப் பயனுறச் செய்யும். அதுவும், பொறுமையுடனும், தகுந்த சற்பாத்திரத்திலும் அமையுமாகில் பெரும்பயனைத் தரும். (௪௪)

दानात् ख्यातिं यथाऽऽप्नोति न तथा बलविक्रमैः ।
स्तुवन्ति दाना त्कर्णन्तु न तथा फल्गुनं जनाः ॥ ४५ ॥

मानुषं दुर्लभं जन्म बहुपुण्येन लभ्यते ।
साधनीयं हितं तत्र येन सद्गति माप्नुयात् ॥ ४६ ॥

सुखा न्मद मवाप्नोति दुःखा दुद्विजते जनः ।
सुखं दुःखं समं यस्य स एव धृतिमान्नरः ॥ ४७ ॥

अतिस्नेहो न कर्तव्यः पुत्रदारधनादिषु ।
अतिस्नेहेन दीपोऽपि याति निर्वाणतां क्षणात् ॥ ४८ ॥

अशाश्वते नवच्छिद्रे शरीरेऽस्मिन् रतिं त्यज ।
चिरस्थायिनि संशुद्धे यशःकाये मतिं कुरु ॥ ४९ ॥

(ஒருவன்) ஈவதினுல் எவ்வாறு புகழடைகின்ருனே, அவ்வாறு வலிமையினுலும் வீரியத்தினுலும் அடைய இயலாது. கொடைவள்ளலாகிய கர்ணனை மக்கள் எவ்வாறு புகழ்கின்றனரோ அவ்வாறு அர்ச்சுனனைப் புகழுவதில்லை. (சரு)

மானிடப்பிறவி பெறற்கரிது. பெரும் புண்ணியத்தாலேயே அது கிடைக்கின்றது. அதனுல் நற்கதியைப் பெறுவதற்கான நன்மைகளைத் தவருமல் சாதித்துக்கொள்ள வேண்டும். (சசு)

மக்களுக்குச் சுகம் உண்டானுல், அதனுல் அவர்கள் செருக்குற்றவராகின்றனர். துன்பத்தைக்கண்டு நடுங்குகின்றனர். இது உலகியற்கை. சுகமும் துக்கமும் எவனுக்குச் சமமாகவேயிருக்கின்றதோ, அவனே மானிடருள் உறுதியுள்ளவன். (சஎ)

மகன்–மனைவி–செல்வம் இவைபோன்றவற்றில் அளவு கடந்த பற்றுதல் (அதிஸ்நேஹம்) கொள்ளுதல் தகாது. அதிஸ்நேகத்தினுல் (எண்ணை மிகுதியினுல்) விளக்குங்கூட ஒரு விநாடியில் அணைந்துவிடும் தன்மையை அடைகின்றது. (ஸ்நேஹம்–என்னும் சொல், பற்றுதல்–எண்ணை–இவையிரண்டுக்கும் பெயர்). (சஅ)

நிலையில்லாததும் ஒன்பது ஓட்டைகளுள்ளதுமாகிய இம்மானிட யாக்கையில் அன்புகொள்ளாதே. நிலையானதும் தூயதுமாகிய புகழுடம்பில் நாட்டங்கொள். (சகூ)

स्ववशे वर्तते जिह्वा क्रियतां हरिकीर्तनम् ।
वाचालता किमर्थं वै क्रियते श्रुतिदूषणी ॥ ५० ॥

वृथा मौनं न धर्तव्यं वाचालत्वं परित्यजेत् ।
वक्तव्यं मधुरं स्वल्पं पण्डितैः समयोचितम् ॥ ५१ ॥

प्रिया वाक् चेन्मनुष्यस्य तस्य सर्वेऽपि बांधवाः ।
सा चेदपूर्वा भवति रिपवः सर्वतो जनाः ॥ ५२ ॥

अनृतं नैव वक्तव्यं महता मान मिच्छता ।
दृष्ट्वा ह्यनृतवक्तारं सर्वो ह्युद्विजते जनः ॥ ५३ ॥

वासःस्रग्भूषणादीनि भूषयन्त्यबुधं नरम् ।
बुधं भूषयते भाषा विबुधै रभिभाषिता ॥ ५४ ॥

धनं माता पिता बंधु भार्या पुत्रः सखा सुहृत् ।

தன் வசத்திலேயே இருக்கின்றது நாக்கு. திருமாலின் திருநாமங்களைச் சொல்லுங்கள். காதுகளைக் கெடுக்கும் வகையில் வளவளப்பான பேச்சுக்களால் வாக்குவன்மையைக் காட்டுவதேதற்கு? (௫௰)

வீணாக மௌனம் (வாய் திறவாதிருப்பது) சாதிப்பதும் நன்றன்று. வளவளப்பான பேச்சும் தகாது. சமயத்திற்கேற்றவாறு இனிமையாகவும் திட்டமாகவும் பேசவேண்டும். இதுவே அறிவாளிகளுக்குத்தகும். (௫௧)

ஒருவனுக்கு, இனிய சொல் உண்டாயின் அவனுக்கு எல்லோரும் உறவினராவார்கள். அது அரிதாயின் (அபூர்வமானல்–அ–என்னும் எழுத்தை முன்னல் உடையதானல்–அப்ரியமானல்–என்றபடி) எல்லோரும் பகைவர்களாவார்கள்.

மானத்தைக்காக்க விரும்பும் மேன்மையானவன் ஒருகாலும் பொய் சொல்லக்கூடாது. பொய் சொல்பவனைக் கண்டதுமே மக்கள் யாவரும் நடுங்குகின்றனர். (௫௩)

ஆடைகள், மாலைகள், அணிகள், இவைபோன்ற பொருள்கள் அறிவிலியான மனிதனை அழகு செய்கின்றன. அறிவாளியானவனைபோவெனில், புலவர்களால் (தேவர்களால்) பேசப்படுகின்ற மொழியே அலங்கரிக்கின்றது. (௫௪)

धने तु सुगुणा स्सर्वे तस्मा द्धन मुपार्जयेत् ॥ ५५ ॥

याचकस्य मुखं दृष्ट्वा सर्वे बिभ्यति वै जनाः ।
नाशातौ वसुधां तस्मा त्कामधेनुसुरद्रुमौ ॥ ५६ ॥

दत्तं चेत् क्षीणतां याति प्रयत्ना दार्जितं धनम् ।
विद्याधन मपूर्वं हि दत्तं दत्तं प्रवर्धते ॥ ५७ ॥

पुराणश्रवणं साद्भिः संवासः शंभुपूजनम् ।
वेदान्तचर्चा सततं दुःखोन्मूलनहेतवः ॥ ५८ ॥

व्रतं विना ब्रह्मचर्यं गार्हस्थ्यं रमणीं विना ।
न शोभते द्विजातीनां संन्यासो विरतिं विना ॥ ५९ ॥

मनुजस्य सुवृत्तस्य गृहे चेदबला खला ।
लोकेऽस्मिन्नेव स पुमान् निरये पतितो ध्रुवम् ॥ ६० ॥

செல்வம் (பொருள்) ஒன்றே; தாய், தந்தை, உறவினர், இல்லாள், மகன், தோழன், சினேகிதன், இவையெல்லாமாகும். நற்குணங்கள் யாவும் பொருளி லேயே உள்ளன. அதனால் பொருளையே தேடவேண்டும். (ருரு)

இரப்பவனுடைய முகத்தைக் கண்டமாத்திரத்தில் மக்கள் யாவரும் அச்ச முறுகின்றனர். அதனாலேயே காமதேனுவும் கற்பக மரமும் பூமிக்கு வரவில்லை போலும். (ருசா)

பெருமுயற்சியால் தேடப்பட்ட பொருள், (பிறருக்கு)க் கொடுப்பதனால் அழிந்துவிடுகின்றது. ஆனால் கல்விச்செல்வம் அவ்வாறுவதில்லை. இது கொடுக்கக் கொடுக்க வளர்ந்துகொண்டேயிருக்கும். என்ன ஆச்சரியம்! (ருஎ)

புராணங்களைக் கேட்பது, நல்லோர்களுடன் கூடியிருத்தல், சிவபூஜை, எக்காலமும் வேதாந்த விஷயங்களையே நன்கு சிந்தனைசெய்து அறிஞர்களுடன் சர்ச்சை செய்தல், இவையெல்லாம் துன்பங்களை வேருடன் களைந்துவிட வல்லன.

வேத விரதங்களில்லாத பிரம்மசரியாசிரமமும், மனையாட்டி இல்லாத இல்லறமும், வைராக்கியம் (அவாவறுத்தல்) இல்லாத துறவும் த்விஜர்களுக்குச் சிறப்புற்று விளங்காது. (ருகூ)

நல்லொழுக்கமுள்ள ஒருவனுடைய வீட்டில் தீயவளான மனைவி அமைந்துவிட்டாளாயின், அவன் இவ்வுலகத்திலேயே நரகத்தில் வீழ்ந்தவனாவான். திண்ணம். (சூ0)

used to form nouns from nouns, and also the terminations for declining nouns (4–1–2) and then for conjugating verbs (3–4–78). In this portion are also included the terminations for forming a feminine base from the masculine. These feminine suffixes though differentiated by various 'Its' are of the form of either long आ or long ई.

Introduction :— The English word termination implies that they should terminate or come after a base.

The following special Sūtra provides for it :—

S221 परश्च 3–1–2 (S. K. 181) And subsequent also. अयमपि तथा । This is also as above. (i. e.) This also is an Adhikāra Sūtra and governs all Sūtras till the ending of the 5th Adhyāya.

Note :— The force of the word च (also) is said to indicate that these differ from certain Uṇādi terminations which may be prefixed or inserted in the middle.

A (2) *Prātipadika (nominl base).*

Introductory note:– Of the two kinds of bases a verbal and a nominal base, the former defined as 'Dhātus' that are included in a list called Dhātupāṭha to which a fuller reference will be made when we come to 'verbs'. The nominal bases are defined by :—

S 222. अर्थवदधातुरप्रत्ययः प्रातिपदिकम् । 1–2–45–already explained in–21 ante.

Note :— The affirmative portion of the definition is 'अर्थवच्छब्द-स्वरूपं प्रातिपदिकसंज्ञं स्यात् (i. e.) Any sound having a meaning is known as Prātipadika. This obviously is too wide for it will include 'verbs' and terminations which are sounds with meanings.

To exclude them the negative portions viz., अधातुः and अप्रत्ययः are necessary. The first can be split into न धातुः = अधातुः meaning that which is not a Dhātu, and अप्रत्ययः is similarly न प्रत्ययः = अप्रत्ययः. Even after excluding these two the definition is too wide; for take the form डित्थः the nominative singular, and गच्छति the third person singular of गम् (to go). These two have meanings and they are neither Dhātus nor terminations.

So they would come under the definition of Prātipadika. If we accept their inclusion, then it follows they could be declined like a noun which is not allowed, because to the fully evolved word डित्थः you cannot add another declensional termination; nor to गच्छति another conjugational termination. To exclude words that end in terminations the word "Apratyaya" is construed as a Bahuvrīhi compound thus. First we interpret Pratyaya (प्रत्ययः) as प्रत्ययः अन्ते यस्य सः = प्रत्ययः (Pratyaya) and then न प्रत्ययः = अप्रत्ययः. In this view डित्थ and गच्छति cease to be Prātipadfkas.

It is thus necessary to have two meanings for the word अप्रत्यय viz., (1) That which is not a Pratyaya and (2) That which does not end in a Pratyaya. Hence the Vṛtti excludes all the three a root, a termination, and that which ends in a termination.

Introduction:—The extension of the word अप्रत्यय to cover bases which end in terminations leads to an untoward result in another direction. We have already noticed that verbal derivatives called "Kṛts" and derivatives form nouns called Taddhitas are liable to declension like any other nominal base; but as these end in terminations they will be excluded from the definition of Prātipadikas.

Again Sanskrit compounds are formed by the agglutination of words. These agglutinations are finished off with certain special terminations called समासान्ताः (vide 5-4-68 Et. seq.) These can also be declined but these will also be excluded for the reason given above. This is rectified by their express inclusion under the definition of Prātipadikas by the Sūtra:—

S 223. कृत्तद्धितसमासाश्च 1—2—46 (S. K. 179) (See S 23 ante) पूर्वसूत्रेण सिद्धे समासग्रहणं नियमार्थम्। यत्र संघाते पूर्वो भागः पदं तस्य चेद्भवति तर्हि समासस्यैव ।

These terminations are to be added to Prātipadikas. This is provided by:—

S 224. ङ्याप्प्रातिपदिकात् 4-1-1. (S. K. 182) ङ्यन्तादाबन्तात्प्रातिपदिकाच्चेत्यापञ्चमपरिसमाप्तेरधिकारोऽयम् ।

This is a governing rule till the end of the 5th Adhyāya and means "after a base ending in ङी or आप् or a Prātipadika."

Note:—The title ङी represents the feminine terminations ङीप्, ङीन् or ङीष् and आप् stands for the feminine terminations चाप्–टाप् or डाप्.

The Sūtra therefore means that whatever terminations occur in the Aṣṭādhyāyī between this Sūtra and the end of the 5th Adhyāya are liable to be added to a base ending in the feminine termination of the form of ई or आ, or after a Prātipadika.

Question:–There is a feminine termination ऊङ्. Why is this omitted?

Answer:–This point is discussed in the Bālamanōramā P 112 & 113. It is only in cases of bases ending in ई or आ (feminine terminations) that a difficulty arises–not in the case of feminine terminations ending in ऊ. Vṛtti continued— "प्रातिपदिकग्रहणे लिंगविशिष्टस्यापि ग्रहणम्" इत्येव सिद्धे ङ्याब्ग्रहणं ङ्याबन्तात् तद्धितोत्पत्तिर्यथा स्यात् ङ्याभ्यां प्राङ्मा भूदित्येवमर्थम्।

There is a recognised convention of the form quoted. It means that any operation directed of a base applies to a base ending in a termination denoting gender. While so the special mention (in fact repetition) of ई & आ in the Sūtra is to indicate that if a Taddhita word is to be formed the necessary termination should be added after the feminine terminations are added and not before.

Note:—These feminine terminations as also the Taddhita terminations are included in the portion of this Aṣṭādhyāyī (i. e.) between 3–1–1 and the end of the 5th Adhyāya. If the Sūtra had omitted to mention ङी & आ, the doubt may arise whether taking a particular base we should add the feminine affix first and then a Taddhita or vice versa. This doubt is set at rest by specially mentioning the feminine terminations.

Various kinds of bases.

There are various kinds of bases which lead to different grammatical results. We have already noticed that Pada is a full fledged word. See S 24. But there is a Pada which is not full-fledged and which will be referred to later on. So also a kind of base known as "Bha". But a base to which the name of Aṅga applies is of considerable importance and will be noticed first; the other will be noticed after the terminations under the heading "Various Kinds of Terminations".

(a) What is an Aṅga?

Note:—An Aṅga is a special kind of base with special consequences. It is treated in the Aṣṭādhyāyī from 6—4—1 onwards, till the end of the seventh Adhyāya. The result of a base being an Aṅga cannot be gathered in one place but will be noticed as the occasion arises. The Sūtra defining it:—

S 215 यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादिप्रत्ययेऽङ्गम् 1-4-13. (S. K. 199) यः प्रत्ययो यस्मात्क्रियते तदादि शब्दस्वरूपम् तस्मिन् प्रत्यये परे अङ्गसंज्ञं स्यात्।

Translation:—Where a termination is ordained after something, that something or a thing which begins with that something is called an "Aṅga" when the termination is in position thereafter.

Note:—(1) This "Aṅga" is wider than Prātipadika because it includes Verb (Dhātu) also.

(Text) विकरणविशिष्टस्याङ्गसंज्ञार्थं तदादिग्रहणम्।

Note:— The expression तदादि शब्दस्वरूपम् - a thing beginning with that something, will be understood as necessary for the following consideration. In conjugating verbs this is what happens. Taking the verb भू (to be) the equation stands thus:—

Root		Conjugational sign		Termination
भू	+	अ	+	(sing) मि.

Now भू + अ becomes भव and then we have भव+मि. Now there is a Sūtra to be noticed later by which the अ of भव will be lengthened only if भव is an 'Aṅga'. In the equation given above the conjugational sign अ is ordained after a root. So the अ will confer the designation of Aṅga on भू, and by Sandhi rules we get भव. This however will not be an Aṅga according to the theory of adding conjugational terminations which is too big a topic to be anticipated. It will be dealt with fully when we come to Verbs.

Sufficient at present to say that the मि has the plan of लट् (Present) which also is added after a Dhātu. Now in the equation as it stands भव + मि, मि cannot confer the designation of अङ्ग on भव, for it is ordained after भू and not after it has been transformed into भव. But भव though not भू (the root) begins with the root. Therefore if we insert in the

definition the phrase 'that which begins with it' the expression भव is covered by this definition, for भव is तदादि when तत् refers to the root. So तदादि is split as a Bahuvrīhi compound for the above purpose. तत् आदिः यस्य when तत् is the verb भू. The Sūtra must be understood therefore as two definitions rolled into (1) यस्मात् प्रत्ययविधिः तदङ्गम्, and (2) यस्मात् प्रत्ययविधिः तदादि अङ्गम्. If we understand the second as the only definition then the root will be excluded. The other expression 'प्रत्यये परे' may now be examined. It means 'when the Pratyaya is subsequent'. It should be understood however as a condition meaning 'so long as the termination continues subsequent' or 'is in position'. In other words, if it is dropped the designation of Aṅga also vanishes.

This will be clear by taking an example. We can compound the two words स्त्रियै and अर्थम् – which mean 'for the sake of a woman'. In compounding the dative termination of स्त्रियै will be dropped and the two words will be brought together, then स्त्री + अर्थम्. Now if स्त्री were an Aṅga, the final ई will be changed to इय् by the Sūtra अचि श्नुधातुभ्रुवां य्वोरियङुवङौ – 6-4-77. In fact the form स्त्रियै was obtained because the equation was स्त्री + ऐ (आ + ए). As in forming the compound the termination ऐ vanishes, the base स्त्री ceases to be an Aṅga, because the termination is not in position, and so the ordinary Sandhi rule applies and the ई is changed to य् giving स्त्र्यर्थं. No doubt as the Sūtra is worded there is no direct reason for imparting a condition. It is however inferred from the repetition of the word प्रत्यय in the Sūtra. There is another point to be noticed viz., the use of the word विधिः in प्रत्ययविधिः. विधीयते इति विधिः. So the termination should be ordained after the base. If instead of being ordained a termination should come in, say, casually it will not confer the name of Aṅga on what precedes. The following example will make the point clear.

In compounding the two words दधि and अधुना, to express the meaning 'curd now' the equation is दधि + अधुना. Here अधुना is a termination as explained in the foot-note. But अधुना is not ordained after दधि. So it does not make दधि an Aṅga. So the इ of दधि is not changed to इय् but the ordinary Sandhi rule applies changing the इ to य् giving दध्यधुना.

Foot-note (1) By the Sūtra 'अधुना' (5-3-17) S. K. 1966, the termination अधुना is directed to be added to the word इदम् when 'time is meant'. So we get इदम् + अधुना. Then by the Sūtra इदम इश् (5-3-3) S. K. 1949 इ is substituted for इदम् giving इ + अधुना. Then by यस्येति च 6-4-148 (S. K. 311) the इ is elided (because अधुना is a Taddhita affix) giving O + अधुना. Hence अधुना is a termination meaning 'Now'.

Foot-note (2) The change of the इ of दधि into इय् will take place only if दधि is a derivation from a verb (see 6-4-77). It is derived from root No. 1022 डुधाञ् - धारणपोषणयोः. By the Vārtika "भाषायां धाञ् कृ सृ गमि जनि नमिभ्यः (2143) the termination कि is added giving धा + कि. Then by आदृगमहनजनः किकिनौ लिट् च - 3-2-17 । (S. K. 3151) the termination कि has the characteristic of the Perfect; hence there is reduplication.

Foot-note (3) विधीयते इति विधिः । So the termination should have been ordained. In the text the example taken is स्त्री + इयती, where इयती is a termination. If इयती had been ordained after स्त्री there would be इयङ् giving स्त्रिय् + इयती. As it has not been ordained there is no इयङ्. I have taken another example to illustrate this point viz., दधि + अधुना.

Declensional Terminations.

Having thus seen that a word consists of a base which stands first and a termination which comes after, we may proceed to the enumeration of the terminations which are employed in Declension. The following Sūtra enumerates them :—

S 226. स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसांङ्योस्सुप् । 4-1-2 (S. K. 183) ङ्यन्तादाबन्तात्प्रातिपदिकाच्च परे स्वादयः प्रत्ययाः स्युः । सुङस्योरुकारे-कारौ, जशटङश्चेतः ।

Translation:— सु and others are terminations (to be employed) after bases ending in ङी or आप् or after a Prātipadika. Among them the following are 'Its' viz., the उ of सु, the इ of ङसि, and the (consonants) ज् श् ट् ङ् and प्.

Introductory note:— In what follows I propose to give two Tables In one of them the above Sūtra is dismembered and the terminations with

the 'Its' are given. In the other the terminations divested of the 'Its' are given. At the end of each series of terminations the name of the case is given. The Sūtras which define the 'Its' are given at the end. The number of each Sūtra is added to those terminations of the I Table to which they apply:

Table–I				Table–II			
सु[2]	औ	जस्[5 3]	Nominative	स्	औ	अस्	— प्रथमाविभक्ति
अम्[3]	औट्[1]	शस्[4 3]	Accusative	अम्	,,	,,	— द्वितीया ,,
टा[5]	भ्याम्[3]	भिस्[3]	Instrumental	आ	भ्याम्	भिस्	— तृतीया ,,
ङे[4]	भ्याम्[3]	भ्यस्[3]	Dative	ए	,,	भ्यस्	— चतुर्थी ,,
ङसि[4 2]	,,[3]	,,[3]	Ablative	अस्	,,	,,	— पञ्चमी ,,
ङस्[4 3]	ओस्[3]	आम्[3]	Genitive	,,	ओस्	आम्	— षष्ठी ,,
ङि[4]	,,[3]	सुप्[1]	Locative	इ	,,	सुप्	— सप्तमी ,,
सु	औ	जस्	Vocative	स्	औ	अस्	-संबोधनप्रथमा ,,

What a Vibhakti is see later.

Expn. 1.— The 'Its' in the above are determined by the following Sūtras :—

(1) हलन्त्यम् । 1–3–3. Already noticed in s 2 ante. As this sūtra is an Upades'a as also each of the terminations, this rule applies to the accusative dual and the locative plural.

(2) उपदेशेऽजनुनासिक इत् । 1–3–2. Already noticed in s (1) ante. This applies to the उ of सु (Nom. sing) and the इ of ङसि which are the only vowels pronounced with nasal intonation. The others are not so pronounced.

(3) s 227 न विभक्तौ तुस्माः 1–3–4 (S. K. 190) विभक्तिस्थाः तवर्गसकारमकाराः

इतो न स्युः । (clear). Were it not for this sūtra, हलन्त्यम् would apply to all the final consonants marked (3).

(4) S 228 लशक्वतद्धिते 1-3-8 (S. K. 195) तद्धितवर्जप्रत्ययाद्याः ल श कवर्गाः इतः स्युः ।

Except in the case of Taddhita Terminations ल श or any letter of the क group (beginning a termination) is an 'It'. This results in the dropping of श् of the accusative plural, and the ङ् of the singular of the 4th, 5th, 6th and 7th cases, for it belongs to the क group.

(5) S 229 चुटू—1-3-7 (S. K. 189) प्रत्ययाद्यौ चुटू इतौ स्तः ।

Any letter of the च and ट group beginning a termination is an 'It'.

This results in the dropping of the ट् of the Instrumental singular, and the ज् of the Nominative plural.

Note:—The beginning letter of the sūtra 4-1-2 viz. सु, joined to प् the last 'It' of that Sūtra gives the Pratyāhāra सुप् which represents all declensional terminations. This is referred to in the Sūtra सुप्तिङन्तं पदम् । See S 24 ante.

Expn. (2) The names and meanings of the Terminations:—

It appears from the Table above that each Vibhakti has got three terminations. The Vibhaktis have got their meanings which is treated in the II Adhyāya III Pāda. This constitutes the important subject of syntax and is treated separately under the heading 'Kāraka Prakaraṇam' which plan will be followed here. Each of the triplets of a Vibhakti has got its own name viz. एकवचनम्, द्विवचनम्, and बहुवचनम्. Both these names विभक्ति and वचनम् are common to Nouns and Verbs (i. e.) to the declensional and conjugational terminations, and are treated in the III Adhyāya IV Pāda. The names given first to conjugational terminations, are extended to Nouns also.

The Sūtras bearing on the declension are :—

S 230. सुपः 1-4-103 (S. K. 185) सुपः त्रीणित्रीणि वचनानि एकशः 'एकवचन' 'द्विवचन' 'बहुवचन' संज्ञानि स्युः ।

(இ-ள்) ஈரல் பக்கத்தில் வலியுண்டாகும். குடல் புரட்டல் உண்டாகும். மலம் கொஞ்சம் கொஞ்சமாக வெளியாகும். வாயு வதிகரிக்கும். சாப்பிட்ட ஆகாரம் உடலில் சேராது. இவை பக்குவாசய பித்த லக்ஷணங்கள்.

ஆமாசய பித்தம்.

தொடுத்திடு கொப்புளமேலாய்ச் சுழன் றழங் தெரித்துக்காட்டும்
குடித்திடு மன்னந் தண்ணீர் குமட்டியேயெடுத்துக்கொட்டும்
கடுத்திடு மிளைப்புண்டாகுங் காதுசில் லெனவடைக்கும்
எடுத்திடுங் குணங்களாமா சயபித்த மென்னலாமே. (6)

(இ-ள்) வயிற்றின் மேல் சிறு சிறு கொப்புளங்களேற்பட்டு எரிச்சலும் உண்டாகும். சாப்பிட்ட சோறு தண்ணீர் முதலியவைகளை வாந்தி செய் விக்கும். உடலில் கடுப்பு வலியேற்படும். தேஹம் இளைத்துவிடும். காது சில் விட்டுப்போம், இவை ஆமாசய பித்தக்குறிகளாகும்.

மலாசய பித்தம்.

மிகக்கனத் துதரம் நொந்து மேனியுங்கருகிவாடி
யிகற்படும் புசிப்புறுமல் மலத்திறு டிறுக்கிக்காட்டும்
தகைப்பொடு தாகமுண்டாஞ் சரீரத்திற் சூடுமுண்டாம்
வகைப்படு குணங்கள் கண்டால் மலாசய பித்தமென்னே. (7)

(இ-ள்) வயிறு மிகவும் கனத்து, வலியும் உண்டாகும். உடல் கருமை நிறத்துடன் சோர்வடையும். சாப்பாடு உட்செல்லாமல் மலச்சிக்கலுண்டாகும். தாங்கமுடியாத தாகமேற்படும். தேகத்தில் சூடு மதிகரிக்கும். இவை மலாசய பித்தக்குறிகளாகும்.

சய பித்தம்

ஓர்ந்திடுஞ் சரீரம் காந்தும் உழன் றழன் றருவிநீர்போல்
வார்ந்திடு மூத்திரந்தான் மஞ்சளின் வண்ணமாகுஞ்
சேர்ந்தரு கிலையா லெண்ணத் துளிவிடிற்சிதறிப்பாயுஞ்
சோர்ந்தவிக் குணங்களெல்லாஞ் சயபித்த......மென்னே. (8)

(இ-ள்) சரீரத்தில் எரிச்சலும் அருவித்தண்ணீர்போல வியர்வையும் உண்டாகும். மூத்திரம் மஞ்சள் நிறமாக இறங்கும். ஒரு அருகு இலையினால் நல்லெண்ணெயைச் சிறுநீரில் விட்டால் எண்ணெய் சிதறிவிடும். இவை சய பித்தக்குறிகளாகும்.

இரத்த பித்தக் குறிகள்.

சலத்துவா ரத்தினாலே தருமலத் துவாரத்தாலே
வலுத்த நீண் மூக்கினாலே வறிவிழி வாயினாலே
பெலத்துவா ரத்தினீர்போற் பெருகிடுமிரத்த மென்னிற்
சொலத்தகா விரத்த பித்த மிதுவெனச் சொல்லலாமே. (9)

(இ-ள்) மூத்திர த்வாரத்தின் மூலமாகவும், மல த்வாரத்தின் மூலமாகவும், மூக்கு, கண்கள், வாய் முதலான உறுப்புக்களின் மூலமாகவும், அருவி நீர்போல் இரத்தம் தாரையாகப் பொழியும். இவை இரத்தப் பித்த நோயின் குறிகளாகும்.

மாங்கிஷ பித்தம்.

தாங்கிடுஞ் சூடுதானே சரீரத்திற் சதையைத் தாவி
வீங்கிடும் வற்றுந் தேகம் வளர்நிறம் வேறுகாணும்
பாங்குறு நகங்கண்ணுவு பசுநிறம் பெறுமேயாகில்
மாங்கிஷ பித்தமென்றே வகுத்தனர் மருத்துநூலோர். (10)

(இ-ள்) தேகத்திலுள்ள சூடு சதையை ஆக்ரமித்து வீக்கத்தை யுண்டாக்கிப் பின்னர் வற்றவைக்கும். நிறம் வேறுபாடும் உண்டாகும். நகம், கண்கள், நாக்கு முதலான உறுப்புக்கள் பச்சை நிறமாகும். இவை மாங்கிஷ பித்தக் குறிகளாகும்.

மேதோ பித்தக் குறிகள்.

ஒருபாதி யுலர்ந்தரைக்கீ ழொருபாதி பொருமிக்காணுந்
தருபீதவன்னமாகச் சாருங்கா மாலைபாண்டு
உருவாகுந் தாதுமாயும் உறுபலந் தருகுமாகில்
வருமேத பித்தமென்றே வகுத்தனர் ஆயுள் நூலோர் (11)

(இ-ள்) உடலின் கீழ்பாகம் (தொப்புள்முதல் சணுக்கால்வரை) வீக்கத்துடனும், மேல்பாதி இளைத்தும் காணும். உடல் பச்சை நிறமாகத் தோன்றும். காமாலை, பாண்டு முதலான நோய்களுக்குக் காரணமாகும். தாது க்ஷீணமுண்டாகும். இவை மேதோபித்தக் குறிகளாகும்.

அஸ்தி பித்தக்குறி குணங்கள்.

பத்திரமாகச் சந்திற் றுடையினி லென்பிற் பற்றித்
தத்திறமாக் காந்துஞ் சரீரமுந் தளர்ச்சி யாகுஞ்
சித்திரமாகத் தண்ணீர் உழலையாய் நீர் சிவக்கும்
அத்தியிற் பித்தரோக மிதுவென ஆயுள்நூலே. (12)

(இ-ள்) மூட்டுகள், துடையெலும்பு இவைகளை பித்தம் பற்றி எரிச்சலை யும், தளர்ச்சியையும் கொடுக்கும். தண்ணீர் தாகமுண்டாகும். சிறுநீர் சிவந்து இறங்கும். இவை அஸ்திபித்தத்தின் குறிகள்.

மச்சை பித்தம்.

இச்சையிற் சுக்கிலங்கெட் டியல்பெறு முடம்புவற்றி
அச்சமாய்த் துயிலும்போது கனவுகண் டரற்றலாகுந்
துச்சமாங் கர்ப்பந் தங்கிற் றுயரமா யழியுமென்னில்
மச்சையின் பித்தமென்றே வகுத்தனர் மறைவல்லோரே. (13)

(இ-ள்) அதிகமாகச் சுக்கிலம் வெளியாகி உடம்பு இளைக்கும். தூங்கும் போது கெட்ட ஸ்வப்னங்கள் கண்டு உளருவான். ஸ்திரீகளுக்கெனில் கர்ப்பம் சிறிது காலந்தரித்துப் பின்னர் அழியும். இவை மச்சை பித்தரோகக் குறிகளாகும்.

சுக்கில பித்தம்.

தக்கதாங் கர்ப்பந்தன்னைத் தவிர்த்திடுங் கனவு தன்னிற்
கக்கிடுஞ் சுக்கிலத்தைச் சுக்கில நாளங் காந்தும்
மிக்கசுக் கிலம்போல்நீரில் வெள்ளையுங் காணுங்கண்டாற்
சுக்கிலபித்தமென்றே சொல்லினர் சுருதிவல்லோர். (14)

(இ-ள்) கர்ப்பம் தரிக்க இயலாது. தூக்கத்தில் சுக்கிலம் வெளியாகும். சுக்கில நாளத்தில் எரிச்சலெடுக்கும். சுக்கிலத்தை நீரில் விட்டால் அது வெண்மையாக மிதக்கும். இவை சுக்கிலபித்த லக்ஷணங்களாகும்.

சுரோணித பித்தம்.

மெல்லியல் முழுக்குநாளில் வீதனமுமெரிவுமுண்டாம்
புல்லிய சங்கத்தன்னிற் பொருமையாய் மயக்கமுண்டா
மல்லிய கர்ப்பந்தன்னை யழித்திடுமுடம்புவற்றுஞ்
சொல்லிய குணங்கள் கண்டாற் சோணித பித்தமாமே. (15)

(இ-ள்) தீட்டாகி ஸ்நானம் செய்யும் தினங்களில் வலியும் எரிச்சலு முண்டாகும். சங்கமத்தின்போது மயக்கமுண்டாகும். கர்ப்பத்தை அழித்து விடும். உடம்பு இளைக்கும். இவைகள் சோணித பித்தக் குறிகளாகும்.

சந்திகத பித்தம்.

மிக்குள பொறுத்துத் தோறும் வீதனமுங் கடுப்புமுண்டாம்
தொக்கினில் நிறமுங்கெட்டு நடந்திடிற் றுயரமாகுஞ்

சிக்கிடு மலசலங்கள் சிந்திடிற் சிவந்துகாணு
மிக்குண மாகிற்சந்தி கதபித்த மென்னலாமே. (16)

(இ-ள்) ஒவ்வொரு மூட்டுகளிலும் கடுப்பும் எரிச்சலும் உண்டாகும். தோலின் நிறம் வேறுபாடடையும். நடந்தால் வேதனையுண்டாகும். மலம், மூத்திரம் இவை செந்நிறமாக இறங்கும். இவை ஸந்திகத பித்த லக்ஷணங்களாகும்.

உதர பித்தம்.

தீதறக் கொண்ட வன்னஞ் செரித்துடல் தரித்திடாது
வாதையாய் வயிறு நொந்து பொருமியே மயக்கங்காணும்
போதவே தண்ணீர் வாங்கும் பொருந்துடல் கரிந்துவாடு
மோதிய குணங்களாகி லுதரத்திற் பித்தமென்னே. (17)

(இ-ள்) கெடுதலில்லாத ஆகாரத்தை உட்கொண்டாலும் அது செரித்து உடலில் சேராது. வயிற்றில் வலியுண்டாகும். பொருமல், மயக்கம், அடிக்கடி தண்ணீர் தாகம், உடலில் கருநிறம், வாட்டம் முதலான குறிகளும் உண்டாகும். இவை உதரபித்தக் குறிகளாம்.

வாத பித்தம்.

சொலற்கரி தானமேனி சுரங்குளிர் துயரமுண்டாம்
விலக்கரி தானவன்னம் வெறுத்திடும் அருசியுண்டாம்
சலித்துட லயர்ந்து நொந்து தளர்ச்சியாயுதரந்தன்னை
வலித்தழன் றெரித்துக் காந்தி வாதத்திற் பித்தமாமே. (18)

(இ-ள்) உடலில் குளிர்சுரம், வேதனை இவைகளுண்டாகும். ஆகாரத்தைத்தள்ளும். அருசியேற்படும். உடல் வாட்டம் அடையும். வயிற்றில் வலி, எரிச்சல் முதலானவைகளும் உண்டாகும். இவை வாத பித்தக் குறிகளாகும்.

சிலேற்ப பித்தம்.

சீற்றமாய்க் கபமேலிட்டுத் தியங்கிவாய் நீர்சுழற்றி
வேற்றுடல் பட்டு நெஞ்சு வெதும்பியே யறுவருக்கும்
மாற்றமா முடம்பதெல்லா மஞ்சணித் திளைப்புமுண்டாந்
தோற்றிய குணஞ்சிலேற்ப பித்தமாம் தோகைநல்லாய். (19)

(இ-ள்) கபம் அதிகரித்து வாயில் உமிழ்நீர் ஊறும். மனவருத்தம் அருவருப்பு, உடலில் மஞ்சள் நிறம், இளைப்பு முதலான குறிகளும் காணும். இவை சிலேத்ம பித்தக்குறிகள்.

வாதச் சிலேத்ம பித்தம்.

கோதில்லா வுதரந்தன்னிற் கொடியதோர் வாயுவுண்டாங்
காதில் நெஞ்சடைக்குந் கக்குங் கருகிய மயக்கமுண்டாஞ்
சேதமாந் தாதுவன்னஞ் சிறுத்துநாச் செறுக்கு மாகில்
வாதசிலேற் பனபித்தத்தின் குணமெ◌ன வகுக்கலாமே. (20)

(இ-ள்) வயிற்றில் வாயு சேர்ந்துவிடும். காது நெஞ்சு முதலான உறுப்புகள் அடைத்துப்போம். வாந்தியுண்டாகும். மயக்கமுண்டாகும் தாது க்ஷீணமடையும். ஆகாரம் குறைந்துவிடும். நாக்கிலும் ருசியிராது. இவை வாத சிலேத்ம பித்தக்குறிகள்.

பிராணப் பித்தக் குறிகள்.

பிரமை மூர்ச்சை பெருகும் பெருகவே
வருதும் வாந்தி யனஞ்செரித் தால்வரு
மொரு பிராண னுலையும் படிசெய்யத்
தரு பிராணப் பயித்தியந் தானிதே. (21)

(இ-ள்) மயக்கம், மூர்ச்சை யிவைகளுண்டாகும். ஆகாரம் செரித்த போதிலும் வாந்தியெடுக்கும். பிராணன் போய்விடும்போலக் கஷ்டம் தரும். இவை பிராண பித்தக் குறிகளாகும்.

உதான பித்தம்.

வாரமான வுடப்பு மயங்கிடும்
பார மோகம் பிரமை பரிந்துவஞ்
சாரமான உணவைத் தவிர்த்திடுஞ்
சேருதானப் பயித்தியச் செய்கையே. (22)

(இ-ள்) மயக்கம், உடம்பில் பார உணர்ச்சி, ஆகாரம் உட்செல்லாமை இவை உதான பித்தக் குறிகளாகும்.

வியான பித்தம்.

சுழலுந் தேக மெரியுந் துணுக்கிடுந்
தளருங் கால்கை தத்திளைப் பெய்திடு
மொழுகு மன்ன மரும்வயி றூதிடும்
அழல் வியான பயித்திய மாகுமே. (23)

(இ-ள்) சரீரத்தில் மயக்கம், எரிச்சல், திடீரெனத் திடுக்கிடுதல், கை கால்களில் தளர்ச்சி, உடல் இளைப்பு, சாப்பிட்ட ஆகாரம் சீரணமடையாமல் வயறு உப்புதல், இவை வியான பித்தக் குறிகளாம்.

ஸமான பித்தக் குறிகள்.

வருதம் வியர்வையுந் தாகமும் வாந்தியு
மெரிவுந் தேகங் குளிர்ச்சியு மெய்திடும்
பரியும் நாடிகள் வாய்விற் றியங்குமாம்
பொரியும்சமான பயித்தியம் பூவையே. (24)

(இ-ள்) அதிகமான வியர்வை, தாகம், வாந்தி, தேகத்தில் எரிச்சல், தொட்டால் குளிர்ச்சி முதலான குறிகள் காணும். வாத நாடி அதிகரிக்கும். இவை சமான பித்தக் குறிகள் ஆகும்.

அபான பித்தக் குறிகள்

சோறும் நீர்மலம் மஞ்சளிற் றூன்றிடும்
மாறுங் கோசம் பகமெறி வாயிரஞ்
சாறுமன் னத்தைத் தள்ளிச் செரித்திடு
மாறபான பயித்திய மாகுமே. (25)

(இ-ள்) மூத்திரம், மலம் முதலானவைகள் மஞ்சளாக இறங்கும். மர்ம ஸ்தானங்களில் எரிச்சலுண்டாகும். ஆகாரத்தில் வெறுப்பு ஏற்படும். ஆனல் செரிமானமுண்டாகும். இவை அபான பித்தக் குறிகளாகும்.

அன்ன பித்தக் குறிகள்

கங்குற் கண் ணுறக்கமின்றிக் கடும்பகற் றூக்கமுண்டாய்
தங்குற்ற புசிப்பேதேனுங் கொண்டிடிற் சாருதாக
நுங்குற்றுத் தானேமேலாய் வேதனை நோவுஞ் செய்யில்
அங்கத்தை மெலிக்குஞ் சொன்னேன் அன்னபித் தந்தானென்னே. (26)

(இ-ள்) இரவு நேரங்களில் தூக்கம் இராது. பகலில் தூங்கிவிழுவான். ஏதேனும் ஆகாரங்களை யுட்கொண்டால் அது உடலில் தங்காது வெளியாகும். மிக்க வேதனையைத் தரும். தேகம் மெலிவடையும். இவை அன்ன பித்தக் குறிகளாகும்.

ஆம பித்தக் குறிகள்

பிசைந்திடும் வயிறுதன்னைப் பிசைந்துழைந் தாமந்தானே
தசைந்திடு மலத்தில் வீழு முதரமுந் தடித்து நோவாங்
கசந்திடு மருசிகாணுங் கக்கிடும் ஆமந்தானே
இசைந்திடு மாமபித்த மிதுவென வியம்பலாமே. (27)

(இ-ள்) வயிற்றில் உளைச்சல் ஏற்பட்டு வலியும் உண்டாகும். ஆமம் (சீரணிக்காத பதார்த்தங்கள்) மலத்துடன் விழும். வயிறு வீங்கும். வாயில் கைப்புச்சுவை ஏற்பட்டுச் சாப்பாட்டில் ருசி இருக்காது. வாந்தியிலும் செரிக்காத பதார்த்தங்கள் விழும். இவை ஆமபித்தக் குறிகளாகும்.

குண்டல பித்தக் குறிகள்

மண்டலமாக உந்திக் கீழ்நின்ற வாயு மேலாய்
பண்டுள்ள சுவாசந் தப்பிப் பதறவே யிளைப்புமுண்டாந்
தண்டலை யோகியோர்க்குத் திருவ தரிதேயாகுங்
குண்டலி பித்தஞ் செய்யுங் குணமெனக் கூறினேமே. (28)

(இ-ள்) அடி வயிறுப் பக்கங்களிலுள்ள வாயு மேல்நோக்கி வந்து சுவாசத்தை யடைக்கும். மேல்மூச்சு வாங்கும். இந்த நோய் திருவது அரிதாகும். இவை குண்டலி பித்தக் குறிகளாகும்.

கபால பித்தக் குறிகள்

உச்சியில் காந்தலுண்டா மொளிவிழி மயங்கிக்காணு
மிச்சைசேர் நாவும் வாயுங் கசந்திடு மிடிக்குஞ்சென்னி
அச்சமாய்த் துயிலும் போதில் நித்திரை வாராதாகுங்
கச்சிள முலையாய்ச் சொன்னேன் கபாலபித் தந்தானென்னே. (29)

(இ-ள்) தலையுச்சியில் எரிச்சலுண்டாகும். விழிகள் மயங்கும். நாக்கு வாய் முதலான இடங்கள் கசக்கும். தலைவலி ஏற்படும். படுத்தால் தூக்கம் வாராது. இவை கபால பித்தக் குறிகள்.

இரத்த பித்தக் குறிகள்

வாய்ந்ததோர் வார்த்தைதப்ப வசனிக்கு மரமேபோல
வேய்ந்திடுஞ் சரீரமன்ன மிறங்குவ தரிதேயாகுந்
தோய்ந்திடும் புத்தியீனந் தோன்றிடுங் கண் தூங்காது
காந்திடு மிரத்தபித்த மிதுவெனக் கருதுவீரே. (30)

(இ-ள்) வார்த்தைகளைத் தப்பாக உச்சரிப்பான். சரீரம் மரம் போலாகும். ஆகாரம் உட்செல்லாது. புத்தி தடுமாறும். தூக்கம் வாராது. உடலில் எரிச்சலுண்டாகும். இவைகளும் இரத்த பித்தக் குறிகளாகும்.

நேத்திரப் பித்தக் குறிகள்

சூத்திர விழிபுகைந்து துலங்கிய கண்ணெரிந்து
பார்த்திடும் பொழுதில் கண்ணில் மின்மினி பறந்துகாட்டிக்

கூர்த்திடிற் பிறை விளக்குக் கூறிடுங் கவராய்த் தோன்றில்
நேத்திர பித்தமென்றே நிமலனுருரைத்தவாறே. (31)

(இ-ள்) கண்களில் புகைச்சலுண்டாகும். கண்களில் எரிச்சலேற்படும். கூர்ந்துபார்த்தால் மின்மினிப்பூச்சி பறப்பதைப்போல் தோன்றும். இவை நேத்திர பித்தக் குறிகள்.

மஞ்சள் பித்தக் குறிகள்

வாய்நீர் சுழற்றும் வெயில் கண்டால் மருகியுடலே யெரிவெடுக்குந்
தானே பலகாற் றலைசுழற்றுந் தறுகிடக்குங் கிறுகிறுக்கும்
தேனே மஞ்சள் குளித்தவர் போற் தேகமுழுதும் நிறமாகு
மானே செங்கா மாறியிது மஞ்சள் பித்தமெனலாமே (32)

(இ-ள்) வாயில் உமிழ்நீர் ஊறும். வெயில் ஏற ஏற உடலில் எரிச்சல் அதிகமாகும். தலைச் சுழற்றலேற்படும். நடந்தால் ஒருபக்கமாகத் தள்ளும். மஞ்சள் தேய்த்து ஸ்நானம் செய்தவர்போல் உடல் மஞ்சளாகும். இது மஞ்சள் பித்தம் என்ற ரோகத்தின் குறிகளாகும்.

தித்த பித்தத்தின் குறிகள்

தித்தப்பித்தத்தின் செய்கை தெரிந்திடில் வேப்பங்காய்போல்
ஒத்தநா வதுகசக்கு முண்பதெல்லாங் கசக்குஞ்
சத்தியா யுரைநீர் வாயில் சார்ந்திடு முடல்வெதும்புஞ்
சித்தமாய் மலத்தில் ரத்தஞ் சேர்ந்திடுஞ் செப்பினேமே. (33)

(இ-ள்) நாக்கு வேப்பங்காய் சாப்பிட்டாப்போல் கசக்கும். சாப்பிடும் ஆகாரங்களும் கைக்கும். வாயில் உமிழ்நீர் அதிகரிக்கும். உடலில் எரிச்சலுண்டாகும். மலத்திலும் இரத்தம் விழும். இவை தித்தப் பித்தக் குறிகள்.

இக்கு பித்தக் குறிகள்

ஓதிய பகல் நடுப்பத் தோங்கியே மயக்கமுண்டாய்ச்
சோதனையாக நாவிற் சுகம்பெறு மினிப்புமுண்டாய்
போதவே யசனந் தண்ணீர் புசித்திடா துலர்ந்து தேகம்
பேதமாயிருக்கும் இக்கு பித்தத்தின் குணமிதாமே. (34)

(இ-ள்) பகலில் மயக்கம் அதிகமாகவிருக்கும் நாக்கில் இனிப்புச்சுவை ஏற்படும். ஆகாரம், தண்ணீர் இவைகள் பிடிக்காது. தேகம் இளைத்துப்போம். இவை இக்குபித்தக்குறிகள்.

அம்லபித்தக் குறிகள்.

செப்பும் அம்ல பித்தத்தின் செய்திகேள் நாவுதன்னில்
வெப்புடன் றுவர்ப்புப்போலப் புளிப்பது மேவிக்காணுந்
துப்பிதன் கறுக்கும் நெஞ்சு கரித்திடுந் துயரமுண்டாய்
இப்படிக் குணங்களென்றே யியம்பின ராயுள் நூலோர். (35)

(இ-ள்) நாக்கில் துவர்ப்புச்சுவை அல்லது புளிப்புச்சுவையதிகரிக்கும். நாக்கு கருநிறமாகும். நெஞ்சுக்கரிப்பும் ஏற்படும். வேதனையைத்தரும். இக் குறிகள் அம்லபித்தக் குறிகளாகும்.

லவண பித்தக் குறிகள்.

பத்திய லவண பித்தஞ் செய்குணம் பகரக் கேளாய்
உத்ததோர் நாவுதொண்டை மட்டுமுப் புரைக்குந் தின்ற
வெற்றிலை பாக்குச்சோறு மப்படி விசேடமாகும்
புற்றில் வாழீசல் போலப் பதறிடும் பலமும் போமே. (36)

(இ-ள்) நாக்கு, தொண்டை இவ்விடங்களில் உப்பு, அல்லது உரைப்புச் சுவை அதிகரிக்கும். வெற்றிலை பாக்கு, சோறு இவைகளைத்தின்றாலும் அப்படியே உப்பு அல்லது உரைப்புச் சுவையே மேலிட்டிருக்கும். புற்றில் வாழும் ஈசல்போல (பாம்பைக் கண்டு பயப்படும்) பலம் பதறி ஓடும்.

இதய பித்தக் குறிகள்.

இயம்பிடி லிருதயத்தை யெரித்துடன் புகைந்து காட்டி
மயங்கவே தலைகனக்கும் வாயினுலெடுக்கும் பித்தம்
தியங்கியே மலசலங்கள் சிவந்திடு முதரமூதுங்
கயம்படு மிதயபித்த மிதுவெனக் கருதுவீரே. (37)

(இ-ள்) இருதயத்தில் எரிச்சலோடு புகைச்சல் (கமறல்) உண்டாகும். மயக்கமேற்படும். தலை கனக்கும். பித்தமாக வாந்தியெடுக்கும். மலம் மூத்திரம் இவைகள் செந்நிறமாக இறங்கும். வயிறுப் பொருமல் உண்டாகும். இவை இதயபித்தக்குறி குணங்களாகும்.

மூலப் பித்தக் குறிகள்.

குத்திடுங் குறுக்கில் நோவுங் குளிர்ந்துழைந் திருக்குந்தேகம்
பத்திய வசனங்கொண்டாற் பாகமாய்ச் செரியாதாகும்
ஒத்ததோர் மூலந்தன்னி லுழைவுடன் கடுப்புத்தோன்றும்
புத்தியிலறிவீர் மூலப் பித்தத்தின் புதுமைதானே. (38)

(இ-ள்) வயிற்றுப் பக்கங்களில் குத்துவலியுண்டாகும். உடலில் குளிர்ச்சியும், குடைச்சலும் அதிகரிக்கும். பத்தியமான ஆகாராதிகளை உட்கொண்டாலும் அது செரியாது. மூலாதாரத்தில் சூடும் கடுப்பும் தோன்றும். இவை மூல பித்தக்குறிகள்.

சர்வாங்க பித்தக் குறிகள்.

கருதிய சுரமே போலக் கழன்றழன் றெரித்துக் காந்தும்
புரிதரு முடம்பதெல்லாம் புண்ணென நோவுண்டாகுந்
தருமிகு புயங்கள் சந்து நொந்திடும் தளர்வுண்டாகும்
வருசரு வாங்கபித்தம் போசனமறுக்கு மென்றே. (39)

(இ-ள்) உடலில் சுரம்போல் சூடும், எரிச்சலும் ஏற்படும். உடம்பில் புண்போல் வலியேற்படும். கைகள், மூட்டுகள், முதலான இடங்களில் தளர்ச்சி உண்டாகும். இவை ஸர்வாங்க பித்தக் குறிகளாகும். ஆகாரம் தள்ளிப்போம்.

கன்ம பித்தக் குறிகள்.

கன்மத்த பித்தமாகி லுண்டிடுங் கொடுத்த தெல்லாம்
பின்மத்த னுகவார்த்தை பேசரி தாக்கிவிக்கும்
சென்மத்திற் சதை தடிக்குஞ் சிந்தனை மயக்கஞ் செய்யுங்
கன்மத்தின் பகுதி சேர்ந்த கட்டசாத் தியமென்றேதே. (40)

(இ-ள்) ஆகாரம் எவ்வளவு கொடுத்தாலும் உட்கொள்வான். பைத்தியம் பிடித்தவன்போல் பேசுவான். உடலில் சதை தடிக்கும். அறிவு பேதலிக்கும். இந்நோய் கஷ்ட சாத்யமானது.

மோக பித்தக் குறிகள்.

மோகபித் தத்தின் செய்கை யலறிடு மோகமுண்டாம்
வேகம்வெப் பிரும லன்னம் வெறுத்தல் மூர்ச் சித்தலாகும்
பாகலின் பழம்போற் கண்ணில் நிறமவை பரிந்து தோன்று
தேகமெல் லாங்கடுக்கும் அரோசிக மறிகுவீரே. (41)

(இ-ள்) மயக்கமுண்டாகும். உடலில் எரிச்சல், ஆகாரத்தில் வெறுப்பு, மூர்ச்சை, கண்கள் பாகற்கனிபோல் சிவப்பாதல், தேகத்தில் கடுப்பு வலி, அரோசகம் முதலான குறிகள் மோகபித்தம் என்ற நோயில் ஏற்படும்.

பித்த நிதானம் முற்றும்

கப நிதானம்.

சீர்பெரு மார்புதன்னிற் செறிந்திடுஞ் [1]சேற்பனந்தான்
சார்பெறு மினிப்பினாலுந் தாங்கிய சுமையினாலும்
நீர்மிகக் கொள்கையாலும் நிரம்புமூஷ் ணத்தினாலு
மேர்பெறு வியர்வையாலு மெழும்பிடு மென்றுசொல்லே. (1)

[2](இ-ள்) கபத்தையதிகரிக்கச் செய்யும் பதார்த்தங்களை யதிகம் உட்கொள்ளுவதாலும், தித்திப்புச் சுவையுள்ள பண்டங்களைச் சாப்பிடுவதாலும், அதிகமாகச் சுமையைத் தலையால் தாங்குவதாலும், தேசபேதங்களில் தண்ணீர் குடிப்பதனாலும், அல்லது மழை, பனிவாடை முதலான நீர் சரீரத்தில் ஏற்கையினாலும், சுரம் முதலான உஷ்ணவேகஞ்சரீரத்தில் தரிக்கையாலும் அல்லது மிக சம்போக சங்கத்தில் மிகுந்த நடையில் மிகுந்த வெயிலில் வெப்பமாக வியர்க்கையாலும் திருந்திய மார்பினிடமாக யிருந்த கபம் பிரகோபமடையும்.

இது இருபது விதமாக சஞ்சரிக்கும். அவையாவன :—

1. பிரதானசிலேற்பனம்
2. வாதசிலேற்பனம்
3. பித்தசிலேற்பனம்
4. பக்குவாசயசிலேற்பனம்
5. ஆமாசயசிலேற்பனம்
6. இரத்தசிலேற்பனம்
7. மூலசிலேற்பனம்
8. சுக்கிலச்சிலேற்பனம்
9. கபாலச்சிலேற்பனம்
10. கண்டசிலேற்பனம்
11. இருதயச்சிலேற்பனம்
12. உதரச்லேஷ்மம்
13. வியானசிலேற்பனம்
14. ஸர்வாங்கசிலேற்பனம்
15. அதிஸாரசிலேற்பனம்
16. சுரசிலேற்பனம்
17. பிராணசிலேற்பனம்
18. உதானசிலேற்பனம்
19. சமானசிலேற்பனம்
20. அபானசிலேற்பனம்

ஆக 20 வகைப்படும்.

கபத்தின் பொது லக்ஷணங்கள்.

என்றிடுஞ் சிலேற்பனத்தி னியல்குண முடம்பு வியர்க்கும்
நன்றென வுமிழ்நீரூறி நாவழுவழுத்திருக்கும்
ஒன்றிய மலநீர் தானு முண்மையாய் வெளுத்து வீழுந்
தின்றிடு முணவினுக்குந் தேகமுங் கனமுண்டாமே. (2)

(இ-ள்) பொதுவாகக் கபம் அதிகரித்தால் உடம்பில் வியர்வை, உமிழ்

---

1. சிலேஷ்மம் என்பதை சிலேற்பனம் என்று கூறப்பட்டுள்ளது.
2. இந்த உரைநடை மூலச்சுவடியிலுள்ளது.

நீரூறுதல், நாக்கில் வழவழுப்புத் தோன்றல், மூத்திரம், மலம் முதலானவைகள் வெண்ணிறமடைதல், தேகத்தில் பாரம் முதலான குறிகள் காணும்.

வாத சிலேற்பனம்.

வாதசிலேற் பனத்தின் செய்கை மலசலம் வெளுத்துக் காணும்
பாதமுங்கையுங் காந்தும் பருத்துடல் தடித்துக் காணும்
நாதமு மரையுங் குத்தும் நளிர் குளிர் சுரமுமுண்டாஞ்
சீதமா மங்கமெங்குஞ் செய்குண மறிகுவீரே. (3)

(இ-ள்) மலமூர், மூத்திரமும் வெண்ணிறமாக இறங்கும். பாதம், கைகள் முதலான உறுப்புகளில் எரிச்சலுண்டாகும். உடல் பருமனுறும். மர்மஸ்தானம் இடுப்பு முதலான இடங்களில் குத்துவலியுண்டாகும் குளிர் ஜ்வரமும் ஏற்படும். உடல் ஜில்லென இருக்கும். இவை வாதசிலேற்பனக் குறிகளாகும்.

பித்தச் சிலேஷ்மக் குறிகள்.

பித்தச்சி லேற்பனத்தின் செய்கை பேசுவன் கேளாய் சீயு
மொத்ததோ ருடல் வெளுக்கு முதரமு நோவு காட்டும்
நித்தமும் வாந்தி செய்யும் நெஞ்சமுங் கரித்துக் காணும்
குக்கியே குறுக்கு நொந்து குளிர்ந்துளோங் திருக்குங் காணே. (4)

(இ-ள்) உடல் வெளுக்கும். வயிற்றுவலியுண்டாகும். தினமும் வாந்தியுண்டாகும். நெஞ்சுக்கரிக்கும். வயிறு வலியுடன், குளிர்ந்து காணும்.

பக்துவாசய சிலேற்பனம்.

பக்குவா சயத்தைப்பற்றி பறந்திடுஞ் சிலேற்பனந்தான்
மிக்கமேல் வயிறுதன்னில் விதனமாய் கனத்துக்காணும்
தக்கியே மலசலங்கள் தவறியே வாயுவாகும்
புக்கியே நடுவயிற்றிற் றேன்றிடுந் திரட்சைதானே. (5)

(இ-ள்) மேல்வயிற்றில் கனமுண்டாகும். மலசலங்கள் போகாது. ஆனால் வாயுப்பரியும். நடுவயிற்றில் உருண்டையாகத் தோன்றும். இவை பக்கு வாசய சிலேற்பனக் குறிகள்.

ஆமாசய சிலேற்பனம்.

ஆதமா மாசயத்தி லடுத்திடுஞ் சிலேற்பனந்தான்
தோகையே நடுவயிற்றிற் றேன்றிடுந் திரட்சைதானே
நோகுமாந் திரட்சைதன்னை யதுக்கிடில் நொதுநொதென்னுந்
தேகமே மெலியுமன்னஞ் செரிப்பது மரிதென்றேமே (6)

(இ-ள்) நடுவயிற்றில் உருண்டு திரண்டு வீக்கமுண்டாகும். அதில் குத்து வலியும் உண்டாகும். வீக்கத்தை அதுக்கிப்பார்த்தால் 'நொதநொது' என்று இருக்கும். அதாவது கெட்டியாக இராது. உடல் இளைக்கும். ஆகாரம் சீரணிக்காது.

இரக்தச்சிலேற்பனம்

கொண்டிடு மிரத்தந்தன்னிற் கூடிய சிலேற்பனந்தான்
மண்டிய விரத்தந்தானே வாயினுலெடுத்துத் தட்டுங்
கண்டிடும் வாந்திதன்னிற் சிலேற்பனங் கூடக்காணுந்
தொண்டையுங் கட்டும் நாவுந் தித்திக்கு மென்றுசொல்லே (7)

(இ-ள்) வாந்தியில் கபமும், இரத்தமும் காணும். தொண்டைக் கம்ம லுண்டாகும். நாக்கில் தித்திப்புச் சுவையும் உண்டாகும். இவை இரத்தச் சிலேற்பனக் குறிகளாகும்.

சுக்கிலச்சிலேற்பனம்.

கூறிய சுக்கிலத்திற் கூடிய சிலேற்பனந்தான்
மீதிய கருப்பப்பையில் வீழினுந் தரியாதாகு
மாறிய சுக்கிலம்போல் நீருடன் வந்துவீழுந்
தேறிய பலமுங்கெட்டித் தேகமுங் கடுக்குமென்றே. (8)

(இ-ள்) சுக்கிலம் கருப்பையில் விழுந்தாலும் கருத்தரியாது. சுக்கிலம் நீர்போன்று விழும். தேகத்தில் பலம் குறைவடைந்து, குத்துவலி மேலிடும். இவை சுக்கிலச் சிலேற்பனக் குறிகள்.

கபாலச் சிலேற்பனம்.

சேர்ந்தெழு துயர்கபால சிலேற்பனக் குணத்தைக் கேளாய்
வாய்ந்த பீனிஸ ரோகத்தை வளர்த்திடுந் தலையிடிக்குங்
கூந்தலும் நரைக்குங்காதுங் கூப்பிடுஞ் சொரிவுண்டாகும்
பாய்ந்துநீர் கண்ணில் மூக்கில் பரிந்திடு மறிகுவீரே (9)

(இ-ள்) மூக்கிலிருந்து நீர் பொசியும், தலைவலியுண்டாகும். தலை நரைக் கும். காது கேளாது. கண்ணீர் பொசியும். இவை கபாலச் சிலேற்பனத்தின் குறிகள்.

கண்டச் சிலேற்பனம்.

கண்டத்திற் சிலேற்பனஞ் செய் குணமது கருகுரென்னத்
தொண்டைக்குள் ளிரையுங் காசந் தோன்றிடு மிளைப்புக்காணும்

பண்டுற்ற வியாதியோர்க்குப் பற்றிடி லாகாதென்க
மிண்டுற்ற சரீரத்தோர்க்கு மருந்தினுல் விலக்கலாமே. (10)

(இ-ள்) தொண்டையில் 'கிர்புர்' என்ற சத்தம் ஏற்படும். இருமல் உண்டாகும். தேகம் இளைக்கும். வியாதியுள்ளவர்களுக்கு இது ஏற்பட்டால் தீராது.

இருதயச் சிலேற்பனம்.

இயம்புவே னிருதயத்தி லியைந்திடுஞ் சிலேற்பனந்தான்
கயம்படு மார்புநோகுங் கக்கிடுங் சிலேற்பனத்தை
நயம்படச் சுரமுந் தோன்றும் நஞ்சுண்டார் போல்மயங்குந்
தயங்கிடு முணவு கொள்ளில் திந்தக்குஞ் செல்லாதென்னே. (11)

(இ-ள்) இருதயத்தில் கபம் சேர்ந்தால் மார்பில் வலியுண்டாகும். அடிக்கடி கோழை வெளிவரும். சுரம் உண்டாகும் விஷத்தை உட்கொண்டவர் போல் மயக்கம் ஏற்படும். ஆகாரத்தில் தித்திப்புச்சுவை காணும். இவை இருதய சிலேத்மக் குறிகளாகும்.

உதரச் சிலேற்பனம்.

உதரத்திற் சிலேற்பனஞ் செய் குணந்தனை யுரைக்கக் கேளாய்
உதரத்திற் பிரம்புபோலத் தடித்திடு மூதையுண்டாம்
உதரத்திற் கிருமியுண்டா மோங்கிமே லேப்பமுண்டாம்
உதரத்திற் கவிகையாதி கனுபவ முண்டாமென்னே. (12)

(இ-ள்) வயிற்றின் மேல் பிரம்பைப் போல் ஒரு தடிப்பு ஏற்படும். வலியுமுண்டாகும். வயிற்றில் கிருமிகளும் அதிகமேற்படும். ஏப்பமும் அதிகரிக்கும். இம்மாதிரியான அனுபவங்கள் உதரச்சிலேத்ம ரோகத்திலேற்படும்.

மூலச் சிலேற்பனம்.

மூலத்திற் சிலேற்பனஞ் செய் குணந்தனை மொழியக் கேளாய்
காலத்தில் மலம் விடாது மலத்தினிற் சீதம் காணும்
தாலத்தை யடைக்குந் தேகம் அதிஸாரஞ் சோகை யுண்டாங்
கோலத்தை யழிக்கும் சந்து குறுக்கினிற் குடைவுண்டாமே. (13)

(இ-ள்) மலம் சரியாகக் கழியாது. சீதமும் போம். உடம்பு தடித்துப் போகும். சிற்சில சமயங்களில் அதிஸாரமும் காணும். இரத்தம் குறைந்து சோகையுண்டாகும். உடம்பில் வலியுமேற்படும். இவை மூலச்சிலேத்மக் குறிகளாகும்.

சர்வாங்கச் சிலேத்மனம்.

சருவாங்க சிலேற்பனத்தின் குணந்தனைச் சாற்றக் கேளாய்
சருவாங்க வியர்வையுண்டாந் தலைவலியிருமலுண்டாஞ்
சருவாங்கங் கடுப்பு முண்டாஞ் சஞ்சல மிகவு முண்டாஞ்
சருவாங்கஞ் சுரமுமுண்டாஞ் சத்தியு முண்டாமென்னே. (14)

(இ-ள்) உடம்பு முழுவதும் வியர்வையரும்பும். தலைவலி, இருமல் முதலானவைகளேற்படும். தேகம் பூராவிலும் கடுப்பு வலியுண்டாகும். மிகவும் வேதனையளிக்கும். சுரமும் காயும். வாந்தியும் ஏற்படும். இவை ஸர்வாங்கச் சிலேத்மக் குறிகள்.

அதிஸாரச் சிலேத்மனம்.

அதிஸாரச் சிலேற்பனத்தின் குணந்தனை யறிய வேண்டி
மதிஸாரம் பிறக்குமுன்ன மாகிலு மதன் பின்னேனும்
விதிசாரு முடம்பைச் சார்ந்து விக்கலோ டிளைப்புமுண்டாஞ்
சதிசாரு மிருமலுண்டாம் பாண்டுவுஞ் சாறுமன்றே. (15)

(இ-ள்) அதிஸாரம் (வயிற்றுப்போக்கு) ஏற்படுவதற்கு முன்னாலேயோ அல்லது பின்போ விக்கல், தேகஇளைப்பு, இருமல், பாண்டு முதலான ரோகங்களேற்படும். இவைகளைக்கொண்டு அதிஸார சிலேற்பனம் எனத்தெரிந்து கொள்ளவும்.

சுரச்சிலேற்பனம்.

சுரசிலேத்ம னத்தின்செய்கை சுரமுண்டாம் வியர்வையுண்டாம்
கரபாதங் குளிர்ந்திருக்கும் கக்கிடுஞ் சிலேற்பனத்தை
யுரமது துடிக்குங் கண்பஞ் சோவிடும் வாந்திசெய்யுஞ்
சிரமது கனக்குங் காது சில்லென வடைக்குந்தானே. (16)

(இ-ள்) ஜ்வரமடிக்கும். தேகத்தில் வியர்வை, கைகால்களில் குளிர்ச்சி, கோழை வெளியாதல், மார்பில் துடிப்பு, கண்கள் பஞ்சடைதல், அதிகமான வாந்தி, தலைவலி, காதடைப்பு முதலான குறிகளும் காணும்.

பிராணச்சிலேற்பனம்.

கூடிய பிராணன் தன்னிற் குலவிய சிலேற்பனந்தான்
பீடுற வாந்திசெய்யுஞ் சிலேற்பனம் பெருகவீழும்
வாடியே உடம்புநோகும் வாயுவு மிளைப்புமுண்டாஞ்
சூடிய குணங்கள் தன்னை தொகுத்துநீ ரறிகுவீரே. (17)

(இ-ள்) வாந்தியில் கோழைவிழும். உடம்பு வாட்டமடைந்து வலி யெடுக்கும். வாயு அதிகரிக்கும். தேகம் இளைக்கும். இவை பிராணசிலேத்மக் குறிகளாகும்.

உதானச் சிலேற்பனம்.

மிஞ்சிய வுதானன் தன்னை மேவிய சிலேத்பனந்தான்
வஞ்சகமாகக்கொண்ட புசிப்பினை வாந்திசெய்யுஞ்
சஞ்சலமுண்டாம் வாந்தி தன்னிலே சிலேற்பமுண்டாம்
துஞ்சிய மலத்தில் சீதந்தோன்றிடு மறிவீரே. (18)

(இ-ள்) உட்கொண்ட ஆகாரத்தை வாந்தி செய்விக்கும். வாந்தியில் கபம் விழும். மலத்திலும் சீதம் விழும். இவை உதானசிலேத்மக் குறிகளாகும்.

வியானச் சிலேத்மனம்.

மேவிய வியானன் தன்னில் விரவிய சிலேத்மனந்தான்
காவியங் கண்வெளுக்கு முடம்பது கனத்து வியர்க்குந்
தீவிரமாகக்கொண்ட புசிப்பது செரியாதாகும்
பாவகமான மேனி குளிர்ச்சியே பதியுங்காணே. (19)

(இ-ள்) கண்கள் வெளுத்துப்போம். உடம்பில் பாரமுண்டாகும். வியர் வையரும்பும். சாப்பிட்ட ஆகாரம் சீரணிக்காது. உடலில் குளிர்ச்சியுண்டாகும்.

சமானச் சிலேற்பனம்.

பொங்கிய சமானன் தன்னில் பொருந்திய சிலேற்பனந்தான்
தங்கிய மலமருதே தள்ளிடு மரைத்த மாப்போல
அங்கமுங் குளிர்ந்திளைக்கு மசனமுங் வெறுக்குந்தாது
மங்கிடுஞ் சொன்னேன் சொன்னேன் மனதினிலறிந்துகொள்ளே. (20)

(இ-ள்) மலம் அரைத்த மாவைப்போல வெளியாகும். அங்கங்கள் குளிர்ந்துபோம். சாப்பாடு வெறுத்துவிடும். தாது க்ஷீணமுண்டாகும். இவை ஸமான சிலேத்மக் குறிகளாகும்.

அபானச் சிலேத்மனம்.

சொல்லிய வபானன் தன்னைத் தோய்ந்திடுஞ் சிலேற்பனந்தான்
கல்லென மலத்துவாரங் கட்டியே கழியுஞ்சீதம்
மெல்லிய மூலந்தன்னை வெளியினி லுழைந்துதள்ளும்
அல்லல் செய் சிறுநீர் கட்டும் அறிந்திடுங் குணங்கள்தானே. (21)

हें पुराण भागवत नामक ॥ सर्व वेदतुल्य नेमक ॥
जेथें उत्तमश्लोक चरित्र सम्यक ॥ पूज्य ऋषीनायक रचिता जाला ॥ ७७ ॥

म्हणिजे भगवत्कथा प्रतिपादक ॥ हें पुराण पापोछेदक ॥
आणि वेदव्यास कर्तृक ॥ महिमा अलौलिक सांगिजे काय ॥ ७८ ॥

जें क्षमाचें मुख्य ठिकाण ॥ धन्य थोर भक्ति प्रधान ॥
लोकाचें व्हावया कल्याण ॥ तें निर्माण केलें व्यासें ॥ ७९ ॥

मग प्रज्ञांत अग्रेसर ॥ स्वसुत जो शुकनामधर ॥
त्यासि उपदेशिलें हें सुंदर ॥ तराया नर संसारसिंधु ॥ ८० ॥

सर्व वेद इतिहासाचें ॥ सार संग्रहूनि साचें ॥
येथें सांटवण केलें त्या रसाचें ॥ मानसाचें मोहन जे कां ॥ ८१ ॥

त्या शुकें हें पुराण पावन ॥ कवणाला करविलें श्रवण ॥
काय त्याचें अभिधान ॥ सावधान तेंहीं आइका ॥ ८२ ॥

जालयांहीहो देह पतन ॥ परि करणें नाहीं अशन ॥
या भावें गंगातटीं आपण ॥ जेणें आसनैं घातलें ॥ ८३ ॥

जो महाराज देवरात ॥ परीक्षिती नावेंही ख्यात ॥
परम ऋषी असंख्यात ॥ वेष्टुनि पुनीत ज्यासि होते ॥ ८४ ॥

त्या राजेंद्रालागि भलें ॥ शुकें हें पुराण आइकविलें ॥
तत्समयीं पूर्वपुण्यबळें ॥ माझेंहीं घडलें येणें येथें ॥ ८५ ॥

विप्रर्षी जो तेजस्वी अती ॥ तेणें पुराण कथितां रायाप्रति ॥
त्या शुकानुग्रहास्तव निश्चिती ॥ मुनीचे पांथी मीहि बसलों ॥ ८६ ॥

येऱ्हवीं हंसा सेजारी अविवेक ॥ काय बैसूं सके भेक ॥
कीं जेथें मीनलें पुण्यश्लोक ॥ तेथें कुत्सित लोक राहती काय ॥ ८७ ॥

परि थोरांची कृपा जरि झळके ॥ तरि तृण मेरूसीं तुके ॥
मशक गरुडासम उडूं सके ॥ प्राज्ञेसीं टिके प्रसंगीं मूढ ॥ ८८ ॥

असो पंक्तिभेद न करितां तेणें ॥ भागवतसुधा सदय तेनें ॥
मज प्राशविली व्यास नंदनें ॥ हृदयानंदनें जीवन्मुक्तें ॥ ८९ ॥

त्या भक्तिमदें मीं मस्त ॥ ठेलों देहबुद्धीचा करोनि अस्त ॥
हे जग दुःखग्राहग्रस्त ॥ देखिलें समस्त स्वसुखी मग्न ॥ १९० ॥

कांतरि भागवत श्रवणापाठीं । होयील यांची दुःख आटी ॥
पडतील नित्यानंद लोटी ॥ संतुष्ट यासाटीं देखिलें विश्व । ९१ ॥

परि बीजभूत भागवत शास्त्र ॥ हे पेरावें पाहोनि उत्तम पात्र ॥
तेणें श्रोते वक्तयासीं पवित्र ॥ होतील सर्वत्र कुळकोटीसी ॥ ९२ ॥

या भावें करितां तजवीज ॥ दृढप्रज्ञ तुम्हीं थोर द्विज ॥
देखिलेति महानुभाव पूज्य ॥ मीपणाचें त्याज्य टाळणार ॥ ९३ ॥

भगवद्गुण ज्ञानेछेचे ठाईं ॥ निष्ठावंत फार काहीं ॥
त्रैलोक्य सर्व धुंडिताहीं ॥ तुम्हासमा नाहीं पात्र दुजें ॥ ९४ ॥

तो मी तुम्हासि तें रहस्य ॥ श्रवण करवीन अवश्य ॥
जैसें अध्ययन केलें विशेष ॥ तैसेंचि अशेष निवेदीन ॥ ९५ ॥

परि स्वयेंचि कल्पूनि कांहीं ॥ मी सर्वथां सांगत नाहीं ॥
तथापि यथामती निश्चईं ॥ करवितों प्रत्यही श्रवण तुम्हां ॥ ९६ ॥

धर्मज्ञानादिकांसहित ॥ स्वता मी प्रवेशतां अच्युतु ॥
जनाची कलियुगाआंत ॥ अंधी भूर घडतां दृष्टी ॥ ९७ ॥

भागवत पुराण लक्षण ॥ आतां हा आदित्य सुलक्षण ॥
उगवला देदिप्यमान ॥ करावया उन्मूलन अज्ञानाचें ॥ ९८ ॥

ऐसें वदला सूतपुराणिक ॥ तो संदर्भ नवरसादिक ॥
श्रोतयां सांगे माधव पुत्रक ॥ जोडुनि हस्तक सद्भावानें ॥ ९९ ॥

इति श्रीमद्भागवते महापुराणे प्रथमस्कंधे भाषाप्रबंधरूप विरचिते तृतीयोध्यायः ॥

अध्याय ४.

श्रीसच्चिदानंदाय नमः ॥

पूर्वाध्यायाभीतरी ॥ तुम्हां भागवत कथा बरी ॥
सांगेन मीं स्व वैखरी ॥ येणेपरी सूत वदतां ॥ १ ॥

त्यासि भलाभला म्हणुनी ॥ बहुतप्रकारें स्तऊनि ॥
बोलिला शौनकमुनि ॥ जो कां सद्गुणी ऋग्वेदी ॥ २ ॥

दीर्घसत्रपर सज्जन ॥ अनेक असतां मुनि जन ॥
कां शौनकचि वदला वचन ॥ ऐसें मन भावील जरि ॥ ३ ॥

तरि बहुतामधें येकचि भाषण ॥ करावें समयानुगुण ॥
त्यांतहीं जो वृद्ध आपण ॥ उचित वचन बोलावें तेणें ॥ ४ ॥

त्यां बहुता वृद्धांतहीं ॥ जो गुण मुख्य असे पांहीं ॥
त्या उदंड गुण मुख्या माजिहीं ॥ असे जो कांहीं ऋग्वेदी ॥ ५ ॥

तेणेंचि बोलावें समंजस ॥ इत्यादि गुणी युक्त तापस ॥
शौनकचि निधी ऋग्वेदास ॥ केला वागिलास ऐसा त्यानें ॥ ६ ॥

कीं महाभाग सूतसूता ॥ वक्तयामाजि श्रेष्ठ भूता ॥
पावन भगवंताची कथा ॥ कथीं सर्वथा आम्हालागिं ॥ ७ ॥

जे कथा महा मनोरम ॥ बोलिला शुक पूज्यतम ॥
कोणत्या युगी कोणत्या स्थानी निभ्रम ॥ श्रेष्ठ परम प्रवर्त्तली हे ॥ ८ ॥

भरतादि शास्त्रें लोकहिता ॥ जेणें रचिलीं पुण्यरता ॥
तेणें पुन्हा हे संहिता ॥ कासया स्वता करिजेली ॥ ९ ॥

कोणाचेनिन्हीं प्रेरित ॥ कृष्ण द्वैपायन सुचरित ॥
निर्मिता जाला भागवत ॥ दृढव्रत महामुनी ॥ १० ॥

आणि परिक्षिता शुक ॥ हे कथा कथिता जाला सम्यक ॥
ऐसें बोलिलासि जें वाक्य ॥ गमे अशक्य अत्यंत तेहीं ॥ ११ ॥

कांतरि तो शुक महायोगी ॥ मग्न ब्रम्ह दर्शन योगी ॥
जेथें भेदाची नसे वागी ॥ अद्वैतालागि आधार मुख्य ॥ १२ ॥

येका ब्रह्माचेच ठांयीं ॥ ज्याची मती संपली पाहीं ॥
मोहनिद्रा सोडुनी जो कांहीं ॥ जागा निश्चयीं सदा ठेला ॥ १३ ॥

अतएव लोपोनि ज्ञानकळा ॥ जनासि दिसे जैसा बावळा ॥
त्याचा प्रभाव भला ॥ स्वल्प परिसिला पाहिजे पुन्हा ॥ १४ ॥

जेणें जन्मतांचि घेऊनि सन्यास ॥ नग्न जातां तपोवनास ॥
हुडकीत त्या निजात्मजास ॥ वेदव्यास निघतां पाही ॥ १५ ॥

सवस्त्रही त्या मुनिवरा ॥ देखोनि जलक्रीडासक्त अप्सरा ॥
लज्जेनें व्यापोनि माजि अंतरा ॥ स्व स्व अंबरा नेसत्या जाल्या ॥ १६ ॥

परि त्या द्वैपायनाचे पुढती ॥ नग्न जातां शुक महामती ॥
लज्जेनें निज वस्त्राप्रती ॥ कोण्ही नेसती न जालीच ॥ १७ ॥

देखोनि तो नवलाव ॥ अप्सरांसी पुसे मुनि राव ॥
कीं नग्न शुका पाहोनि सर्व ॥ यथापूर्व ठेल्यांत तुम्ही ॥ १८ ॥

सवस्त्राही मातें देखूनि ॥ पट धारण केलें लाजुनि ॥
येथें निमित्तसांगा मजलागुनि ॥ ऐसें मुनि पृछा करितां ॥ १९ ॥

त्या बोलिला प्रत्युत्तरी ॥ किं हा पुरुष हें सुंदरी ॥
हे भेदबुद्धी तुझे अंतरीं ॥ मुनि केसरीं जागतसे ॥ २० ॥

शुकापासीं नसे ते गोष्टी ॥ चराचरात्मक सर्व सृष्टी ॥
ब्रह्मरूप स्फुरे त्याचे दृष्टी ॥ आइकोनि तुष्टि पावला पिता ॥ २१ ॥

ऐसा गूढचर जो कीं ॥ केविं बोलखिला पौरलोकीं ॥
कुरु जांगल देशीं प्रथमकीं ॥ वैय्यासकीं येवोनि तो ॥ २२ ॥

मग विख्यात हस्तनापुरीं ॥ झांकोनि स्वज्ञान कलापुरीं ॥
उन्मत्त मूक जडापरी ॥ प्राज्ञ केसरी फिरतां पैं ॥ २३ ॥

केंवि त्या मुनि पुंगवासीं ॥ संवाद घडला पांडव यासी ॥
परिक्षिती बोलती ज्यासी ॥ भला राजर्षी विख्यात जो ॥ २४ ॥

ज्या संवादामधें सूता ॥ प्रकटली भागवती कथा ॥
आणीक येक चोज ताता ॥ वदतों आतां तुजपासीं ॥ २५ ॥

हे सांगाया भागवत पुराण ॥ बहुकाळ येकत्र करावें ठिकाण ॥
शुकाचें तरि येके ठांयीं आसन ॥ टिकणें कठिण अत्यंत पैं ॥ २६ ॥

जो महाभाग गृहस्था गेहीं ॥ भिक्षा ग्रहणार्थ विदेही ॥
गोदोहन काळ पर्यंत प्रत्यहीं ॥ प्रतीक्षा निश्चयीं करित राहे ॥ २७ ॥

स्वचरण रजें त्यांचें भवन ॥ तीर्थाहुनि करी पावन ॥
असो तेणेंहीं भागवताख्यान ॥ चिरकाळ राहुन कथिलें कैसें ॥ २८ ॥

अभिमन्यु सुत परिक्षिती ॥ ज्यासि भागवतोत्तम म्हणती ॥
त्याचें जन्म कर्म नवल अती ॥ आम्हांप्रति निरूपीं सूता ॥ २९

तो चक्रवर्त्तिगणीं वरिष्ठ ॥ पांडवाचा मानवर्धन निर्दुष्ट ॥
कां गंगातटीं प्रायोपविष्ट ॥ जालातें स्पष्ट कारण सांग ॥ ३० ॥

संपदा कांहीं नव्हती ॥ दारिद्र्यें जाजावोनि अती ॥
अवलंबिली हे रीति ॥ अयुक्त पद्धती तेही गमे ॥ ३१ ॥

कांतरी सार्वभौम संपदा ॥ अव्हेरितां लागे ज्याच्या पदा ॥
तीसही धिःकारूनि तदा ॥ कां गुणास्पदा वर्त्तला ऐसा ॥ ३२ ॥

आपलें व्हावया कल्याण ॥ धनाचे ठीग आणोनि जाण ॥
तेणें ज्याच्या पदपीठा नीराजिन ॥ शत्रू जन समस्त करिती ॥ ३३ ॥

जन्म सहस्रीं तपश्चरण ॥ अव्यंग घडतां आपण ॥
राज्यलक्ष्मी लाभती जन ॥ अत्यंत कठिण तीचा त्याग ॥ ३४ ॥

प्राणासह ऐशा श्रीयेसहीं ॥ तृणप्राय मानूनि हृदयीं ॥
टाकावया तो वीर तरुण ही ॥ कैंवि हृदयीं इच्छिता जाला ॥ ३५ ॥

तूं म्हणसी विरक्त जे सज्जन ॥ ईश्वरीं गुंतलें ज्याचें मन ॥
त्यासि लोष्ट आणि कांचन ॥ समान आपण दोन्ही हीं ॥ ३६ ॥

यदर्थीं आइक प्रत्युत्तर ॥ जे हरिभक्ति परायण नर ॥
ते आत्मार्थ या देहाचा भार ॥ न वाहती साचार सर्वथाहीं ॥ ३७ ॥

लोकांच्या सुख संमृद्धि भाग्यास्तव ॥ परंतु ते वांचती पुण्यार्णव ॥
ऐसें असतां हा पार्थिव ॥ वैराग्य बहुत पाऊनि ही ॥ ३८ ॥

सर्व जनासि जीवन भूत ॥ निज शरीर जें पुनीत ।
उत्कट संपती सहित ॥ टाकाया निश्चित कां सज्जला ॥ ३९ ॥

जे परोपकार परायण ॥ तें हीं जेणें घडे परोपजीवन ॥
त्या देहाचें करणें विसर्जन ॥ उचित लक्षण हें नोहे ॥ ४० ॥

ऐसे प्रश्न करितां शौनक मुनि ॥ सर्वांचे उत्तर क्रमें करूनि ॥
सूत पुराणिक प्रज्ञाखाणी ॥ निजवाणी कथिता जाला ॥ ४१ ॥

कीं द्वापरयुगाचे अवसानीं ॥ सत्यवतीचे ठायीं महाज्ञानी ॥
पराशर ऋषीपासूनि ॥ व्यास मुनि संभवला ॥ ४२ ॥

जो विष्णूचा अंशावतार ॥ तो कोण्हेके समयीं उदार ॥
स्नानादि वैदिक व्यापार ॥ सरस्वतींत सादर सारूनियां ॥ ४३ ॥

उगवतां रवि मंडळ ॥ पाहोनियां येकान्त स्थळ ॥
तेथें शुचिर्भूत केवळ ॥ येकटाचि निश्चळ पैं बैसला ॥ ४४ ॥

तो भूतभविष्यज्ञ ऋषिवर ॥ सूक्ष्म काळ वेगें दुर्धर ॥
धर्म संकर युगानुसार ॥ ज्ञानदृष्टी फार देखता जाला ॥ ४५ ॥

तेवींच प्रतियुगीं भूतळीं ॥ देह आणि पंचभूतावळी ॥
यांची क्षीण शक्ति आगळी ॥ मुनीस आढळली काळकृत ॥ ४६ ॥

मंदमती आणि अश्रद्धान ॥ अल्पायुष्य धैर्यहीन ॥
सर्वही दुर्भग जन ॥ समजूनि आपण दिव्यदृष्टी ॥ ४७ ॥

तो सर्वज्ञ शिरोमणी केवळ ॥ भूतदयेनें घडोनि विव्हल ॥
सर्व वर्णाश्रमाचें अतुल ॥ हित पुष्कळ चिंतिता जाला ॥ ४८ ॥

पूर्वी होता एकचि वेद ॥ स्वयें जाणोनि त्याचें अंतर्भेद ॥
यागादि कर्मे विविध ॥ वेदविद करीत होते ॥ ४९ ॥

कलियुगीं तितुकी ज्ञान कळा ॥ नाहींसी जाली सकळा ॥
यास्तव यज्ञ मार्ग विछिद्र भला ॥ घडेलसा कळला मुनीस भाव ॥ ५० ॥

अध्वर्यु आणि होता ॥ ब्रम्हा तथा उद्गाता ॥
या चौघीं याग केल्यां स्वता ॥ शुद्धिकर तत्वता होयील जना ॥ ५१ ॥

नाहीं तरी कर्म वैदिक ॥ सांग न घडेचि सकळिक ॥
या भावें येकचि वेदचोरव ॥ चतुर्धा पुण्यश्लोक रचोनि ठेला ॥ ५२ ॥

ऋग्वेद तथा यजुर्वेद ॥ सामवेद अथर्वण वेद ॥
ऐसे च्याऱ्ही विभागिले शुद्ध ॥ ज्ञानवृध्द द्वैपायनें ॥ ५३ ॥

इतिहास पुराण नामक ॥ निर्मिला पंचमवेदहीं सम्यक ॥
त्याची अधिकारी पृथक पृथक ॥ नामें सकळीक ऐसीं त्यांचीं ॥ ५४ ॥

पैल जाणा ऋग्वेदधर ॥ सामग जैमिनी कवीश्वर ॥
वैशंपायन मुनिवर ॥ एकचि प्रखर यजुर्वेदी ॥ ५५ ॥

चौथा वेदजो आथर्वण ॥ त्याचें सुमंतूनें केलें धारण ॥
तो बोलिजे मोठा दारुण ॥ आइक कारण तद्विषयीं ॥ ५६ ॥

अथर्वणोक्त उग्र कर्म केवळ ॥ करी वैरियाचे वर्तुळ ॥
त्यास्तव दारुणत्वाचा आळ ॥ आला त्या सुशील मुनीवरा ॥ ५७ ॥

दुष्टासि दंडणें उचित प्रकार ॥ परि क्रूरता दिसे बाह्याकार ॥
यम दंडितांही शास्त्रानुसार ॥ म्हणती उग्र फार त्यासि जेवीं ॥ ५८ ॥

असो मतिपिता जो रोमहर्षण ॥ तेणें केलें पंचम वेदग्रहण ॥
त्यानीहीं स्व स्व वेद पावन ॥ अनेकधा आपण विभागिले ॥ ५९ ॥

त्यांचे शिष्य प्रशिष्य भले ॥ त्यांचेही शिष्य पुण्यागळे ॥
विभागितां वेद वेगळाले ॥ शाखांचे जाले विस्तार बहु ॥ ६० ॥

पूर्वीं बुद्धिमंन्ती आपण ॥ ज्या वेदाचें केलें धारण ॥
त्या श्रुतीचेंच मंदमती जन ॥ करिती ग्रहण यथाधिकार ॥ ६१ ॥

भगवंत जो दीनवत्सल ॥ त्या व्यासें येणेंपरी सकळ ॥
वेद विभागिले बहुसाल ॥ इतिहास समूल आतां आइका ॥ ६२ ॥

स्त्रिया आणि शूद्रगण ॥ त्रैवर्णिकांतहीं अधम जन ॥
ज्यांसि कराया वेद श्रवण ॥ अधिकार आपण नाहींच ॥ ६३ ॥

ज्या सत्कर्मं जोडे कल्याण ॥ तेथें अणुमात्र नसे ज्ञान ॥
ते या सुलभमार्गें करून ॥ भवाब्धि तरून जावोत ॥ ६४ ॥

या भावें भारताख्यान भलें ॥ मुनीनें रचिलें कृपाबळें ॥
ज्याच्या येकाक्षर श्रवणें सगळें ॥ खरें आगळें परब्रह्म ॥ ६५ ॥

एवं सर्व प्रकारें हीं ॥ जनाच्या श्रेयस्कर मार्ग विषयीं ॥
प्रवृत्त असतां रात्रिंदीसहीं ॥ विप्र हो तई द्वैपायन ॥ ६६ ॥

कोणत्याहीं उपायान्वयें ॥ जेव्हां त्या मुनीचें हृदय ॥
संतोष न पावलें स्वयें ॥ जालें अतिशयें उद्दुळ कैसें ॥ ६७ ॥

मग तो अतिप्रसन्न हृदय ॥ शुद्ध सरस्वती तटीं पुण्यालय ॥
येकांत देशीं राहतां स्वयें ॥ पराशरतनय तर्की ऐसें ॥ ६८ ॥

कीं माझ्या चित्ता अप्रसन्नता ॥ याच्या हेतु नाहीं तत्वता ॥
पुन्हा स्वस्थळींच धर्मवेत्ता ॥ जाला बोलता येणेपरीं ॥ ६९ ॥

म्या नियम व्रत पूर्वक ॥ वेद अभ्यासिले सकळिक ॥
अग्नि आणि ते देशिक ॥ पुजिले सम्यक निष्कपट ॥ ७० ॥

आणि त्याचे हितानुशासन ॥ शिरसा वंदिले अनुदिन ॥
भारत निमित्तें करून ॥ वेदार्थ गहन दाविला सर्व ॥ ७१ ॥

स्त्रीशूद्रादिकींही अनुष्ठेय ॥ जेथें धर्म कथिले अप्रमेय ॥
देहस्थ आत्मा पाईं ॥ भासताहे अकृतार्थसा ॥ ७२ ॥

शरीर संमंधास्तव ॥ ज्यासि आला जीव भाव ॥
स्वरूपें जो पूर्ण स्वभाव ॥ विस्तीर्ण पेंव स्वानंदाचें ॥ ७३ ॥

अद्वैत ब्रम्हात्मकता ॥ असिल्याही नित्य स्वता ॥
ते अप्राप्तसी वाटते आतां ॥ हेतु पाहतां नाडळेचि ॥ ७४ ॥

येथें श्रोतयां गमेल संशय ॥ नारायणांश वासवीतनय ॥
सदा पूर्णानंद स्वयें । अप्रसन्न हृदय होयील केविं ॥ ७५ ॥

ज्याच्या स्मरणमात्रें जन ॥ होती सर्व कल्याणभाजन ॥
तो निरामय निरंजन ॥ चिंता व्यसन पावेल केंवि ॥ ७६ ॥

स्वयेंचि भगवंत जो आपण ॥ तेणें भागवत धर्म निरूपण ॥
न केल्यास्तव काय न्यून ॥ विचारून पहा नीट ॥ ७७ ॥

याचें आइका प्रत्युत्तर ॥ जऱ्ही विश्वरूप विश्वंभर ॥
श्री पराशरकुमार ॥ निरंतर प्रसन्नात्मा ॥ ७८ ॥

परि जे सर्वधर्मीही निपुण ॥ न करिती भगवद्धर्म कथन ॥
अथवा सद्भावें तच्छ्रवण ॥ अनुमोदन किंवा प्रेम ॥ ७९ ॥

त्यांचें हृदय सुप्रसन्न ॥ कधींहीं नव्हे परिछिन्न ॥
निरंतर घडेल खिन्न ॥ मग ब्रह्मा भिन्नभाव कैंचा ॥ ८० ॥

हे लोकांसि सूचउं पद्धती ॥ भक्तिमार्गीं उपजउं रती ॥
ऐसें वदला व्यास महामती ॥ वस्तुस्थिती न मना हे ॥ ८१ ॥

पुन्हा द्वैपायनोक्ति चमत्कार ॥ श्रवण करा सविस्तार ॥
जेथें भगवद्भक्तीचा साचार ॥ उत्कर्ष फार सूचविला ॥ ८२ ॥

कीं वेदाध्ययन संभव ॥ तेज जे कां अभिनव ॥
ब्रम्हवर्चस ऐसें त्याचें नाव ॥ वसे अधिकाव त्याचा जेथें ॥ ८३ ॥

ते ब्रम्हवर्चस्य नर ॥ त्यांतही मीं अग्रेसर ॥
ऐसे असतांही माझें अंतर ॥ कां खेदें बहुतर व्याप्त जालें ॥ ८४ ॥

किंवा भागवत धर्म भले ॥ परमहंसा प्रिय चांगले ॥
तेंचि देवासही इष्ट आगळे ॥ नाहीत निरूपिले ज्यास्तव म्या ॥ ८५ ॥

त्यास्तव चित्त घडलें सुखहीन ॥ एवं व्यास पावतां सीण ॥
तों बदरिकाश्रमीं पावन ॥ ब्रह्मनन्दन नारद आला ॥ ८६ ॥

तो पावला जाणोनि मुनी ॥ शीघ्र प्रत्युत्थान देउनी ॥
त्या सुरपूज्यालागूनि ॥ यथाविध सद्गुणी पूजी व्यास ॥ ८७ ॥

ऐसी कथा परम पावनी ॥ सूत शौनका कथी तपोवनी ॥
सावध असा अग्रकथा श्रवणी ॥ करी विनवणी माधव सुत ॥ ८८ ॥

इति श्रीमद्भागवते महापुराणे प्रथमस्कंधे भाषाप्रबंधरूप विरचिते **चतुर्थोध्यायः** ॥

अध्याय ५.

श्रीसच्चिदानंदाय नमः ॥

मग सुखासीन जो व्यासमुनी ॥ तन्निकटीं देवर्षी बैसूनि ॥
महायशस्वी वीणापाणी ॥ बोले वाणी हांसत कांहीं ॥ १ ॥

महात्मा हा द्वैपायनहीं ॥ मोह पावला निजहृदयीं ॥
तेणें विस्मितचित्त तयीं ॥ वदे सुधामयी नारदवाचा ॥ २ ॥

किं महाभागा पराशरात्मजा ॥ शरीर मनोभिमानी आत्मा तुझा ॥
शरीर मनो योगें द्विजा ॥ संतोष वोजा पावतोकीं ॥ ३ ॥

म्हणिजे शारीर मानस क्लेश ॥ तूंतें नाहींतकीं लेश ॥
सदां असेंहीं संतोष ॥ हें पुसोनि निर्दोष पुन्हा वदे ॥ ४ ॥

जें जाणा याचें गुज अत्यंतिक ॥ ते सूक्ष्मरूप धर्मादिक ॥
जैंवि करतलामलक ॥ तैंवि सम्यक कळलें तुज ॥ ५ ॥

धर्म सूक्ष्म समजोनि अंतरीं ॥ जो तदनुष्ठान न करी ॥
त्याचें जिणें वृथा संसारीं ॥ न भोगितां नारी यौवन जेविं ॥ ६ ॥

तैसा तुझा भाव नव्हे भला ॥ जाणोनि धर्म तत्वकळा ॥
नित्य नैमित्तिक धर्म आगळा ॥ अनुष्ठिला अत्यंग सर्व ॥ ७ ॥

कांतरि धर्मादिक प्रकाश बरवा ॥ सर्व महदाश्चिर्ये सांठवा ॥
ऐसा भारताख्य ग्रंथ नवा ॥ सुकृतार्णवा तां केला ॥ ८ ॥

आणि ब्रम्हजें प्रज्ञान घन ॥ तैंतां निर्धारिलें सनातन ॥
पाविजेलें तेंहीं आपण ॥ भिन्नपण विसर्जूनि ॥ ९ ॥

ऐसा तूं ब्रम्हज्ञ ब्रम्हरूप ॥ तऱ्हीं अकृतार्थापरी अमूप ॥
कां पावसी शोक ताप ॥ स्वामी अनुरूप हें तूज नव्हे ॥ १० ॥

जो आत्मविचार विमुख ॥ जेणें न पाविजेलें ब्रम्हसुख ॥
तेणें माझें जिणें काय निरर्थक ॥ म्हणोनि अत्यंतिक कीजे क्लेश ॥ ११ ॥

ऐसें पुसतां मुनि नारद ॥ त्याप्रति सर्वार्थ विशारद ॥
प्रत्युत्तर वेदविद ॥ व्यास सावध देताजाला ॥ १२ ॥

कीं जें बोलिजेलें तुवां मुनी ॥ तें सर्व असेच मजलागुनी ॥
तथापि ममात्मा गुणखाणी ॥ संतोष न मानी यांचेनि कांहीं ॥ १३ ॥

जैंवि वृद्धासी योषा रूप सपन्न ॥ कीं अग्निमांद्य रोगिया मृष्टान्न ॥
कीं नेत्रातूरा दीप देदिप्यमान ॥ अणुप्रमाण न अर्पी सुख ॥ १४ ॥

तेविं सर्व संमृद्धि ॥ असतांही मज त्रिशुद्धि ॥
घडे अप्रसन्न तेचि अभिवृद्धी ॥ काय महा बुद्धी कीजे यासी ॥ १५ ॥

शरीर मनोभिमानी हा ॥ जो कां आत्मा गुणावहा ॥
त्याचिया असंतोषा मूळ पहा ॥ व्यक्त मज महापुरुषा न कळे ॥ १६ ॥

तेंचि रहस्य तुज येधवां ॥ पुसतों ब्रह्मदेवात्म संभवा ॥
कांतरि अगाध बोध सांटवा ॥ होसी तूं बरवा भक्त श्रेष्ट ॥ १७ ॥

तूं सर्व अध्यात्म गुज ॥ जाणसी निश्चित रूप सहज ॥
जो पुराणपुरुष चतुर्भुज ॥ तोतां अध्योक्षज उपासिला ॥ १८ ॥

जो कार्य कारणा नियामक ॥ संकल्पेंचि विश्व तत्कालिक ॥
रची पाळी गिळी तात्काळिक ॥ गुणद्वारा सम्यक जगत्तात ॥ १९ ॥

आणि हरिभक्ति जागे ज्याचे ठांईं ॥ त्यासि दुर्जेय नसे कांहीं ॥
तूं तरी भक्ताग्रेसर पाहीं ॥ सार्वज्ञ पांयीं लोळे तुझ्या ॥ २० ॥

त्रैलोकीं फिरसी सूर्यापरीं ॥ योगबळें मुनि केसरी ॥
प्राणवायू सम प्राणिमात्रांतरीं ॥ दिनशर्वरी विहरतोसि ॥ २१ ॥

म्हणोनि सर्व बुद्धीवृत्तीचा ज्ञाता ॥ देवर्षी होसी तूं जाणता ॥
तुज न कळेसें गुज तत्वता ॥ न मिळे धांडोळितां चराचर ॥ २२ ॥

यास्तव माझे ठायीं न्यूनता ॥ जे असे ते सांग दृढव्रता ॥
तूं भाविसि माजि चित्ता ॥ सर्वांशीं अपूर्णता तुज आहे ॥ २३ ॥

तरि परब्रम्हाचे ठायीं ॥ मी योग धर्मे निष्णात पाहीं ॥
म्हणिजे साक्षात्कृत तत्व निश्चयीं ॥ जागे सर्वत्रहीं ब्रम्हभाव ॥ २४ ॥

वेदाख्य अपर ब्रम्ह जें दुसरें ॥ तेंहीं नियमाध्ययनें बरें ॥
वाचो विदेह मज असे सारें ॥ जाणें निर्धारें तदर्थहीं ॥ २५ ॥

एवं त्या सर्व विषयीं ॥ मज उणीव नसे कहीं ॥
यावीण न्यूनता वसे जे कांहीं ॥ विचारुनि पाहीं सांगि जे पैं ॥ २६ ॥

श्री नारद म्हणे तेधवां ॥ भगवंताचें विमळ यश तुवां ॥
विस्तारें न वर्णिलें गुणार्णवा ॥ संक्षेपें आघवा कथिला भाव ॥ २७ ॥

धर्मादि कथनेंचि विशेष ॥ नव्हे वासुदेवासि तोष ॥
येवढीच उणीव परिस ॥ तुझे ठायीं चित्तास पैं वाटे ॥ २८ ॥

तूं म्हणसी महामती ॥ पुराणीं तथा महा भारती ॥
तेथ तेथ म्या भगवत्कीर्ति ॥ धर्ममूर्ति वर्णिली असे ॥ २९ ॥

तरि स्वसाधनासहित धर्म ॥ तैसेचि अर्थ तथा काम ॥
मुनिवर्या प्राधान्य परम ॥ वर्णिले निभ्रम तां जैसे ॥ ३० ॥

तेंविं वासुदेवाचा महिमा ॥ सर्वोन्नतहीं मुनिसत्तमा ॥
मुख्यत्वें न वाखाणिला पुण्य धाम ॥ उणीव आम्हा तेंचि भासे ॥ ३१ ॥

वासुदेवावीण विषयांतरीं ॥ जे वेचिली वाक्चातुरी ॥
ते शून्य मंदिरापरी ॥ निरर्थक बरी जाण बापा ॥ ३२ ॥

जेथें उत्प्रेक्षेचा चौकाळ ॥ यमकांचा तरी सुकाळ ॥
प्रतिपदीं श्लेष बहुसाल ॥ तैसेचि रसाळ यतिप्रास ॥ ३३ ॥

नेणों वोविलीं मोतीं ॥ तैसी विचित्र पदबंध रीति ॥
अळंकारा नसे गणती ॥ भला भला म्हणती आइकणार ॥ ३४ ॥

जेकां व्यंग्यार्थ प्रधान ॥ शृंगारादि रस निधान ॥
ऐसें असो कां कवन ॥ सर्व त्रिभुवन विद्वत्पूज्य ॥ ३५ ॥

तेचि रीति सांगतों जाण ॥ ज्याच्या शराचें होतां उठाण ॥
वेगें ठाकोनियां ठाण ॥ पळती पठाण बारा गांव ॥ ३६ ॥

ईचिया ऊरू सौंदर्य समारंभा ॥ अवलोकूनि अप्सरा रंभा ॥
करोनि क्लेश प्रारंभा ॥ जाली रंभा रूप वर्नी ॥ ३७ ॥

ज्यासि असती सोळा कळा ॥ तों कांतेची पाहुनि मुख कळा ॥
खेदें सर्वांगी लागोनि कळा ॥ लज्जेनें टिकला शून्यस्थानीं ॥ ३८ ॥

नेणों जांबुनदाचेली कुच ॥ तैसे शोभती युवतीचे कुच ॥
जे कामार्त्त चित्र खंडनी ऋकच ॥ असमर्थ कचतातहीं वर्णु ॥ ३९ ॥

ऐसी चांभार चतुरायी ॥ वेचुनियां ठायीं ठायीं ॥
अनुपादेय काव्य जें कांहीं ॥ कामुकां हीं रचिजेलें ॥ ४० ॥

परी श्री हरी जो कृपाकर ॥ त्याचें यश जगत्पवित्रकर ॥
श्रवण मंगळ निरंतर ॥ न वर्णिलें सुंदर स्वल्पही जेथें ॥ ४१ ॥

तें वायस तीर्थ अधम ॥ काक तुल्य जे कामुक परम ॥
त्यासीच रतिस्थान निभ्रम ॥ विद्वत्तम मानिती ऐसें ॥ ४२ ॥

जें रंभोर्वशीहुनि नारी गोमटी ॥ तेथें चित्कळेची घडतां तूटी ॥
तत्काळ घोर दुर्गंध उठी ॥ न ठाके नेहरीं कोण्ही प्राणी ॥ ४३० ॥

जीचिया अंगसंगासाटीं ॥ वेचिलें धन कोट्यानुकोटी ॥
गृहदासही जाला सेवटीं ॥ हातीं नरवटीं पैं लागली ॥ ४४ ॥

लोपतां आत्मकळा प्रकाशघन ॥ प्रार्थुनि दिधल्यांही धन ॥
पुन्हा तीचें न करी विलोकन ॥ तेथें आलिंगन प्रसंग कैंचा ॥ ४५ ॥

एवं आत्म संपर्कान्वयें ॥ सर्व वस्तु जाण प्रिय ॥
त्या आत्मया आत्मभून जो स्वयें ॥ ज्योतिर्मय परमात्मा ॥ ४६ ॥

त्याचे गुणलेश कीर्तन ॥ जेथें नसे पाप कर्तन ॥
तो ग्रंथ नव्हे ग्रंथि रोग जाण ॥ दावी ठिकाण अंतकाचें ॥ ४७ ॥

परंतु जे विषय लंपट ॥ ते गेल्यानेंहीं देह कोंपट ॥
त्या तीर्थींच बुडती पटपट ॥ पुण्याचा पट फाडुनियां ॥ ४८ ॥

असो केवळ सत्व प्रधान ॥ त्या मनीं ज्यांचें सन्निधान ॥
तेचि संत निधान ॥ मानस अभिधान पैं पावलें ॥ ४९ ॥

हंस म्हणिजे परम व्रती ॥ महानुभाव थोरथोर यती ॥
ते त्या वायस तीर्थं आंतौति ॥ कदापि न क्रीडती द्वैपायन ॥ ५० ॥

किं निमित्त म्हणसी स्वयें ॥ तरि रम्याहुनि रम्य अतिशयें ॥
ब्रह्म जे कां निरामय ॥ होऊनि तन्मय तेथें ठेले ॥ ५१ ॥

जो साम्राज्य पद पावला ठीक ॥ तो मागेल काय पुन्हा भीक ॥
कीं गंधर्व गान आईकुनि चोख ॥ लोधेल भेक शब्दासि काय ॥ ५२ ॥

कीं मृष्टान्न वोगरिलें वोनें ॥ ढकलोनि रसज्ञ कोण ॥
कांजीस पसरील वदन ॥ विचकूनि रदन बत्तीसही ॥ ५३ ॥

असो हे परमहंस चर्या ॥ निरूपिली तुज पाराशर्या ॥
प्रसिद्ध हंसरीति मुनिवर्या ॥ सांगतों आश्चियांस्पद आतां ॥ ५४ ॥

प्राकृत हंसजे असती ॥ ते मानस सरोवरींच रमती ॥
जेथें कमनीय कमळें विराजती ॥ आणि गुंजती षट्पद मेळें ॥ ५५ ॥

परि ऐसें सोडुनि सरोवर ॥ त्या स्थळीं न क्रीडती सादर ॥
तें स्थान कोण म्हणसी साचार ॥ परिस प्रकार त्याचा कांहीं ॥ ५६ ॥

उच्छिष्ट मृष्टान्नाचे डोंगर ॥ ज्या गर्तेंत टाकिती नर ॥
तें वायसाचें क्रीडा स्थान सुंदर ॥ काकतीर्थहीं अपर नांव त्याचें ॥ ५७ ॥

उच्छिष्ट जळेंही भलें ॥ जे मुखपर्यंत भरलें ॥
येथें येवोनि वायस कुळें ॥ हर्षमेळें पैं बुडती ॥ ५८ ॥

बुडतां कावळयाचा जमाव ॥ वायसतीर्थ म्हणोनि पावलें नाव ॥
ते षड्रसोपेत ज्याल्याहीं बहुव ॥ न रमे समुदाव हंसाचा तेथें ॥ ५९ ॥

तेंवि भगवद्गुण वर्णन जाण ॥ जेथें नसे अणुप्रमाण ॥
तें जाल्यानेंही पुराण ॥ जाणिजे खुराम यवनाचें ॥ ६० ॥

काकतीर्थाहुनि निपटारें ॥ त्याचें भले न साहती वारें ॥
तेथें आइकणें श्रवणद्वारें ॥ न घडे निर्धारें काळत्रयीं ॥ ६१ ॥

पद चातुर्यादिक कांहीं ॥ ज्या कवनामाजि नाहीं ॥
परि भगवत्कीर्ति वर्णन ज्या ठायीं ॥ पवित्र तें पाहीं अत्यंत ॥ ६२ ॥

तोचि मुख्य वाचेचा विसर्ग ॥ निर्दाळी समस्त उपसर्ग ॥
ज्याचेनि जोडे अपवर्ग ॥ पडती त्रिवर्ग राखुनि द्वार ॥ ६३ ॥

उपसर्ग बोलिजे उपद्रवा ॥ अपवर्ग तो मोक्ष बरवा ॥
धर्म अर्थ काम थोवा ॥ तो म्हणावा त्रिवर्ग ऐसें ॥ ६४ ॥

एवं देवावरी रचणें कवन ॥ तो वाग्विसर्ग मोटा पावन ॥
त्यासी वर्णूं सके कवण ॥ नाशी त्रिभुवनदोष सारा ॥ ६५ ॥

प्रायश्चित्तें केल्याहीं अमूप ॥ येका मानवाचें पाप ॥
नपवे निःशेष लोप ॥ अघाचें रोप पुनः उगवे ॥ ६६ ॥

मा सर्वजनाचें दुरित ॥ जें क्षणार्धे दूरि करित ॥
तें तीर्थाचें शिरोरत्नभूत ॥ अत्यंत पूत म्हणावें काय ॥ ६७ ॥

जेथें पद चातुर्य थोकडें ॥ अनन्वयाचें राण चोखडें ॥
जैसें बाळ बोले बोबडें ॥ तैसें सावडें अत्यंत ॥ ६८ ॥

मठींचे देखावे यती ॥ प्रास शूरांचिये हातीं ॥
ज्यांसी अवळे जावळे पुत्र आथि ॥ यमकाची भरती त्या ठायींच ॥ ६९ ॥

उत्प्रेक्षा वसे पंडित जनीं ॥ व्यंजनावृत्ति ते भोजनीं ॥
श्रीमंताचिये कोशस्थानीं ॥ वसे श्रेणी अळंकाराची ॥ ७० ॥

அருவமும் உருவும் மருவுரு விரண்டு மன்றியே சராசர மெல்லாம்
உருவதாய் மருவும் பரமனே! யெய்ப்பி லுதவுநிட் சேபனே சுரர்க்காய்
பொருசிலை பிடித்துத் திரிபுரம் பொடித்த புராதனா! யிராவணன் புரிந்த
பெரும்பிழை பொறுத்தாய் ஓதன புரத்தெம் பிஞ்ஞகா! வுள்ளுறைப் பொருளே!

நம்பினர்க் கிரங்குங் கற்பகத் தருவே! நலமலி கருணையங் கடலே!
இம்பரு மும்பர் முழுவதுந் தொழும்பர்க் கீய்ந்தமெய்க் கடவுண் மாமணியே!
செம்பொனே! தேனே! மாலயன் றேடுஞ் செல்வமே! யிமயமீன் றெடுத்த
கொம்பனார் குலவு மோதனபுரத்தாய்! குழகனே மழவிடை யவனே. (16)

இப்படிப் பரனைத் துதித்தபி னன்பா லிலகிய கருணையுத் தமியை
மைப்படி நயனக் கண்ணியே! யுமையே! மாயையெல் லாம்வல் லவனே!
செப்புலகு எவையுந் தாங்குசிற் பரையே! சிவனுள மகிழ்ச்சி செய்பவளே!
ஒப்பிலா தவளே யெண்ணிலா வுயிரை யொருங்குபெற் றளித்தநற் றாயே. (17)

தாரகை போலு முத்தமா லிகையாய்! தமனியக் கலசவெம் முலையாய்!
வீரவாள் விழியாய் அணுவினுஞ் சிறிய மெல்லிடை யாய்பிடி நடையாய்
ஆரவெண் ணகையாய்! கொவ்வைவா யமுதே! யருணிறை சலதியே யீரேழ்
பாரவர் பரவு மோதன புரியிற் பரமனார் விரும்புபார்ப் பதியே. (18)

பன்னுயிர் எவைக்கும் ஊட்டுதற் கன்ன பாத்திர மிடக்கையிற் பரித்து
மன்னிய கிரண விரத்தினத் தெறுவி வலக்கையி னனுதினங் கொண்ட
அன்னபூ ரணியே! யோதன புரியி னன்னமே கன்னலங் குதலை
இன்னய மொழியாய் அன்பருக் கெளியாய்! இலகிய ஞானசுந் தரியே. (19)

அஞ்சலென் றருள்வா யெனத்துதித் துங்கட் கடைக்கல மடைக்கலம் என்பால்
எஞ்சலில் வேத முணர்ந்த வந்தணர்கள் எண்ணிலார் வந்தன ரவருக்
கைஞ்சுவை யடிசில் அமைத்திடின் முடியா தாதலா லன்னரா சியையுஞ்
செஞ்சுவைக் கறியே முதலுப கரணத் திரள்களுங் கொடுத்தெனைப் புரப்பீர்.

சொற்றவிவ் வரநீர் தராவிடி னூறு துணிபட வெனதுவன் சிரத்தை
அற்றிட மோதி யுயிரினை விடுவேன் அந்தணர் நிமித்தமா னிமித்தம்
உற்றிடு குரவனடியவர் நிமித்தம் ஒப்பிலா வுங்களி னிமித்தம்
முற்றிய வுயிரைத் துறந்திடி னவர்க்கு முத்திநிச் சயமென மொழிந்து. (21)

மிக்கவைந் தெழுந்தா லோதன புரியின் விமலனை யுலகமா தாவை
தக்கவா றன்பு பெருகிடத் தயில தாரைபோற் றியானமுற் றிருந்தான்
அக்கண மடியார்க் கெளிய சங்கரனும் அருளுரு வானவம் பிகையும்
பக்கமோ ரிரண்டில் விநாயக னயில்வேற் பண்ணவ ரிருவருமருவ. (22)

சூலம்வாள் கணிச்சி சக்கர மழுவேல் தோமாரம் வச்சிரம் பிண்டி
பாலமுற் கரமே யாதியா யிலங்கு படைக்கலந் தரித்தசா ரதர்கள்
ஏலவெண் டிசையுஞ் சூழ்வர முனிவோர் இசைமறை யெடுத்தெடுத் தேத்த
சாலவிண் ணவர்கள் பூமழை பொழியச் சகமெலாம் ஒளிமய மாக. (23)

நாரணன் பிரமன் இந்திரன் முதலோர் நயமொழி யியம்பினர் பரவப்
பூரண புனித நித்தியா னந்த புராதன பராபர மூல
காரண பரம வென்றரு ணந்தி கைப்பிரம் பசைத்தியா வரையும்
சீரணி பொருந்த விலக்கிமுன் வரவே திசையெலா மிசைமய மாக. (24)

வெள்ளிமால் வரைமேல் பவளமால் வரையும் வியன்மர கதமணி வரையும்
உள்ளமார்ந் துறைதல் போற்சிவ னுமையாள் உடன்விடை யூர்ந்தெழுந் தருள
பள்ளமீது யர்ந்த புனன்மிகப் பாய்ந்த பான்மைபோற் சென்றுமுன் வணங்கி
எள்ளலிற் புவியிற் கிடந்தநற் றவனை யிருவரு மெடுத்துமெய் வருடி. (25)

எல்லையில் நீதித் தவகவு தமனே யியம்புக வரமெலா மெனலும்
முல்லைமென் முகைபோ லன்னமா மலையும் முதிரொளித் தமனிய வரைபோற்
சொல்லுமெண் பருப்பு நவமணி வரைபோற் சுவைக்கறி விதமுமுக் கனியும்
நல்லவா மபூப விரைகளுந் தயிர்பால் நறுநெய்யாங் கடல்களும் பிறவும். (26)

சுசிருசி யிதத்தோ டளித்தவை தினமுந் தொலைவிலா தென்னைவந் தடைந்தார்
பசிதவிர்த் தருள்வா யென்னலும் பரமன் பார்ப்பதி யினைமுகம் பார்த்து
கசிவுடை முனிவன் உரைத்தன வெல்லாங் காவிரி வடிவமாய் வந்து
நொசிநுசுப் பணங்கே கொடுத்தரு ளென்று நுவன்றனன் கவுரியு மிரங்கி. (27)

அன்புரு வான கவுதம முனிவ வஞ்சலை பகர்ந்தன வெல்லாம்
இன்பமார் பொன்னி நதிவடி வாகி யீகுவே னென்றருள் புரிந்து
துன்பிலிந் நகர்ப்பாற் பத்தியோ சனையுந் துயர்பசி யணைவுறு தென்றுன்
முன்பெலாம் பொருந்து மிடர்களைந் துவகை முற்றினன் கவுதம முனிவன்.

ஆயகா, லையினி லிருவரு மறைந்தார் அருந்தவ னத்திசை நோக்கி
நேயமா யிறைஞ்சி யருண்முறை பார்க்க நிலவுசா விரிக்கரை யெய்தி
தூய சித்திரநல் லடிசிலின் வரையுந் தொட்டகை யன்றியும் சொல்லும்
வாயெலா மணக்குங் குய்ப்புகை கறியின் வருக்கமும் பருப்புமாம் பொருப்பும்.

அண்பனீ ரூறும் அபூபமா மலையும் அருஞ்சுவை முக்கனி வரையும்
தண்புனல் மதுரந் தருமிள நீருஞ் சருக்கரை விதப்பருப் பதமும்
பண்புறு தயிர்பால் நறுநெயாங் கடலும் பாகுமெல் லிலைமுக வாசம்
விண்பயில் பொருப்பும் பிறவுமே நிறைத்து விமலைகா வேரியா யிருந்தான். (30)

காவிரி வடிவாய் நினைத்தன வெல்லாங் கணக்கிலாவகைநிறைத் துமையாள்
மேவின கருணை கவுதமன் கண்டு வியப்புட னகமகிழ்ந் தன்பால்
ஆவலினணைந்த வந்தண ரெவர்க்கு மன்னதா னந்தின மளித்தான்
ஓவில்விப் பிரரு நுகர்ந்தினி திருந்தார் உயர்முனி கவுதமாச் சிரமம். (31)

மெய்த்தவ நிறைந்த கவுதமன் பெரிய வேள்வியை விதிமுறை தொடங்கி
பொய்த்தலில் காத லொடுநிறை வேற்றிப் புனல்படிந் திருந்தனர் தமக்கும்
உய்த்தநன் னிதிய முதலவாந் தானம் உதவின னருமதை நதிப்பால்
மொய்த்த வந்தணர்தங் கிளைக்குப நயன முதவிய மங்கலச் செயலும். (32)

சதுர்மறை யாகம் பிதிரெதிர் கன்மஞ் சாந்திரா யணமுதற் றவங்கள்
விதம்விதம் புரிய வேண்டிய வாறே விப்பிரர் மகிழ்வுறப் புரிந்தான்
அதிர்திரை சுருட்டு நருமதை நாட்டி னந்தர முகின்மழை பொழிந்து
முதிரிடர் தவிர்ந்து வளமெலாம் விளைந்த முறைமைவந் தவர்சொலக் கேட்டார்.

தம்பதிக் கேகும் படிகவு தமர்க்குச் சாற்றின ரந்தண ரவனும்
நம்பிய பரிவால் விலக்கினன் பின்னும் நண்ணினர் வருடமொன் றதன்பின்
இம்பரிற் புகழை யெமைப்புரந் ததனால் எய்திய முனிவனுள் ளளவும்
நம்பதிக் கேக விசைகில னென்ன நாட்டின ருபாயமொன் றவமாய். (34)

வஞ்சனை தனிலோர் பசுவினை வகுத்து வயலிடை மேய்ந்திடப் புரிந்தார்
கஞ்சனை யனைய கவுதமன் விளைவு காணவே இன்னதை நோக்கி
நெஞ்சுறு பரிவால் செச்சவென் றொருகோ னீட்டினன் பசுவினை விலக்க
அஞ்சையும் வென்ற முனிவனுச் சிரம மணைந்தபின் வஞ்சனைப் பசுவும். (35)

வீழ்ந்துயிர் இறந்த பசுவெனக் கிடப்ப விரவிய வந்தண ரெல்லாம்
சூழ்ந்துகோ கத்தி கவுதமன் புரிந்தான் தூயனோ விவனெனப் புவியில்
வாழ்ந்தவ ரெவர்க்கு முனிவர ரெவர்க்கும் வாயினில் வந்தவா றுரைத்தார்
ஆழ்ந்தபே ரறிஞ ரென்கொலென் றயிர்க்க வந்தணர் தங்களு டடைந்தார்.

இருபிறப் பாளர் பசுவைவஞ் சனையால் இயற்றிய முறைமையு மவர்கள்
ஒருவரு மொழியா துரைத்தசொற் படிறு முணர்ந்தருட் கவுதம முனிவன்
வருடமோர் பதின்மூன் றளவும்வெம் பசியால் வருந்திடா தளித்தரு ளெம்மை
பெருநிலத் திகழ்ந்த விவர்மறை யிகழ்ந்து பிதற்றுபா சண்டர்களாகி. (37)

திருவெண்ணீ றதனைத் தெய்வவைந் தெழுத்தை திருவடை யாளமா மணியை
நிருமலா கமத்தை யருட்பர சிவனை நேசமாய் நிகழ்சிவார்ச் சனையை
கருதுமா லயத்தைத் தொண்டரைப் பரமன் கதையினை நாடொறு மிகழ்ந்தே
மருவிய பாவ மதோகதி வழிக்கு வரும்பொதி சோறதா யீட்டி. (38)

மண்ணினை யூர்த்த புண்டர மாக மாசுட லெங்கணுந் தரித்து
மெண்ணிய சங்கு சக்கிராங் கதத்தை யீட்டுநற் றமிழ்தெலுங் கிவற்றின்
நண்ணுவிற் பனராய்த் தங்குல மடவார் நாடுகூத் திரர்தமை விருப்ப
கண்ணிய நாலாங் குலத்துமா தரைத்தாம் காதல்செய் மனத்தருமாகி. (39)

ஆரண விதியா லன்றிமா யவனை யருச்சனை செய்துகூத் திரரைச்
சேரவந்தனை செய்தியாகமே முதலாச் செயும் பல நியமும் விடுத்து
தாரணி யதனின் அவத்தரா கென்னச் சபித்தனன் சபித்திடு முறையே
பேரஞர் பொருந்தி யந்தண ருமூன்ருர் பெருமுனி பெருமையார் புகழ்வார். (40)

நாவரு மொழிபான் முனிவனை யிகழ்ந்த நருமதை நாட்டிலந் தணர்கள்
பாவகா ரிகளாய் விடலரு நிரயப் படுகுழிக் கருகரா தலினுல்
யாவரே யெனினு மாரனடி யவரை யினியநல் லடிசிலீந் தவரை
மேவர விகழ்ந்தோர் கொடியதீ வினையெவ் விதத்திலு மகற்றுவதரிதே. (41)

இவ்வண்ண நிகழ்ந்த பின்னரும் பரனை யினிதுணர் கவுதம முனிவன்
செவ்வனே யன்ன தானம்யா வர்க்குஞ் சிறப்புட னளித்தவணுறலால்
அவ்வணி நகர மோதன புரமா மண்ணலும் ஓதனே சுரராம்
வெவ்வினை தவிர்மா தவன்செயும் பூசை மேவலாற் கவுதமே சுரனும். (42)

அறுசுவை யினிய வுபகர ணத்தோ டன்னமா மலைகுறை வறவே
உறுமுறை பெறவே காவிரி யுருவா யுமையவ ளளித்தகா ரணத்தால்
மறுவில்சீர் கவுரி அன்னபூ ரணியாய் மருவுகா வேரிவல் லவராய்
நிறைதரு மொருபேர் படைத்தன ரடியார் நினைத்தன நினைத்தவா றருள்வார்.

ஆகத் திருவிருத்தம் 312

கவுதமச் சருக்கம் முற்றிற்று.

சூரியச் சருக்கம்.

முயலு மைம்புலன் வழியினை முனிந்துமுக் குறும்பின்
மயலெ றிந்தணர் கவுதமன் சரிதைவா னமுதம்
இயலு றும்படி யருளினை யெழுகதிர்க் கடவுள்
உயவ ருஞ்செய லுரையென முனிவர ருரைத்தார். (1)

பரந்த காரிருள் அகன்றிடப் பேரருள் பரப்பி
அரந்தை தீர்த்திடு மாறிரண் டாதவர் தம்முட்
பொருந்து மெய்க்கவி படைத்தபூ டரவெனும் புகழோன்
திருந்து சிந்தையன் கவுதமன் செயலெலாம் தெரிந்து. (2)

யாமு மெண்ணிய வரமெலாம் பெறுவதற் கிதுவே
தோமு றுநெறி யாமெனத் தனதுளந் துணிந்து
நாமு ணுகிய துதிகொடு கற்பக நாட்டோர்
தாமும் வாழ்த்திய வோதன புரியினைச் சார்ந்து. (3)

பொன்னி நன்னதி படிந்துவெண் ணீறுடல் பூசி
மன்னு நன்மணி யணிந்தெழுத் தைந்தையும் வழுத்தி
சொன்ன பாதக மனைத்தையும் அகற்றிநற் சுகிகள்
துன்னு வீக்குமெய் மந்திர மிவையெனச் சூழ்ந்து. (4)

பூத்த சீருருத் திரமொடு சமகமும் புருட
சூத்த முந்திகழ் தருபஞ்ச சாந்தியுஞ் சுருதி
ஏத்து காலங்கள் மூன்றினும் புனல்படிந் தியல்பின்
நாத்த மூம்புறச் செபித்தனன் நியமமாய் நாளும். (5)

முந்துமா தத்துப் பகலுண விரண்டென மொழிய
வந்தமா தத்தி ராவுணல் மூன்றெனு மதியின்
நந்து தாரணை பாரணை நான்கெனு மதியிற்
றந்த கந்தமே யுணவெந்து மாதத்திற் சாகம். (6)

சலில மாறெனு மாதத்தி னேழுமா தத்தின்
மலியும் வாயுமெட் டாமதி தனிலுப வாசம்
பலித வொன்பதின் வாய்த்தன பணையொரு பத்தின்
நலிய வொன்றையும் பார்த்திட லின்றியே நலியும். (7)

திங்க ளோர்பதி னொன்றினிற் செப்பல்கே ளாமை
துங்க மாறி ரண்டினிற் றெடாமையொன் றினையும்

இங்கு மேவுபன் மூன்றினின் மணமுயிர்த் திடாமை
தங்குசித் திரைப் பருவமே யாதியாய்த் தவங்கள். (8)

மருவு மற்றொரு சித்திரைப் பூரணை வரையும்
அரிதி னுற்றிமெய்க் கவுதமர் சொற்படி யரனார்க்
கிருமை வெள்விடை மணிக்கொடி யேற்றியே யியலால்
விரவு நாளிரு நான்கினும் வாகன விழாவும். (9)

செப்பு காஞ்சன விரதமே லொன்பதாந் தினத்தில்
அப்பு வேணியான் வருந்திரு விழாப்புரந் தன்னுட்
டப்பி லின்சுவை யபூபங்கள் விசித்திரோ தனங்கள்
ஒப்பி லாதபேரன்பி னைவேத்திய முதவி. (10)

தீர்த்த நல்விழா வொருபதாந் தினந்தினிற் செய்தே
கார்த்தி கேயனைப் பெறுந்திரு நுதல்விழிக் கருணை
மூர்த்தி யாலயத் தினிதெழுந் தருளவே முயன்று
ஆர்த்தி தீரவே யன்பினுற் றுதிசெய்வான் அருக்கன். (11)

வேத வாருதி முகட்டெழும் வியன்சுவை யமுதே
போத சிவனு முள்ளவா றறிந்திடாப் பொருளே!
மாத போதன ருளத்திடைப் பதிக்குமா மணியே!
பாத தாமரை செப்புற நடநவில் பரனே. (12)

திருவடிப் பிழை புரிந்தவர்க் கருள் செயாச் சிவனே!
பொருமலர்க்கணை வேளுடல் பொடித்த புண்ணியனே!
வெருவ முப்புரந் தழலெழ நகைசெய்த விகிர்தா!
அருள்கொழித் தகண் அன்னபூ ரணியிடத் தவனே. (13)

வாங்கு தெண்கடல் விடமமு தாக்கிய மருந்தே
ஓங்கு பாசவல் லிருளெலாந் துரந்தபே ரொளியே
தாங்கு பல்லுயி ரனைத்தையும் போற்றுபைந் தருவே
தேங்கு பொன்னிசூழ் ஓதன புரத்துறை சிவனே. (14)

இருக்க ணுதியாய்த் துதிசெயும் பரமனே யென்று
வருக்க மாகிய புளகங்க ளுடலெலா மருவ
உருக்க முற்றிரு கரங்குவித் தஞ்சலி யோங்க
அருக்க னன்பொடு துதிசெயப் பேரருள் அமலன். (15)

கங்கை தங்கிய சடைமுடிப் பிறைக்கதிர் காட்ட
தங்கு நீணுதற் றிருவிழி யிருளெலாஞ் சாட

பொங்கு பேரொளி யானனம் இன்னருள் பொழிய
துங்க நீற்றினுத் தூளம்வெண் ணிலவெனச் சூழ. (16)

மறைக னிந்தசெவ் வாயின்வெண் ணகைமகிழ் வழங்கப்
பொறைசெ றிந்ததேன் இதழிமா லிகைபுயம் பொலிய
நறைப ரந்தசெம் மார்புமுந் நூலணி நயப்பக்
குறைத விர்ந்தகை யபயமும் வரதமும் குலவ. (17)

கண்ட பேர்மல கடினமும் வெண்ணெய்போற் கரைய
தொண்டர் மாலயன் சுரர்செய செயலெனத் துதிப்ப
வெண்டி சாமுக மெங்கணு மேத்தொலி யிசைப்ப
மண்டு சீரொளி யிலிங்கநின் றிறையவன் வந்தான். (18)

வந்து தோன்றிய வோதன புரியரன் மலர்த்தாள்
சிந்தை யன்பொடு செங்கதிர் பணிந்துடல் சிலிர்ப்ப
முந்து கண்கணீர் சொரியவெக் காலமு முதிரா
சுந்த ராவெனைப் புரந்தரு ளெனப்பல துதித்தான். (19)

ஆய காலையி லிறைதிரு வுளமகிழ்ந் தருக்கா!
தூய வானநின் செபங்களுந் தபங்களும் துதியும்
நேய மாகநா மகிழ்ந்தனம் பெறும்வர நின்பால்
ஏயு மாறினி யுரையெனச் சூரிய னிசைப்பான். (20)

இரகம் யாவர்க்குந் தலைமையு மெனதொளி கெழுமிப்
பரவிடும் பொருள் புனிதமா முறைமையும் பாரில்
விரவு மாருயிர்க் கண்ணொளி யென்னொளி மேவி
கரவி லாதெலாங் காண்டலுந் தந்தருள் கனிவால் (21)

துணிவின் யானுனைப் பணிதலாற் பாற்கரே சுரப்பேர்
அணிக நீயுனைச் சித்திரைப் பருவநா ளதனிற்
பணியும் யாவர்க்கு மிகபர மிரண்டையும் பணிப் பாய்
தணிவி லாவருட் பரமனென் றனனிறை சாற்றும். (22)

புகன்ற யாவையுந் தந்தன நீநமைப் பூசை
மகிழ்ந்து செய்தமை யாவரு மறிய நாமருவித்
திகழ்ந்த வச்சிவ லிங்கமேற் சித்திரை மதியின்
மிகுந்த சித்திரை நாளந்தி தொறுமொளி விரிப்பாய். (23)

விளங்கு மப்பொழு தெமைதெரி சித்தவர் விழைவால்
உளங்கொ ளல்வரு டம்புரி பாவம்வீண் டொழியும்

களங்க மின்றியே சித்தசுத் தியும்வருங் சுதியும்
துளங்க வென்னிரை யத்துயர் பொருந்திடார் துணிபே (24)

உனத்த வேதனை யாண்டுக டொறுமிலை யுருகும்
மனத்தி லன்புட னத்தின முனைப்பணி வார்பால்
அனைத்து நோயிலை மிடியிலைப் பாயச மருத்தின்
நினைத்து நீபுரி விழவினைக் கண்டவர் நிமலா. (25)

ஆய்ந்து கொள்கென வின்னமெய் வரமெலா மருளி
ஏய்ந்த பேரொளி மின்னெழுந் தம்முகி லிடைபோய்த்
தோய்ந்த வாறிலிங் கத்திடை மறைந்தனன் சோதி
வாய்ந்த சூரியன் றன்னுல கடைந்தனன் வணங்கி (26)

ஆக விருத்தம் 838

சூரியச் சருக்கம் முற்றிற்று.

சுசன்மச் சருக்கம்

புண்ணியமெய்ச் சிவபாதப் புணையை மேவிப்
பொங்கு துயர்ப் பிறவியெனும் புணரி நீந்தி
நண்ணுதிரு வருட்கரையி லேறி முத்தி
நாடணுகிச் சிவபோக நாளு மேவும்
பண்ணவர்காள் பருதிசிவ பூசை செய்த
பலனிதுமே லோதனமா பதியின் மேவி
திண்ணியபத் தியினுலோர் மறையோ னன்பாற்
றிருப்பணிசெய் துய்ந்த கதை செப்புகின்றும். (1)

மங்களமென் ஷெருநகரிற் சுசன்மா வென்னும்
மறையவனல் லொழுக்கமுளான் மைந்தர் பாரில்
அங்கவர்கள் யாருமிலான் வறுமையாலே
யாதுலனுய்த் தீர்த்தயாத் திரைமேற் கொண்டு
கங்கைவளர் காசிபிர யாகை காஞ்சி
கனகலமா கேதாரம் சோம ஞதம்
சங்கமஞ்சாய்க் காடுசுவே தாரண்ணிய மாரூர்
சத்தி முற்றம் வாஞ்சியம்வே தாரண்ணியம் புகலூர். (2)

இடைமருது மாயூர மாடுதுறை துருத்தி
யேடகமை யாறுசிராப் பள்ளிதிருப் பழனம்
கடவூகை காளத்தி கழுக்குன்ற மதிகை
காறுயில் குடவாயில் கடம்பவனந் தருமை
குடமூக்கு முதலான தலங்களிற்சென் றிலங்கு
குளிர்தீர்த்த பலனுதவுந் திருச்சோற்றுத் துறையின்
இடமாக வந்துபொன்னி நதியாடி யிறைவன்
இணைமலர்ச்சே வடியிறைஞ்சி யேத்திமகிழ்ந் தன்பின். (3)

புறத்தணுகி யந்தணர்கள் மனைக டோறும்
புகுந்தேற்று மாதுகரம் புசித்துச் செக்கர்
நிறத்தானை நெஞ்சினினைத் தொருவன் வீட்டில்
நித்திரைசெய் தனன்கனவி னிமலன் மூப்பாய்
சிறப்புடையந் தணன்போல வந்தியா மிவ்வூர்ச்
சிவனெம்பேர் தொலையாத செல்வ ராகும்
பெறச்சிறந்த கருணையொடு நீங்காமல் விளங்கி
பேணியிருக் கின்றனமிப் பெருஞ்சோற்றுத் துறையில். (4)

எமதுசின கரமிகவும் பழுதான ததனை
யெழில்பொருந்தப் புதிதாக வியற்றுதியாங் கதற்கு
தமரமுறு காவிரித்தென் கரையிலொரு கிணற்றிற்
றமனியமெண் ணிலவத்த மனியத்தை யெடுத்தே
அமர்தரச்செய் பணிவிடைக்காக் கெனவிறைவன் மறைந்தான்
அந்தணனும் விழித்துமிக்க வதிசயித்துக் காலை
கமலமலர் குலவுபொன்னி நதிபடிந்து நித்திய
கன்மமுடித் ததன்பின்பு கண்ணுதல்சொற் படிபோய். (5)

மாற்றுயர்ந்த பசும்பொன்னெண் ணிலாதனவக் கிணற்றின்
மன்னுதல்கண் டகமகிழ்ந்து மரபினவை யெடுத்தே
ஏற்றமுட னேரிடத்திற் றெருகுத்திறைவர் கோட்டம்
இயற்றிடுகிற் பரைவருவித் தியல்பினொடு தொடங்கும்
காற்றலைமை யரசனொடு சுசன்மனிதி வைப்புக்
கண்டெடுத்தா னென்றுசில கசடர்சொல வேந்தன்
ஆற்றலுறு சிலரைவிடுத் தந்தணனைக் கொடுபோய்
அருஞ்சிறையில் வைத்துநிதி யத்தனையுங் கவர்ந்தான். (6)

இச்செயல்கண் டந்தணன்போ லிறையரசன் கனவில்
எழுந்தருளி யுறுபொருளு முனதெனினு மிதுகேள்

வைச்சபொரு ளினைநமது கோயில்புதி தாக
  வளருமெழி லுடன்வகுக்க மறையவன்பா லளித்தோம்
அச்செயலை யறியாம னிதியனைத்துங் கவர்ந்தாய்
  அவனையுமோ சிறையில்வைத்தாய் ஆவதுசெய் திலையான்
நிச்சயவே தியன்சிறையும் விடுத்துநிதி யனைத்து
  நீயுதவி லினிததனை நிகழ்த்திடா யெனிலே (7)

அடலுறுநின் சதுரங்க மனைவிழுத லாகும்
  அவரையுநின் னையுநாச மாக்குவமென் றுரைத்து
நடனவிறை மறைந்தனனப் பொழுதரசன் றுயில்போய்
  நடுநடுங்கிப் பயந்தந்த நள்ளிரவப் பொழுதில்
வீடலரிய சிறையைவிடுத் தந்தணனைப் பணிந்து
  மேன்மை யறிந்திலன் புரிந்த மிகைபெறுப்பீர் என்று
படவரவன் அருள்கனவு முரைத்துநிதி யனைத்தும்
  பாலித்தா னினியென்றுற் பயமணுகா தெனவே. (8)

ஆதரவிற் பரமசிவன் அருளைநினைந் துருகி
  யந்தணன்பார்த் திபன்கொடுத்த வருநிதியங் கொடுபோய்த்
தீதகலுஞ் சிற்பவிதி தேர்ந்தவர்சொற் படியே
  திகழுமதி லேழுமுயர் சித்திரமா ளிகையும்
மேதகுகோ புரவிதமு மண்டபத்தின் விதமும்
  வியன்யாக சாலைமுதல் வீளம்பியசா லைகளும்
பேதமிலாக் கற்றளமும் வாயிலுந்தெற் றிகளும்
  பிறங்கியபொற் சோபான விதங்களுமே குயிற்றி. (9)

பாலமரும் பிரதமமே கம்பைபத்ம யாளம்
  பகர்கண்டங் கழுத்துகு முதமொடுபட் டிகையே
காலுயரம் வீரகண்டந் தாடிகுடம் பலகை
  கவினுறையுத் திரத்தினொடு மெழுதகம்போ திகையே
தூலமுறு மேழிருக்கை கபோதம்வே திகையே
  தூக்கோடு சந்திரசிலை மாநாசிக் கூடு
கோலமுறு சித்திரநா சிக்கூடு மாலை
  கொள்ளுமுனைப் பாதிகெற்ப கிரகமதிற் குயிற்றி. (10)

ஐங்கரற்குத் தென்றிசையில் அறுமுகற்கு வடக்கில்
  அரிதனக்கு மேற்றிசையில் அருள்சபா பதிக்கு
துங்கவீ சானதிக்கிற் சோமாக்கந் தருக்குத்
  தலங்குபெலி நாயகர்க்குச் சொலுநிருதி திசையிற்

செங்கனக வாலயஞ்செய் தங்கவரை யங்கண்
சிற்பனு கமஞ்சொல்பிர திட்டையுஞ்செய் வித்து
பொங்குமனற் றிசையாதி யீசதிசை யளவும்
பொருந்துமொரு மண்டபத்தைப் பொலிவினுட னியற்றி. (11)

சிவாநுமதி யொடுகுகளைப் பிரதிட்டை புரிந்து
திருவீதி நான்கிலுறு சிவத்துவிசர்வை திகர்கள்
அவாவுறுமெய் யாடலொடு பாடலியற் றிடுவோர்
ஆதியாம் பரிசனரை யறிந்துகுடி யேற்றி
உவாவதனைப் புனைந்தசிவன் பூசையெவை களுக்கும்
உபகரண மெனவுரைத்த வெகுவிதபாத் திரமும்
தவாமணிறை திரவியமும் ஆடையணி கலனும்
தாசர்தா சிகள்பூமி தனதான்னி யம்மே. (12)

வேண்டுமற்றைப் பொருள்களை நித்தியமா யமைத்து
விமலனுக்கு மிமையமலை மெல்லியற்கும் விதியால்
ஈண்டுகும்ப வபிடேக மியற்றுவித்துத் தானம்
எண்ணில்வகை கொடுத்தபின் இயன்மறையின் பொருளாற்
பூண்டவன்பி னேதனபு ரேசரையு மன்ன
பூரணிதன் னையும்பலவாய்ப் புகழ்ந்துநும தருளாற்
காண்டகுமா லயமமைத்தே னுவந்தருள்வீ ரென்னக்
கண்ணுதலோ னெதிர்தோன்றிக் கருணையொடு புகலும். (13)

இகத்திலுனக் கெண்ணியபூ மியுந்தனதா னியமும்
எழின்மணியு முதலான பாக்கியமு மீந்தோஞ்
சுகத்தினுடன் விவாகமுநாம் விரைவினியல் விப்போம்
தோன்றுபுத்திர பவுத்திரருஞ் சுற்றமுமிக் கியாக
மகத்துவமா மெமதுபக்கத் திடமுனக்கா மென்று
வரமளித்துத் தனதனைமுன் வரவழைத்துச் செல்வம்
மிகப்பெரிது முதவுகெனச் சுசன்மாவுக் களகை
வேந்தனளித் தனனிதியம் வேண்டுவன வெவையும். (14)

கவுதமனே டுன்புதல்வி சுசீலையை யிங்கிவர்க்குக்
கலியாணஞ் செய்கவெனக் கலைமதியம் புனைந்த
மவுலியனே நின்னருளாற் செய்வனெனப் பணிந்தான்
வள்ளல்பரா சரனேடு மறையின்வழி யிவற்குச்
செவியமணஞ் செய்கவென மறைந்தனன்பின் முனிவன்
சீலமுறு விரதசமா வர்த்தனமுஞ் செய்து

புவிபுகலு மதுவர்க்கங் கோதான முதலாய்ப்
புரிந்துசுசீ லையைச்சுரன்மாப் பொருந்துமணம் புரிந்தான். (15)

மணம்புணர்ந்த சுசன்மாவு மனைவிநல நுகர்ந்து
வங்கிசவுத் தாரகரா மைந்தரையும் பயந்தே
இணங்குமக்கி னிட்டோம மேபவுண்டரீகஞ்
சத்திரமா தானமுட னசுவமெந்தன மெவையும்
அணங்கினரு மமரர்களு மகிழும்வகை யாற்றி
யப்பதியில் வாசமா யநேகநாள் மருவி
குணங்கிளரு மனைவியுட னுயாச மரணம்
குறுகியது பெருகியது குறைவில்சிவ போகம். (16)

பெற்றவர்கள் பாவீடு பெற்றபின்பு புதல்வர்
பெருமை தருமப்பதியிற் பிரியாம லுறைந்து
நற்றவருங் கற்றவரு நாளுமன மகிழ
நண்ணியபுண் ணியந்தாதை போலநயந் தியற்றி
சிற்றிடைப்பொன் மானெடுங்கட் கருங்குழற்செங் கனிவாய்ச்
செழுங்களபப் புளகமுலை சிற்பரையோ ரிடத்தின்
உற்றபுரன் ஓதனமா புரேசனிரு சரணம்
உன்னிமைந்தர் சுற்றமுடன் உவந்துமகிழ்ந் திருந்தான். (17)

ஆகத் திருவிருத்தம் 355

சுசன்மச் சருக்கம் முற்றிற்று.

திருச்சிற்றம்பலம்

கேதார விரதச் சருக்கம்.

வரம் விரும்பிய சுசன்மனற் சரிதையை மகிழ்ந்து
பரவ சத்தராய்ச் சடைமுடி தீக்கு பண்ணவருக்
கரன ளிக்கையா லுமையவ ளாற்றுகே தார
விரத நற்செயல் மேன்மையைச் சூதனும் விளம்பும். (1)

ஆதி நாளினின் மந்தர கிரிக்குகை யமரும்
பூதி மேனியின் புண்டர நுதலினன் சாந்தன்
ஓது சுத்தன்மெய்ச் சிவபத்தி யுடையவ னேங்கும்
வேதன் மைந்தனும் வியன்சனற் குமாரமெய்த் தவன்முன். (2)

பிருங்கி மாமுனி வந்தடி பணிந்தன னன்பின்
விரிந்த புண்ணிய விதமெலா மறிந்தவித் தகனே
அரந்தை சேர்புவி யாழ்வெனும் புனலிடை வாடி
வருந்து வோர்க்கவை தீர்த்திடு திவ்விய மருந்தே. (3)

யாது நீயறி யாதிலை யெண்ணிலா வருடம்
மாத வங்கள்யான் புரிந்துமெய் வருந்தியும் பரமன்
ஏத மில்லருள் புரிந்திலன் இனியருள் புரியும்
நீதி யீதெனும் உபாயமொன் றருளென நிகழ்த்த (4)

சனற்கு மாரனப் பிருங்கிசொல் வினவியே தயவாய்
உனக்கு நின்மல னருள்புரி யுபாயமொன் றுளதால்
மனத்தி லன்பொடு கேளதி ரகசிய மாருச்
சினத்த திவினைப் பனிக்குயர் பருதிபோற் றிகழும். (5)

அலகில் சித்திகள் யாவையு மளிப்பது பூசா
பலனெ லாந்தரு வதுசிவன் மகிழ்வது பகரில்
இலங்கு பத்தியி னியற்றுநற் பிதக்கண மிதனை
விலகி ஞர்செயும் பூசையும் வீணெனும் வேதம். (6)

எங்கள் சங்கர னன்றியே தேவர்கட் கிரெண்
மங்க லில்லுப சாரபூ சனைதரு மகிழ்ச்சி
செங்கை மான்மறித் தேவர்க்குப் பிதக்கண மகிழ்ச்சி
தங்க வேசெயு மெனப்பல வாகமஞ் சாற்றும். (7)

இனைய தாகிய சிவன்மகிழ் பிதக்கண மிதனை
நினையு மன்பொடு புரியென நிகழ்த்தலும் பிருங்கி
முனிவ னன்னது முடிவுற நினையென முனிவன்
அனைய தாகென வுரைத்தனன் பிருங்கியு மன்பால். (8)

வணங்கி யன்னவன் விடைகொடு போந்தக மகிழ்ந்தே
அணங்கி னல்லவ ளாகிய யுமையினை யன்றி
பணங்கொள் வாளராப் பணியணி பரனையே பரிவால்
இணங்கு மைந்திரண் டாண்டெலாம் பிதக்கண மியற்ற. (9)

நம்ப னச்செயல் மகிழ்ந்தன னல்வரங் கொடுத்தற்
கும்பர் மாமுனி பிருங்கிமுன் இனிதெழுந் தருளக்
கொம்ப னுளுமை கூறுவாள் குணகுணி யென்னு(து)
உம்பர் நாயக பிரித்தனன் என்னையும் உனையும். (10)

நின்னை மாத்திரம் பிதக்கணஞ் செயுமிவன் நிலைமை
நன்மை யோவரம் கொடுத்தரு ளேலென நவிற்ற
மின்ன னாயுனை மனத்திடை வணங்கினன் மிகவும்
அன்ன வன்றனை முனியலை யெனநயந் தருள. (11)

ஆயி னென்றனக் கொருவர மளித்தபி னவர்க்கு
நேய மார்வரம் அருளெனக் கருள்வர நிகழ்த்திற்
றாயநின் றிரு மேனியிற் பாதியென் சொரூபம்
ஏயு மாறருள் செய்வதென் றுமையவ ளியம்ப. (12)

செப்பு மிவ்வர மருந்தவம் புரிந்தலாற் சேரா
திப்பு விக்கணென் றிறைசொல வத்தவ மிதுவென்
றெப்பி லாதவள் உரையென வுன்னியே யெல்லாம்
தப்பி லாதளிப் பதுநமக் குவகைசெய் தகைத்தாய். (13)

விரைவி னிற்பய னல்குகே தாரமா விரதம்
உரைசெய் யாகம விதிப்படி யாங்கதை யுஞற்றில்
விரைவி னித்திய னந்தமா நமதுமெய் வடிவிற்
பரையு னக்கொரு பாதிநல் குதுமெனப் பகர்ந்தான். (14)

பகர்ந்த வாசக முமையவள் கேட்டருட் பகவ!
நிகழ்ந்த வவ்விர தஞ்செயு முறைமையுஞ் செய்தற்
குகந்த வுத்தம தலமுநன் கியம்பென வுமையே!
புகழ்ந்து மூன்றுநாட் செய்யவு மொருவழிப் புகலும். (15)

மதிசெய் கன்னிமா தந்தனின் மதிவளர் நவமி
யதுதொ டங்கியம் மதிகுறை சதுர்த்தசி யளவும்
துதிசெய் [மூவெழு தினத்தினுஞ் சுடரெழு வதன்முன்
புதுவி ரைப்புனல் நானமும் நியதியும் புரிந்து. (16)

கவிய மைந்தமு தைந்தொடு கனிகரும் பிரதம்
செவிய நல்லிள நீர்கள் கந்தோதகஞ் சேரும்
திவிய மானசுத் தோதகந் திருவெழுத் தைந்தான்
அவியன் னாய்திரு வுருத்திரஞ் சமகநன் மனுவால். (17)

முந்து மன்பினா லெமையபி டேகித்து முடிவிற்
பைந்து கிற்கதி ரொளிதிகழ் ரத்தினா பரணம்
சந்த னங்கருப் பூரமான் மதமகில் சாத்தி
கந்த மாமலர் மாலைக ளாலலங் கரித்து (18)

பருப்பின் போனகம் பாயசம் மிளகுநெய் பதங்கள்
கருப்பிற் கட்டியின் போனக மறுசுவை கறிகள்
விருப்பு வாய்த்திடு மபூபங்கள் நறுங்கனி விதங்கள்
சருக்க ரைப்புனல் பானிய மருத்துக தயவால். (19)

திருந்து பாகிலை சேர்ந்ததக் கோலமோ டேலம்
பொருந்து சாதிநற் காயில வங்கக்கர்ப் பூரம்
அருந்து மைமந்தெனச் சொலுமுக வாசமு பளித்து
வருந்து ருவகை தூபமுந் தீபமும் வழங்கி. (20)

மின்னு மாசிப்பச் சைக்கையாந் தரரையே விளவு
மன்னு வில்லுவ மிலந்தைநன் னொச்சியே வன்னி
துன்னெ ருக்கொடு நந்தியா வர்த்தமே தும்பை
யன்ன மல்லிகை யறுகுமா வீட்டுணு கிரந்தி. (21)

அலரி மாதளை நெல்லிபீத் திகைமனை மடுத்து
நலிவில் பாரிசா தங்சண யுருவியே நாவல்
இலகு பத்திர நாமமா யீரமருச் சித்துப்
புலரு மற்றைநாட் பாரணம் விதிப்படி புரிவாய். (22)

கூறு மிவ்விர தந்தனைக் குவலயத் தோங்கி
ஏறு சீர்புக ழோதன புரத்துநீ யெய்தித்
தேறு சிந்தையாற் செய்தனை யெனின்முனஞ் செப்பும்
பேறு கிட்டுமென் றுரைத்தனன் வரைத்தனுப் பெருமான். (23)

கங்கை சூடிதாள் பணிந்தருள் விடைகொடு கனிவாய்
துங்க வானவர் பரிசனஞ் சேடியர் சூழத்
தங்கு முத்தம வோதன புரியிடைச் சார்ந்தே
எங்க ளம்மைமே தாரநல் விரதத்தை யியற்றி. (24)

துதித்த காலையிற் பாற்கடன் மீதுசெஞ் சோதி
பதித்த வாதபர் கோடியோ ரிளங்கதிர் பரப்பி
யுதித்த தென்னவெள் விடையின்மேல் உமையவள் முன்னம்
மதித்த வண்ணமே தோன்றினன் பேரருள் வண்ணன். (25)

தோன்று தன்கண வனைமல ரடியிணை தொழுதே
ஆன்ற வேதமு மளவிடா ஞானவா ரமுதே
யூன்று மன்பிலேன் புரிந்தவவ் விரதநீ யுளத்தில்
ஏன்று வந்ததே பேறினி யரியதென் னெனக்கே. (26)

என்று கூறலு மிறைதிரு வுளமகிழ்ந் தெமது
நன்று மேனியிற் பாதிதந் தோமென நங்கை
துன்று மாமணிச் சோதியை மரகதச் சோதி
யொன்றி யோர்புறத் திருந்தெனச் சிவனிடத் துறைந்தான். (27)

கால மன்னதிற் செஞ்சடைக் கருங்குழல் கலக்க
பால நீற்றோடு சிந்தூரத் திலகமும் பயில
ஏல ராவணி யொடுமுத்த மாலிகை யிலங்க
கோல வன்புலி யுரியொடு பட்டுடை குலவ. (28)

விந்து நாதமொன் ருயுயிர்க் கிருஞ்சுக விளக்கம்
நந்தனூர்விழிச் செம்பஞ்சின் குழம்பொடு நணுகத்
தந்தை தாயிரு வோரையு மோருருத் தன்னில்
இந்த மாநிலத் தெவர்களுங் கண்டிடீஉப் பாற. (29)

ஆதி நாயக னத்தனு ரீசுர ஞுனுன்
போது வானவர் போதுமா மழையினைப் பொழிந்தார்
ஓது பத்தர்க ளொலிபரந் தோவலா (ஓங்கலால்) லுலகம்
நாத மாமய மென்பது நாட்டுமெந் நாளும். (30)

இமைய மீன்றரு டோகையு மோகையுற் றிருப்பக்
கமைநி ரம்பிய பிருங்கிமா முனிக்கரன் கனிந்து
நமைவ ணங்குநின் மனந்திருக் கோயிலா நமக்கே
அமைபெ ருங்கணத் தலைவனீ யாகவென் றருளி. (31)

உத்த மத்தல மானவிவ் வோதன புரியில்
சத்தி யோடெமை வலஞ்செய்வா யெனமுனி தாழ்ந்து
பத்தி யாலிரு வோரையும் வலஞ்செய்து பரன்பால்
வைத்த பார்ப்பதி கருணையும் பெற்றக மகிழ்ந்தான். (32)

கன்ன லின்மொழி யமுதினைக் கண்ணுதற் கருத்தி
இன்னல் செய்விட வேகந்தீர்த் தருளுமை யிசைப்பான்
என்னை விட்டுனை வலஞ்செய்வோர் மதுநுகர்ந் திரங்கு
மன்ன வண்டுரு வெடுக்குமா றருளென வளித்தான். (33)

ஆக திருவிருத்தம் 383

கேதார விரதச் சருக்கம் முற்றிற்று.

MINOR WORKS OF
ŚRI KṚṢṆĀNANDA SARASVATĪ

EDITED WITH INTRODUCTION

BY

P. V. VARADARAJA SARMA, M. A.,
Librarian,
T. M. S. S. M. Library, Tanjore.

PUBLISHED BY

S. GOPALAN, B. A., B. L.,
Honorary Secretary,
T. M. S. S. M. Library, Tanjore.

A. C. 1959 S'aka 1881

Price Rs. **00.75**

Printed at the
Sri Vani Vilas Press, Srirangam.

INTRODUCTION

Sri Krishnānandasarasvatī and his nine minor works have already been referred to in Volume I No. 2 of the Sarasvati Mahal Journal. Besides Siddhānta-Siddhānjanam and these works, this Sanyasin is known to have written Puruṣārtharatnākara, Sivatatvartnakalikā and Anushṭhānapaddhati. It is proposed to publish all the nine minor works in this issue although Manas-sambōdhanam had been published in one of the earlier issue of this Journal, with a view to bring all the minor works in one booklet.

In determining the authorship of these works one has to remember that Krishnānandasarasvatī was known as Krishnānanda as also Bālakrishṇa and had two preceptors known as Rāmabhadra and Vāsudēva, the first being his Vidyāguru and the second Āśramaguru. This accounts for the differences in colophons.

This cadjon leaf bundle containing all the nine works is written in one and the same hand. It is possible that the author himself prepared it or engaged some one as amanuensis and got it prepared under his immediate presence. The writing is legible and settled. It can be hazarded that this manuscript was handled by the author off and on. Here and there there are additions and alterations, sometimes improved readings marked clearly. It is a new feature not found in copies made out of the originals.

That there are two more verses begining with णा in addition to the one printed and one with ह्य, while one verse with each letter would have been sufficient to give the Mantra text, is enough to prove that the author composed later ones in preference to the former, leaving the option to the reader to have one of them for his purpose and leave the other. The two additional verses with णा and one with ह्य are:—

णावेव त्रिष्ठतरविक्रियनित्यभावमाह्लाभवन्नभिदधाति परस्य यस्य ।
स्थाणुं तमेव जगतामुदयादिहेतुं श्रीदक्षिणाननमुपैमि शिवं मुमुक्षुः ॥

णागेति वर्णगुणनामपि शिक्षमाणा बाला यदीयमनुवर्णगुणानुकाराः ।
विद्याविशारदपदं परमं भजन्ते तं दक्षिणाननगुरुं भजत त्रिसन्ध्यम् ॥

हःश्वोऽस्य नियमपि चैकरसस्वभावमास्वाद्यमादिगुरुभिर्नियतं शुकाद्यैः ।
आलक्ष्यते किमपि मूलवटद्रुमस्य मूले फलं किमपि मोहहरं मुनीनाम् ॥

The verse given in the text seems to be more appropriate as it corresponds exactly to the Mantravarṇa 'ह्यं'.

Similarly in verse No. 23 of the Mantrārṇamuktāvali the 4th quarter in the manuscript is

श्रीदक्षिणाननमदक्षिणदूरपारम् ।

and improved reading

"स्मेराननं यदि मनः स्मरति स्मरामि" ।

Similar improvement suggested could be seen in verse No. 124 of प्रशमामृतम्.

Of these works first printed is मन्त्रार्णमुक्तावली a garland of 24 verses studded as it were with pearls of Beejākshara of Medhā Dakshiṇāmoorty mantra. The first verse begins with Panchākshara Mantra. To fecilitate Mantrōddhāra first letters of the verses are printed in bold types. By reading the 1st letters of the 24 verses one gets the Mooḷamantra.

Second is Bhakti Vivardhana Stōtra, an invocation to god Śiva.

मृत्युञ्जयाष्टकम् is the third and contains 10 verses in praise of Kālakāla. All the ślōkas in this are beautiful and betray the poet in this Philosopher.

Fourth is मीनाक्ष्यष्टकम् 8 ślōkas in praise of the consort of Śiva and abounds in Sabdālankāra.

उपदेशदशकम् consisting of 12 ślokas repeating 48 times the famous महावाक्यं of Chāndōgyōupanishad तत्त्वमसि emphasising the identity of the individual soul with the Cosmic is the fifth work.

Sixth सपर्यापर्यायः shows how material worship of personal God should culminate in mental worship of the impersonal and how the former becomes meaningless and farcical at a stage when the individual attains a higher plane of life, shedding imposed limitations on the unlimited infinite. In effect it is an amplification of the wellknown passage of Bṛhadāraṇyakōpaniṣad

यत्र त्वस्य सर्वमात्मैवाभूत् तत्केन कं पश्येत्केन कं जिघ्रेत्केन कं विजानीयात् ।

अनुभवविंशच्छलोकी is the seventh work.

प्रशमामृतम्, Ambrosia of tranquility is the eighth work which is the longest of the nine works describing the blissful nature of a stage when the mind is completely checked from its frivolous tendencies, though not annihilated and made receptive of the blissful nature of the Atman, the dearest and the supreme object of love of all the living creatures. (beings). It consists of 128 verses.

The last one is मनःसंबोधनम् in 21 verses; an appeal to the mind to study its activities past and present and desist from building castles in the air.

Here and there attempts are made to analyse the mind and its nature. What is it called the mind? Every one knows it; in fact nobody knows it. Every one knows it and none knows it is a contradiction. It implies two kinds of knowledge and two types of objects with reference to the knowledge. One is known and the other is known as unknown. The mind is known as unknown. Every thing in the world is known either as known or as unknown. The method of splitting of atom, or a luminary, the height of which has not yet reached the earth may perhaps be not known to one but, at the same time both of them are known as unknown. So also is of knowledge.

सर्वं वस्तु ज्ञाततया अज्ञाततया वा साक्षिचैतन्यस्य विषयः ।

Says Prakāśātmayati in his Pancapādikā Vivaraṇam. In case of the mind this seems to be true.

No physicist has ever made an attempt to find its size, colour, odour or taste. His scales have not been used to weigh it. No laboratory has made an experiment at it. Equally true it is that no chemist has ever used his test tubes in finding the properties of the mind. Is it divisible or not? Is it of atomic size? Is it simple or complex? Could it be seen, smelt, or felt? These questions have not been posed before him. No Sergeon's instrument seems to have ever penetrated the mind. Perhaps mind does not come under his domain. Scientists are not worried about it or more correctly it has baffled their attempts.

It is the Yōgi or a Philosopher who did make fruitful attempts to study the mind. According to him the mind is a complex, subtle, invisible and the essence of the Bhūtasūkshmas. It consists of sixteen parts or rather aspects. They are desire, determination, doubt, faith, fortitude, shame, fear, and understanding.

षोडशकलं हि सोम्य मनः। कामस्संकल्पो विचिकित्सा श्रद्धाऽश्रद्धा धृतिरधृतिर्ह्रीर्धीर्भीरित्ये-
तत्सर्वं मन एव ।

— *Chāndōgyōpanishad.*
— *Bṛhadāraṇyakōpanishad.*

It is तैजस and elastic. "तैजसमन्तःकरणं परिणमति" —*Vedantaparibhasha.*

Nothing could excel it in quickness and few could compare. Its rapidity is myriad times greater than that of light. It has no barrier. It flies high up in the sky, it dives into the deep. Like the soft wax of a smith, it retains the impressions of several decades. It is fickle, explosive and full of potentialities. 'चञ्चलं हि मनः कृष्ण प्रमाथि बलवद्दृढम्' says the Gīta. In the evolution of the mind the five subtle Bhutas have their share and functions.

In Vivēkachūdāmaṇi there is an analysis of the mind.

न ह्यस्त्यविद्या मनसोतिरिक्ता मनो ह्यविद्या भवबन्धहेतुः ।
तस्मिन् विनष्टे सकलं विनष्टं विजृम्भितेस्मिन् सकलं विजृंभते ॥

This aspect of the mind is elaborately broughtout in this work. The Author compares the mind to a cat sitting on a kitchen-wall with freedom on one side and captivity and bitter enjoyment on the other. It is this mind that makes the god man and its absence the Man-God!

It is a delightful piece-work exhibiting dalliance of poesy with its music and harmory coupled with graceful style. Thoughts and words fight for supremacy over one another. There is a ceremony about the poetry and profusion.

T. M S. S. M. Library,
Tanjore; 21—8—1959.

P. V. VARADARAJA SARMA M. A.

॥ श्रीः ॥

श्रीकृष्णानन्दकृतिषु

॥ मन्त्रार्णमुक्तावली ॥

ओंकारसन्मणिसमुद्गनिधेयनित्यनीवीमयाय निगमान्तविदां मुनीनाम् ।
आनन्दबोधघनमङ्गलविग्रहाय न्यग्रोधमूलनिलयाय नमश्शिवाय ॥ १ ॥

नक्षत्रनाथपरिपाटलचारुगात्रं मन्दस्मिताञ्चितमुखं स्वसुखालसाक्षम् ।
चिन्मुद्रिकाकलितपुस्तकचिन्हपाणिं पश्याम्यपस्मृतिहरं हरमन्तरङ्गे ॥ २ ॥

मोक्षाय मुक्तविषयैर्मुनिभिः पुराणैः श्रीदक्षिणाननमुपास्यमपास्य मन्दाः ।
मोहो महानयमहो मुषिता हृषीकैर्यद्देवतान्तरमुपासितुमारभन्ते ॥ ३ ॥

भव्यो भवस्सरहितादिभवप्रवाहे यस्मिन् पथि त्वयममागमखेदखिन्नाः ।
दिष्ट्या महापथिकविश्रमदिव्यवृक्षं देवं वटद्रुतटमङ्गलमाश्रयन्ते ॥ ४ ॥

गम्यं गिरामनिदमादिमसम्भवानामन्तेषु सन्ततसमाधिगतान्तरङ्गैः ।
पारे तमः परचितं परयोगदृष्ट्या दिव्यं वटद्रुतटवासि महः प्रपद्ये ॥ ५ ॥

वस्तामभावुकमरेरजिनं मृगाणामास्तामनाथवदधो वटभूरुहस्य ।
आलम्बतामपि चिताभसिताङ्गरागमन्तस्तमेव शरणं मरणेऽपि कुर्वे ॥ ६ ॥

ते ते समस्तजगतामभिलोभनीया भावा भवन्तु हृदि मे चिरमाविरावीः ।
तेजस्तदेव परमाश्रितवृक्षमूलमालम्बते हृदयमाद्दतबोधमुद्रम् ॥ ७ ॥

दत्ते स्वयं सधनदत्वमुदारभोगं वागीश्वरत्वमपि वाञ्छितमोक्षलक्ष्मीम् ।
यस्य स्मृतौ सकृदपस्मृतिहारि तेजो जागर्ति हृत्तिमिरमण्डलचण्डभानुः ॥ ८ ॥

क्षिप्रं क्षिणोतु दुरितं मम दक्षिणास्यं क्षीणाघतापसपचेलिमभागधेयम् ।
ज्योतिर्यदान्तरतमं वटवृक्षमूले क्षेमाय दीक्षितमुदीक्षितमात्तपुण्यैः ॥ ९ ॥

णाविष्टवत्प्रकृतिकार्यमिति ब्रुवाणा यन्नामवर्णगुणगन्ध्यपि पाणिनीयाः ।
विद्याविशारदगणेषु गणेयरूपास्तं दक्षिणाननगुरुं गुणयामि चित्ते ॥ १० ॥

मूर्च्छाकुलस्य मुहुरेव भवाधिदावज्वालावलीसमवलीढसुधीकुलस्य ।
आर्तेरपाकरणमाश्वसनीयमास्ते मूर्तं महः किमपि मूलतटे वटद्रोः ॥ ११ ॥

तप्तं तपः परमतीतभवान्तरेषु दत्तं च वित्तमभिगम्य महत्तमेभ्यः ।
आराधिता गुरुजना यदधो वटद्रोरीक्षे महः किमपि मङ्गलदायि साक्षात् ॥ १२ ॥

ये केचिदाजनिजडा अपि चैडमूका मूकाश्च केवलममी यमनुस्मरन्तः ।
चूडापदेषु विदुषामपि वावदूका दीव्यन्ति दिव्यगुरुदेशिकमेनमीडे ॥ १३ ॥

मन्दाक्षमन्थरदृशा शिवयासिताङ्कं मन्दाकिनीपृषतमञ्जुजटाकलापम् ।
चिन्मुद्रिकाक्षगुणपुस्तककुण्डिकाढ्यं श्रीदक्षिणाभिमुखमादिगुरुं भजामः ॥ १४ ॥

ह्यन्ते वसन्ति मुनयो हितदेशनार्था मौनं बिभर्ति मुहुरादिमदेशिकोऽपि ।
पश्यन्त्यथापि परतत्वममुन्तु मन्ये साक्षात्कृते नहि भवत्युपदेशकांक्षा ॥ १५ ॥

मेधाविनोऽपि वसु मे वसनादिकं मे क्षेत्राणि मे क्षितिरियं सकलैव वेत्ति ।
मे मे गिराजसमजोपमिता वटद्रुवास्तव्यवस्तुविवशा मम शोचनीयाः ॥ १६ ॥

धाम्मा कदापि हृदयं सदयन्तु तस्मिन् धातास्तु वा शतमखो धनदो गुरुर्वा ।
आराध्यमादिगुरुमादरते वटद्रुमूलालयं यदि न मूढमतिर्नमस्यन् ॥ १७ ॥

प्रत्यक्षमाकलयत प्रतिभां पुरस्तादस्ताधिभिर्मुनिभिरन्तरुपासनीयाम् ।
छायामयन्तिमिरमच्छतनुप्रकाशैरातन्वतीं वटतरोस्तरुतानुमेयाम् ॥ १८ ॥

ज्ञान्तानि कार्यकरणानि विविच्य विज्ञैर्यज्ज्ञानयोगनिरतैर्यतिभिर्विचेयम् ।
ज्योतिः परं किमपि तद्वटवृक्षमूले वीक्षध्वमक्षिजडिमक्षिपमात्तदेहम् ॥ १९ ॥

प्रत्यर्चनीयकुशला मम ते शुकाद्याश्शाखासु येऽपि बहुपादुरुपादपस्य ।
वाचंयमं कमपि वासितबोधमुद्रमासाद्य सत्सदसि देशिकतां भजन्ते ॥ २० ॥

यत्संभवो यमवतामुचितान्ववाये यच्चापि सद्गुरुपदाब्जपरागसेवा ।
यच्चाप्यपस्मृतिहरस्य हरस्य विद्या सर्वं तदन्यभवसञ्चितभागधेयम् ॥ २१ ॥

छन्दो ममेति बहुपादपि सम्भवेयं यो दक्षिणाननगुरोरुपसंश्रयेण ।
मौनावलम्बमतिलम्बिजटाकलापमासेवितं शुकमुखैरुपयामि साम्यम् ॥ २२ ॥

स्वाराज्यमस्तु दिवि वा दिविषन्निषेव्यं याम्या भवन्तु निरये मम यातना वा ।
क्रव्यादभव्यमपि वा विपिने मृगत्वं स्मेराननं यदि मनः स्मरति स्मरारिम् ॥ २३ ॥

हा हन्त पश्यत समेत वटद्रुमूले मोहं नुदत्किमपि वस्तु मुनीन्द्रगुह्यम् ।
चक्षुःशुचं प्रशमयच्चरणाभिभूतापस्मारमस्ति बहुविस्मयनीयशीलम् ॥ २४ ॥

ओङ्कारध्वनिवासनामुपनिषद्घोसल्लतावल्लरीं
हार्दव्योमसमुद्यदिन्दुकलिकामन्तर्निशाहर्दशाम् ।
न्यग्रोधद्रुममूलनित्यनिलयामेकामनाकालिकी-
मच्छाभां प्रतिभां विभावयत तामन्तर्दृगुद्दीपिनीम् ॥ २५ ॥

इत्येषा विहिता विमोक्षपदवीदीक्षागुरोर्दक्षिणा-
मूर्तेरार्तजनावनव्यसनिनो मन्त्रार्णमुक्तावली ।
आकल्पं सुधियामनल्पसुषुमा कण्ठेषु कल्प्या सदा
विद्यामुक्तिवधूस्वयंवरविधौ माङ्गल्यमालायिता ॥ २६ ॥

श्रीरामभद्रयोगीन्द्रचरणाम्बुजरेणुना ।
कृष्णानन्देन मन्त्रार्णमुक्तावलिरियं कृता ॥ २७ ॥

मन्त्रार्णमुक्तावली समाप्ता ॥

॥ भक्तिविवर्धनस्तवः ॥

सकृदानतिरर्चना च भूयादुभयोरित्यनुकम्पयालसानाम् ।
अवलम्बितविग्रहैकभावं शिवयोः श्रीसमवायमाश्रयामः ॥ १ ॥

अलिकाम्बकदक्षिणाश्रयाशे जगतीमेव जुहूषता स्मयेन ।
मदनः प्रथमाहुतिर्वितेने समुपासे यमिनामुपासनीयम् ॥ २ ॥

तरुणेन्दुकलाकलापिनं समयोन्मीलितमल्लिकारुचिम् ।
स्मितचारुकराननाम्बुजं शिवयाश्लिष्टतनुं शिवं भजे ॥ ३ ॥

अतनूकृतकामकारुणी सुतनूभावितवामविग्रहम् ।
शरणं करवाणि शङ्करं किमपि ज्योतिरहं शिवङ्करम् ॥ ४ ॥

कुसुमायुधकोपितोऽपि योऽलं दयया तस्य तनुं ददौ प्रियायै ।
अखिलार्तिहरं हरं विना तं कतमं देवमिहाभिराध्नुयामः ॥ ५ ॥

मदनं दहतापि कान्तया कवलीकारयता कलेबरम् ।
अनुरागि जगद्विरागि वा भवता शङ्कर विप्रलभ्यते ॥ ६ ॥

अविषह्यतमेन शाम्यतां भवरोगेण परं भिषज्यताम् ।
शिवतातिमसी वयं विभो शृणुमस्त्वा भिषजां भिषक्तमम् ॥ ७ ॥

क्वचिदेकपदे रसज्ञया परिकृष्ये परतोऽपि चक्षुषा ।
क्वचन श्रवसा बलीयसा तव शंभो किमुदासितुं क्षमम् ॥ ८ ॥

अवरोद्धुमिदं न शक्नुमो विषयाशीविषसङ्गि मानसम् ।
अपि रोद्धुमुदग्रचापलं बत शंभो करवाम किं कथम् ॥ ९ ॥

कृपणा बहवोऽनुकम्पिताः किल शंभो शतशोऽपि मादृशाः ।
न च मामतिदीनमीक्षसे कतमे ते करुणापदं जनाः ॥ १० ॥

अपराधशतेऽपि चार्थनामपरामाः कतमामयञ्जनः ।
कृपणो गिरिशावलम्बतां कृपयैवानुगृहाण केवलम् ॥ ११ ॥

कृपणं कृपयावलोकसे विलपन्वं यदि नाथ नातुरम् ।
कनु यामि वदामि किन्नुवा विधिपाकेन विभो निराकृतः ॥ १२ ॥

ननु दीनदयावशंवदो गिरिश त्वं परिगीयसे बुधैः ।
अवलोकय लोचनाञ्चलैरगतिं मामनुकम्पयाखिलैः ॥ १३ ॥

समयं प्रतिपालयन्ति ते शमयन्तो मलमात्मनोऽमराः ।
भगवन् कृमिकः कियानहं न दया ते यदि दीनवत्सला ॥ १४ ॥

भवतेऽखिललोकबन्धवे भगवन्न स्पृहयेत को नु वा ।
निपुणं परिमृश्य निर्गतिं कृपणं मां कृपयाऽवलोकय ॥ १५ ॥

अनु...विति संविभाव्यते न मयैकेन भवानुमापते ।
शमयञ्जगतीतमोततिं सविता न ह्यनु किञ्चिदञ्चति ॥ १६ ॥

उदितारुणकोटिरोचिषं न हि पश्यामि भवन्तमीश किम् ।
अथवा कथमन्धलोचनो जगतीचक्षुरुदीतमीक्षताम् ॥ १७ ॥

अधुनापि विचीयते पदं तव शंभो शिव सम्पदां पदम् ।
विबुधैरपि वेदमौलिषु स्मरतादस्य कथन्नु मादृशः ॥ १८ ॥

प्रयते परिणाहिचेतसा पदवीमेष दवीयसीमपि ।
अधिमन्तुमयुग्मनेत्र ते विषमं पश्य विमोहयन्त्यणम् ॥ १९ ॥

मम धावयति स्मरो मतिं मृगयावीव मृगीमनुद्रवन् ।
परिचारयितास्मि ते कदा पदयोरीश्वर तामनागसम् ॥ २० ॥

मतिमीश मम त्वदाश्रयां स्मरतेवापकृतं स्मरेण ते ।
असतीमिव विप्रलुम्पनात् त्वदलीकाक्षि पुनश्च तृप्यतु ॥ २१ ॥

रतिराश्रयते भवत्पदं मतिरन्वेति मनो ममापि ताम् ।
अपुनःश्लथसङ्गमं तया लभतामीश भवानिवोमया ॥ २२ ॥

तव पादनखेन्दुमण्डलीमवतंसीयति मग्युमापते ।
सकलाय दया विसृत्वरी शिवभावाय सुरापगायताम् ॥ २३ ॥

न विधातरवैमि ते विधां वरिवस्यानुविधौ जडाशयः ।
दययैव तथापि पाहि मामुदवाहा इव शुष्यदोषधिम् ॥ २४ ॥

दयसे भजतः स्वतो विभो किमु दैन्येन ममाभिचोदितः ।
नवचन्दनमेव शीतलं ननु कीदृग्घनसारलोलितम् ॥ २५ ॥

अनधीतभवत्पदाम्बुजान् अनवेतत्वदुपासनाविधीन् ।
यदि रक्षसि नाम रक्षिता शिव के कर्मकरं न बिभ्रति ॥ २६ ॥

अभिषिञ्च दयारसैर्विभो भवदाहज्वलनो न मां दहेत् ।
अमृतैरपि किं प्रसेचिते भसितीभूतरसालपोतकैः ॥ २७ ॥

यदि नाम तवानुपासिता दयनीयो न भवामि नाथ ते ।
अनपेक्षितसेवमम्बुदं जगदुज्जीवनमेष किं ब्रुवे ॥ २८ ॥

विभवत्युचितं दशाननो वरिवस्यञ्जगतामधीश्वरम् ।
उदकृन्तदयं शिरो निजं करुणोऽपीश परं तदैक्षथाः ॥ २९ ॥

मिषितेऽपि नहि प्रभूयते जगता येन शिव त्वया विना ।
सनिसर्गसुहृत्त्वमात्मना सदृशं ते मम यत्प्रसीदति ॥ ३० ॥

शिव सत्प्रवणाप्यतन्न मामनुकम्पा तव हातुमर्हति ।
नहि नन्दितचन्द्रशालया विपिनं चन्द्रिकया विहीयते ॥ ३१ ॥

सुकृतस्वकृतेन कर्मणा भगवन्निर्वृणुतेऽपुनर्भवाः ।
अनुगृह्य सुदीनमाशु मामनुकम्पा सफलायतां तव ॥ ३२ ॥

यदि नाम यथापुरं विभो परिखिद्येय भवाम्बुसम्प्लवे ।
प्रकृतिं करुणामृदीयसीमनुतप्तासि तवैव दुःस्थितिम् ॥ ३३ ॥

व्यसनात्मकमीश मास्महन् व्यसनं मां विषमेव वा विषम् ।
करुणं बत वर्तयिष्यते करुणा दीनपराङ्मुखस्य ते ॥ ३४ ॥

विधिदुर्ललितैरये विभो विविधाधिग्रहनिर्गृहीतधीः।
विवशोऽहमुवाच दुर्वचं यदुपालम्भमदः क्षमस्व मे ॥ ३५ ॥

कमुपालभतामयञ्जनः करुणात्मन्नसुखावसादितः।
अयि दीनजनानुसारिणी करुणा मृद्धितमा तवैव चेत ॥ ३६ ॥

न भवन्तमुपालभे विभो मम दैन्यन्तु निवेदयामि ते।
परिपाककटू रुजा निजा न निवेद्या भिषजे किमातुरैः ॥ ३७ ॥

शरणागतवत्सलोऽसि किं शमिताशेषशिवेतरोऽसि किम्।
अनुनाथकथा कदर्थना न विषह्येत कथं त्वया विभो ॥ ३८ ॥

अयि नाथ भवानुपेक्षते भजमानं निजतन्त्रवेष्टितः।
मम च त्वयि रूढसङ्गतं हृदयं सीदति हा करोमि किम् ॥ ३९ ॥

अयि नाथ भवानधीश्वरो जगतीपूजनया जडीकृतः।
शरणं कमुपैम्यहं पुनस्त्वदृते हन्त जगन्निरीश्वरम् ॥ ४० ॥

अभियामि यदन्यमीश्वरं विजहत्त्वा जगतीपरायणम्।
कनकं परिहृत्य बालिशः कटकीयामि विभो न किन्तमाम् ॥ ४१ ॥

व्यसनैरुपतापिना मया न चिरं क्रीडितुमीश ते क्षमम्।
परिखेलति हन्त जम्बुको व्यथते किन्तु कुलीरजीवितम् ॥ ४२ ॥

असुखानि चिरं चिकीर्षता विधिना मे विपरीतवर्तिना।
करुणारसकोमलं विभो हृदयं किं तव कर्कशीकृतम् ॥ ४३ ॥

यदनन्यगतीनुपेक्षसे विषमाक्षाखिलकामदोऽपि सन्।
परितापजुषोऽपि मादृशः तदभव्यं तव दुश्श्रवं मम ॥ ४४ ॥

अवितुर्जगतामयं जनः किमितीशान भरायते तव।
अपचातकमम्बुदावलिर्नहि तापोपशमाय वर्षति ॥ ४५ ॥

समयन् स्वयमैन्दवीं कलां अपि कंकालमलंक्रियाविधौ।
अशुचिं परिहर्तुमीहते कथमीशान भवानिमं जनम् ॥ ४६ ॥

अवतंसयसीह निम्नगामपि हालाहलतापशान्तये ।
अतिहालहलाधिशान्तये मम चापीडय पाद्यमम्बु ते ॥ ४७ ॥

अभिवन्दितुमैन्दवीं कलामहमीहे भवतावतंसिताम् ।
अयि नाथ भवार्कतापितं हृदयं शीतलयिष्यते तया ॥ ४८ ॥

दशमी भगवद्दशा पुरा किल मामाविरुदेति दुःसहा ।
अधुनैव ममावलम्बतामभयं ते हृदयं पदाम्बुजम् ॥ ४९ ॥

अमृतस्रुति पादपङ्कजे तव शंभो न परं स्वदे ततः ।
स्वदते न हि काशकोरको मकरन्दस्रुति पङ्कजेऽलिने ॥ ५० ॥

अपि दुर्लभमीश मानसं न भवन्तं मम हातुमीहते ।
न हि कामपरो मनोहरे मनुते लाभमलाभमेव वा ॥ ५१ ॥

भगवन्भवगोचरेऽपि मे धिषणा त्वत्पदपद्मकाम्यति ।
असितासु तमीषु लिप्सते न चकोरी किमु चारुकौमुदीम् ॥ ५२ ॥

सकृदप्यवभाहि मानसे मम च व्येतु भवाधिसंप्लवः ।
मिहिरे हि नभस्युदित्वरे तिमिरं सत्वरमेव शाम्यति ॥ ५३ ॥

भगवन्नवधीरितस्त्वया परिगृह्येय परेण केन वा ।
न हि मातुरसंमतो जनो भजति ग्रामजनस्य संमतिम् ॥ ५४ ॥

ननु भूसलिलानलानिलद्युशशाङ्कारुणसोमपाकृतिम् ।
भुवनं परिभासि भूतये जगतामेव भवद्विभूतयः ॥ ५५ ॥

त्वदधीनमिदं यदस्ति मे तव चाहं परमेश योऽस्म्यहम् ।
शरमेवमुमापते मम प्रणतं मां परिपालय प्रभो ॥ ५६ ॥

जननी जनकस्त्वमेव मे गुरुराराध्यतमश्च दैवतम् ।
शरणं परमं परा गतिः शिव सर्वस्वमपि त्वमेव मे ॥ ५७ ॥

अहिमांशुकलावतंसकैः अनलीकाञ्चितदिव्यलोचनैः ।
अमरैःवरैरुपासितैरनुमाजीवितवल्लभैरलम् ॥ ५८ ॥

यदि ते पदपङ्कजं नमन् यदि वा नाम सदाम वालपन् ।
यदि मङ्गलविग्रहं स्मरन् भव भूयासमहं भवे भवे ॥ ५९ ॥

विहिताञ्जलिसम्पुटेन मूर्ध्ना विगलद्बाष्पकलाकुलेन चाक्ष्णा ।
वपुषा पुलकाञ्चितेन शंभो भजतस्त्वामभिपद्यतां ममायुः ॥ ६० ॥

इति भक्तिविवर्धनस्तवं यः पठति श्रीशिवसन्निधौ यतात्मा ।
दुरितानि विधूय दूरतोऽसौ सकलं मङ्गलमश्नुते सदैव ॥ ६१ ॥

श्रीरामभद्रयोगीन्द्रचरणाम्बुजरेणुना ।
कृष्णानन्देन रचितः स्तवो भक्तिविवर्धनः ॥

कृष्णानन्दकृतिषु भक्तिविवर्धनस्तवः संपूर्णः ॥

॥ मृत्युञ्जयाष्टकम् ॥

भक्तैकान्तवशंवदेन भवते संकुप्यता वेत्सि य-
न्मार्कण्डेयमुपद्रवन्पुरभिदा निर्भत्स्यसे वक्षसि ।
स स्वामी मम शङ्करः शमन ते दर्पं विनेता पुनः
यन्मामन्तिमदुर्दशागतमिव प्रत्येषि पर्येषि च ॥ १ ॥

अश्रान्तं प्रभवाप्ययक्रकचयोरश्रान्तरापीडितं
भद्रं भावि जनुर्भविष्यति पुनश्शर्मेति चिन्तायतम् ।
पर्यावृत्तमिदं जगत्परिमृशन् संसारचक्रे भृशं
संत्रस्तश्शरणागतोऽस्म्यशरणो मृत्युञ्जय त्वामहम् ॥ २ ॥

यावत्सैरिभवाहनं सरभसाऽधिक्षेपरूक्षाननं
बद्धभ्रूकुटिदुर्निरीक्षविकटध्वस्ताक्षमीक्षे लसन् ।
तावत्त्वामकलङ्कचन्द्रसुभगस्मेराननाम्भोरुहं
पश्येयं वृषभाधिरूढमुमया सानन्दमग्रेसरम् ॥ ३ ॥

कायेषु व्यथमानमर्मसु कफे कण्ठोपरोधोद्यते
सीदद्वृत्तिषु चेन्द्रियेषु मनसि व्यामोहमासेदुषि ।
पर्यस्ते भिषगुत्तमैः परिजने बाष्पाकुलाक्षे परं
पश्येय परमेश ते पदयुगं नाहं परेताधिपम् ॥ ४ ॥

भैषज्याद्भिषजि स्थिते परिजने पर्याकुलाक्षे भृशं
त्रुटयन्मर्मणि वर्ष्मणि प्रतिभये काले समासीदति ।
उत्क्रान्तिश्रममुद्धरणं प्रशमयन्नुत्तुङ्गसत्पुङ्गवो-
पारूढो जगदम्बिकासहचरः स्यान्मे पुरस्तान्मृडः ॥ ५ ॥

संसीदत्यसुपिञ्जरे भयभरक्रान्तान्तरे जीविते
प्रत्यासीदति कालकिङ्करगणे चित्ते मुहुर्मुह्यति ।

अब्रह्मण्यरवश्रवा सह दयासारैस्समाश्वासयन्
मा भैषीरिति मामुपैतु भगवानारादुमाकामुकः ॥ ६ ॥

क्रोधावर्तितलोचने कुटिलितभ्रूभङ्गरौद्रानने
सोल्लुण्ठस्फुरिताधरे सरभसं काले समासीदति ।
संत्रासव्यथितान्तरस्य मम संत्राणाय सन्नह्यते
शंभो ते त्रिपुरान्तकान्तक हरेत्युज्जृम्भतां काहली ॥ ७ ॥

अन्वश्वद्द्रुहिणादिकार्यनियमव्यासङ्गभाजि त्वयि
प्रत्यासन्नकृतान्तकिङ्करभयक्रान्ते नितान्तं मयि ।
श्रीमृत्युञ्जय शङ्करान्तकरिपो देवेत्युदारध्वनिः
शंभो ते जयकाहली यमभटत्रासाय सञ्जायताम् ॥ ८ ॥

मत्क्षेमाय तवौपवाह्यवृषभग्रैवेयघण्टाध्वना-
वाराद्श्वति वञ्चितान्तकभयः प्रेक्षेय साक्षादहम् ।
वित्रासद्रुतसैरिभं विनिपतद्विभ्रान्तसैन्याकुलं
विस्रस्ताखिलशस्त्रमन्तकचमूमन्वग्यमं विद्रुताम् ॥ ९ ॥

मर्माणि व्यथयन्तु गाढकुपिता निस्सन्धिबन्धानि मे
व्याकर्षन्त्वसुपञ्जरं यमभटाः पाशैर्दृढं पाशितम् ।
संताम्यन्तु ममेन्द्रियाणि सकलान्यन्ते परं ते विभो
चेतश्चुम्बतु कालमाथिचरणं त्वामम्बिकार्धासनम् ॥ १० ॥

नित्यं यो नियतः पठत्यवहितो मृत्युञ्जयाख्यस्तवं
ध्यायन्नात्मनि सुप्रसन्नवदनाम्भोजे भवानीपतिम् ।
निर्धूतापमृतिस्स जीवति चिरादन्ते च मृत्युञ्जयं
साक्षात्कृत्य महीयते शिवपदे निश्शोकमोहे सुखम् ॥ ११ ॥

श्रीरामभद्रयोगीन्द्रचरणाम्बुजरेणुना ।
कृष्णानन्दयतीन्द्रेण कृतं मृत्युञ्जयाष्टकम् ॥

कृष्णानन्दकृतिषु मृत्युञ्जयाष्टकं संपूर्णम् ॥

॥ मीनाक्ष्यष्टकम् ॥

सामीनश्रीरञ्जितपङ्केरुहकान्तेर्नामी यस्याः पादसरोजद्वितयस्य ।
कामी नाक्षीणाशुभवृत्तिर्लभते तां सा मीनाक्षी पातु समीकृत्य ममागः ॥ १ ॥

अव्यादव्यापादरतध्येयपदाब्जा दिव्या दिव्यापन्निचयान्मामपचेयात् ।
स्तव्या भव्यापादनशीला निगमान्तैरव्याहारव्याप्तृतिभूमीनदृगीशा ॥ २ ॥

विद्युल्लेखाविभ्रमविश्राणनदीक्षाबद्धोत्साहश्रीपरिरब्धाङ्गलतायाः ।
मुग्धाकारस्मेरमुखेन्दोर्गिरिजायाः किञ्चिन्मे निष्किञ्चनगम्यं प्रतिभाति ॥ ३ ॥

पाणौ वीणामादधती कीरकिशोरध्वानध्मातः स्वञ्चिततन्त्रीध्वनिभेदम् ।
लावण्याब्धिर्लक्षितकारुण्यकटाक्षा श्यामा कामं मीनदृगम्बा परिपातु ॥ ४ ॥

कामारामोद्दामकटाक्षोत्कलिकाभिः क्षेमक्षामक्षालनदक्षा सुजनानाम् ।
देवी वाचामाचरणान्तादनवद्या भायादन्तस्सन्ततमम्बा शफराक्षी ॥ ५ ॥

चारुस्मेराम्भोरुहकिञ्जल्कसरूपामापादाग्रादञ्चितभूषामुषिताङ्गीम् ।
मालापाशौ पुस्तकचापौ च दधानां मीनाक्षीं तां चेतसि बालां कलयामि ॥ ६ ॥

वेणीमूलामुक्तनिशानाथवतंसा फालोन्मीलल्लोचनसङ्घर्षिललामा ।
कीरालापध्मापितमन्दस्मितवक्त्रा मीनाक्षी नश्चेतसि नित्यं प्रतिभायात् ॥ ७ ॥

अम्बाकाराः सन्तु सहस्रं सुरवन्द्याः किंचालम्बे कामपि मूर्तिं कमनीयाम् ।
लीलाकीरालंकृतपाणिं ललिताङ्गीं लोलापाङ्गां मीनदृगाख्यां शिवपत्नीम् ॥ ८ ॥

प्रातःकाले जल्पति यो ना नियतात्मा स्मृत्वा देवीमष्टकमिष्टार्थदमेतत् ।
तस्य प्रीता सम्पदमुच्चैरपि वाचं दद्यादद्यालोकसवित्री शफराक्षी ॥ ९ ॥

श्रीरामभद्रयोगीन्द्रचरणाम्बुजरेणुना ।
कृष्णानन्दसरस्वत्या श्रीमीनाक्ष्यष्टकं कृतम् ॥

कृष्णानन्दकृतिषु मीनाक्ष्यष्टकं संपूर्णम् ॥

॥ उपदेशदशकम् ॥

अम्बरमहागहनडम्बरविडम्बिमारवमरीचिपरिवाहपरिहासि ।
सत्यदृशि यत्र समुदेति वियदादिः तत्त्वमसि तत्त्वमसि तत्त्वमसि तत्त्वम् ॥ १ ॥

चित्रकमभित्तिकमिवोदयति यत्र व्योमनि विभूमनि समस्तमनवस्थम् ।
सत्यसुखबोधवपुरस्ति यदनन्तं तत्त्वमसि तत्त्वमसि तत्त्वमसि तत्त्वम् ॥ २ ॥

उद्धनघनस्थितिविमोहसमुदश्चत्ताडवविनिम्नजगदायसविकारैः ।
व्येति न समेति न च यत्परमपारं तत्त्वमसि तत्त्वमसि तत्त्वमसि तत्त्वम् ॥ ३ ॥

अल्पकमनल्पमहिमन्यपविकल्पे यत्र च न पश्यति शृणोति न च किञ्चित् ।
यत्परमभूमसुखवस्तुपरिगीतं तत्त्वमसि तत्त्वमसि तत्त्वमसि तत्त्वम् ॥ ४ ॥

अम्बरमणेरमलबिम्बमनुबिम्बद्भङ्गिमतरङ्गगुणसङ्गतमिवाब्धौ ।
बुद्धिगुणबद्धमिव यत्तदनुविद्धं तत्त्वमसि तत्त्वमसि तत्त्वमसि तत्त्वम् ॥ ५ ॥

कस्तव स सप्तकवितस्तिमितकायो दुस्तरसमस्तरुगुपस्तरुणको यः ।
यस्तु तमसः परमपारसुखरूपं तत्त्वमसि तत्त्वमसि तत्त्वमसि तत्त्वम् ॥ ६ ॥

पश्यति शृणोति परिजिघ्रति च येन स्वादयति वाचमभिव्यक्तयविशयेन ।
शश्वदधिविश्वमनुपश्यति धियं यत्तत्त्वमसि तत्त्वमसि तत्त्वमसि तत्त्वम् ॥ ७ ॥

सत्वगुणवृत्तिपटुनृत्तपरिवर्तानिङ्गति मणिद्युतिनिरङ्गमपसङ्गम् ।
तेजयति यत्र रविचन्द्रमुखतेजः तत्त्वमसि तत्त्वमसि तत्त्वमसि तत्त्वम् ॥ ८ ॥

वस्तु जगतश्च यदनन्तरमबाह्यं यस्य च जगत्तदनन्तरमबाह्यम् ।
यच्च जगदेतदजगच्च परिशुद्धं तत्त्वमसि तत्त्वमसि तत्त्वमसि तत्त्वम् ॥ ९ ॥

अद्वयमनादिमदनन्तरमनन्तं सन्ततसुखं तदुपशान्तगुणमोहम् ।
ज्योतिरनुदीतकमनस्तमितमेकं तत्त्वमसि तत्त्वमसि तत्त्वमसि तत्त्वम् ॥ १० ॥

गुह्यमिदमेतदुपदेशदशकं यस्त्यक्तसकलैषणगुणी गुरुपुरस्सन् ।
शीलयति सोऽपि च गृणाति गुरुभूतः तत्त्वमसि तत्त्वमसि तत्त्वमसि तत्त्वम् ॥ ११ ॥

निस्तमसि नीरजसि निर्गलितसत्वे तेजसि विवेकजुषि भेदमतिशून्यम् ।
यद्वचनमानसपदादिगमनन्तं तत्त्वमसि तत्त्वमसि तत्त्वमसि तत्त्वम् ॥ १२ ॥

श्रीरामभद्रयोगीन्द्रचरणाम्बुजरेणुना ।
उपदेशदशश्लोकी कृष्णानन्देन निर्मिता ॥

कृष्णानन्दकृतिषु उपदेशदशकं संपूर्णम् ॥

॥ सपर्यापर्यायः ॥

श्रीशः श्रेयस्कामिभिरभ्यर्चनतोऽन्तर्निध्यानाद्यानिर्त्रियतामत्र जगत्याम् ।
सत्तामात्रानन्दचिदात्मानमनन्तं सोऽहं तं त्वामर्चयितुं न प्रभवामि ॥ १ ॥

स ध्येयो यः संसृतिभूमिर्व्यवधानादध्येयो नस्त्वं तु न साक्षादपरोक्षात् ।
ध्यायच्चानुध्यायसि चेतः स्वयमन्तस्तं ध्यायामि त्वामिति वन्ध्यात्र मनीषा ॥ २ ॥

सर्वानन्यस्स त्वमबाह्यान्तरभावो बाह्यञ्चास्याभ्यन्तरमप्यस्यखिलात्मा ।
नित्यप्रत्यासन्नसतस्तस्य तवात्मन् नाहं जाने किंविधमावाहनकर्म ॥ ३ ॥

ओतं प्रोतं यत्र समस्तं जगदेतत् सर्वाधारे तिष्ठति संबाधविहीनम् ।
भूमंस्तस्य स्वे महिमन्येव सतस्ते को नामासावासनसङ्कल्पविडम्बा ॥ ४ ॥

अक्षादिभ्यो यस्य परस्य प्रतिपत्त्या संसाराध्वन्यत्ययतिपन्नस्सुखमेति ।
आत्मंस्ते तस्यागतिगत्याद्यतिभूमेर्मिथ्या नाहं केन कथं स्वागतिकः स्याम् ॥ ५ ॥

इन्द्राद्याः स्युर्यस्य परस्यामरवर्या विद्यामात्रालेशवशेनापि सदर्घ्याः ।
तस्याद्यस्यापाणिपदादेः कथमर्घ्यं दद्यामद्यानर्घविभूतेरुदबिन्दुम् ॥ ६ ॥

विश्वात्मैको यस्य तु पादो न विमेयः पादाश्चान्ये पण्डितरूपैरपि मृग्याः ।
तस्यारूपस्यापदमूर्धादिविभक्तेरापाद्यं किं केन कथं वा तव पाद्यम् ॥ ७ ॥

सन्ध्या नद्यो यस्य च वास्तेयमुदन्वान् मेघाः केशाः प्राकृतविश्वापघनस्य ।
तस्यापेतप्राकृतसंबोधतनोस्ते कल्प्यं मन्ये नाचमनीयं कमनीयम् ॥ ८ ॥

अध्यात्मं यन्मध्वधिदैवञ्च विभक्तं तत्सम्पृच्यैकात्मकमाहोपनिषद्यम् ।
सत्वं सर्वास्वाद्यतमस्सन्मधुपर्कः संप्रीयेथाः किं मधुपर्केण कथं वा ॥ ९ ॥

यत्रैकस्थं सर्वपवित्राखिलतीर्थं निष्णाताः स्युर्यत्र विगच्छद्भवपङ्काः ।
यद्व्योम्नोऽपि व्योम परं ज्योतिरपारं तन्त्वामात्मन् केन विशुद्धं स्नपयामि ॥ १० ॥

लोकालेख्यं वो हितशुक्लासितरूपैः स्यूतं सूक्ष्मैरम्बररूपं गुणभेदैः ।
संपर्याप्तं प्रावरितुं यन्न विभूमन् किं ते तस्या अम्बरमन्यत्कलयामि ॥ ११ ॥

अत्रैगुण्ये यत्र जगत्त्वय्युपवीते सूत्रे स्यूतं भूतमतो विश्लथमास्ते ।
तस्यासव्यादक्षिणसम्पूर्णतनोस्ते कल्प्यं सूत्रं किं त्रिगुणं स्यादुपवीतम् ॥ १२ ॥

यस्यैकांशावेशवशादानखकेशात् भूतं भूतं रोचनमिन्धे रुचकाभम् ।
तस्यास्थूलानण्वपसिद्धावयवात्मन्निर्मीयन्ते किं मनसापि प्रतिकर्म ॥ १३ ॥

यस्यानुध्याविद्युदवध्याततमिस्रा नालिप्यन्ते कर्मभिरच्छासितमिश्रैः ।
आकाशादेरप्यतिसूक्ष्मस्य विभो ते तस्यालेपस्यैव कुतः स्यादनुलेपः ॥ १४ ॥

आतिष्ठन्ते केऽप्ययनन्ते घनपुष्पं चूडापीडं केचिदपां पुष्पमुशन्ति ।
भूमन्जाने पुष्करपुष्पं त्वयि सर्वं का का पुष्पैस्तेन मयार्चा तव कार्या ॥ १५ ॥

यस्य प्राणो गन्धवहश्छन्दतनोस्ते यस्त्वं गीतः सर्वसुगन्धः श्रुतिमौलौ ।
तस्यामोदप्रीतिकृते ते कथमात्मन् धूपायेयं फल्गुतमैर्गुल्गुलुधूमैः ॥ १६ ॥

अक्षाण्यर्था बुद्धिमनोहंकृतयो वा संदीप्यन्ते सन्दितभावास्तव भासा ।
खद्योतात्प्रत्यस्तवदीपः खलु कल्प्यः तेजो वर्चो द्युम्नदतेजस्वितयस्य ॥ १७ ॥

मृत्युर्यस्याशेषभुजः स्यादुपदंशो यो वाऽश्नीयात् किञ्चन नाकिञ्चनगम्यः ।
यं विज्ञायात्येति पिपासामशनायां नैवेद्यन्ते तस्य निवेद्यं किमिवात्मन् ॥ १८ ॥

पश्यत्यन्यद्यत्र न दृश्यं न शृणोति श्राव्यं ज्ञेयं यत्र विजानाति न किञ्चित् ।
भूम्नस्तस्याशेषविशेषोपशमस्य छत्राद्यैर्वा कैरुपचार्यं तव केन ॥ १९ ॥

सर्वात्माऽसन् यस्स पुरस्तादथ पश्चात् ऊर्ध्वं चाधो दक्षिणतश्चोत्तरतश्च ।
तस्यापारानन्तमहिम्नः कथमात्मन् प्रादक्षिण्यक्रान्तिमहं ते करवाणि ॥ २० ॥

नन्तव्योऽन्योऽसावहमन्योऽसि च नन्ता नैवं भेदं वेद पशू यामतियातः ।
योऽहं स त्वं सत्वमहं स प्रतिबुद्धो बुद्ध्या दध्यान्तस्य नमस्यां तव कोऽहम् ॥ २१ ॥

स्तोत्रं नाम स्याद्गुणिनो यो गुणवादः स्वश्चामेयानन्तगुणो वाप्यगुणो वा ।
प्राध्वं पारे वाङ्मनसाध्वं परमात्मन्नानन्देथास्त्वं स कया नु स्तुतिभङ्ग्या ॥ २२ ॥

यस्त्वं ब्रह्म क्षत्रमशेषा अपि लोका वेदा देवास्सर्वमिदं चासि विभूमन् ।
सोऽहंभूतो मानसशोकानतितीर्णो न प्राप्तव्यं प्रार्थनया ते विमृशामि ॥ २३ ॥

देहं देहं देव इहात्मैव सपर्या सोऽहं तन्मे मोहकथात्यन्तिकशान्तिः ।
कैवल्यश्चातुल्यपरानन्दमवाप्यं नान्यो देवो नापि सपर्या न फलं वा ॥ २४ ॥

कति कति तरवो मे नार्चनाल्लूनपत्राः कति कति न सरस्यस्तर्पणोत्कीर्णतोयाः ।
कति कति न हरीशाद्यालयाः क्रान्तपूर्वा विदितपरमतत्वो नाधुना किञ्चिदीहे ॥

सपर्यापर्यायं पठत शृणुत प्रत्यहमिमं विधूयायासं ये परमशिवमाराद्धुमनसः ।
सुखेनैवात्यन्तं सुखमिह च निर्वाणपरमं लभध्वं मोदध्वं जहित भवसङ्कोचमखिलम् ॥

श्रीरामभद्रयोगीन्द्रचरणाम्बुजरेणुना ।
कृतः सपर्यापर्यायः कृष्णानन्देन योगिना ॥

कृष्णानन्दकृतिषु सपर्यापर्यायस्तवः संपूर्णः ॥

॥ अनुभवत्रिंशच्छलोकी ॥

आधायेन्द्रियवह्निपञ्चकमभिप्रज्वाल्य रागेन्धनै-
श्शब्दादीन्विषयान् हवींषि मनसा सङ्कल्प्य कामस्रुचा ।
यस्यै जुह्वदपारभोगपरमानन्देन सन्मुच्यते
तस्यै ते परसंविदे भगवति प्राणेश्वरायै नमः ॥ १ ॥

न कर्तव्यं येषां किमपि हृदये लिम्पति रसं
विधानव्यासेधव्यतिगमनजङ्घालमनसाम् ।
जयन्त्येते धन्याः परमवहिताशेषकरणाः
परानन्दास्वादस्वरसगुणविज्ञानमधुराः ॥ २ ॥

उपावृत्तैरक्षैरिदमनिदमामर्शविकलं
कलाशेषेन्द्वाभं गलितकरणीयेतरमलम् ।
असङ्कल्पस्पन्दादलसपरिवाहं परविदा-
मनालम्बं चेतः परमपि परं चुम्बति न वा ॥ ३ ॥

विद्याविद्युतितेव विद्युदचिरादालीनमन्धं तम-
स्सापि स्वोदयनिस्सहात्मभरणा दूरे चिरस्थायिका ।
नाकाशं न दिशोऽथवा न तरणिर्नापीन्दुवैश्वानरौ
पारेवाङ्मनसास्पदं तु परमव्योमैकमोजायते ॥ ४ ॥

गुणत्रेतावर्तत्रिनयनमहाभीषणमुखी
ममत्वाहम्मानद्वयकुटिलदंष्ट्राग्रविकटा ।
कराला काप्येषा कबलयति हा कालरजनी
प्रमत्तो लोकोऽयं भ्रमति विषयाशापरवशम् ॥ ५ ॥

सुखाशीरध्यस्तामपि बत न पश्यामि विषयै-
रनुस्यूतोदीतेरवधिमसुखोल्लोलविततेः ।

अमीषामक्षाणामनुपशमशिक्षाविधिजुषा-
मभद्रैकोदर्का विनयमनुमन्येत क इव ॥ ६ ॥

आरुज्य व्यवहारगोचरचराण्यक्षाण्यविक्षेपतः
प्रत्यासज्य यथोपपादविषयेष्वङ्गस्थितिं कर्मसु ।
कार्याकार्यविचारदुर्गतिदशामुत्तीर्य चेतोऽचिरा-
दौदासीन्यरसायनस्य सुहितं निर्वाणमासीदति ॥ ७ ॥

संयम्याक्षाण्यसुभिरबहिर्भावनागन्धमन्त-
स्सत्वे शान्तिप्रणयिनि समासज्य निर्लेशलीनम् ।
आत्मैकान्तावसितमहिमज्योतिरानन्दसान्द्रं
दग्धैधाग्निप्रतिममयते चेतनो ब्रह्मभूयम् ॥ ८ ॥

अक्षाणि प्रसरन्तु नाम विषयेष्वक्षामकामोद्धणं
चेतश्चानुविधीयतामनुकलं तानेव सङ्कल्पयत् ।
भुङ्क्तामर्पितभोगमेभिरपि तैर्यस्योपकारः परं
प्रत्यग्ज्योतिरहं तदस्मि यदिदं देदीप्यते केवलम् ॥ ९ ॥

प्रत्यासीदति यावदिन्द्रियपदं प्राचीनसंस्कारत-
श्चेतश्चेतितुमाचितां सुविविधामारब्धभोगक्रियाम् ।
लोहं जाम्बनदावशेषमिव चिद्विद्धं सबाह्यान्तरं
प्रत्यक्चित्यवभासशेषमखिलं तत्तावदालीयते ॥ १० ॥

जक्षत्क्रीडन्रतिमनुभवन्वा वधूभिर्वयस्यै-
रन्तर्ज्योतिस्तनुमुपजनं प्रसरन्नासकामः ।
प्रत्यग्ज्योतिर्गलितकरणस्वक्रियाकार्यभेदो
न व्यासेधन्न विधिमथवा बुद्ध्यते सिद्धयोगी ॥ ११ ॥

विरम विरम कार्याकार्यसङ्कल्पशिल्पादयि हृदय दुरायासदायावसायात् ।
परिचिनु परिशान्तिं प्रत्यवेक्षस्व कालं नियमितनिजयत्नं नित्यमारब्धभोगात् ॥

अनुस्यूतं यत्तद्व्यतिभिदुरनामार्थरचने
जगत्येकाकारं सदिदमिति सद्भावविदितम् ।
परं धामासीति प्रतिपद्यमानः प्रतिपदं
पदं भूमानन्दं विपदपदमासीदति पुमान् ॥ १३ ॥

विमृशतु पदमन्तर्विद्यया तत्पदं वा गुणयतु गुणभोगे वैगुणीमुद्रणां वा ।
समुपनमति साक्षादक्षनिर्वेशपद्यां विषयविषकृशानौ विप्लवन्ते विवेकाः ॥ १४ ॥

आरब्धभोगफलमाछिंति यद्यविद्या विद्योदयेऽपि न पुनर्भवभावहेतुः ।
निर्बीजनीरसफला निकुचत्प्रसूना पर्याप्तपल्लवदशा जरती लतेव ॥ १५ ॥

करबदरवद्विश्वं पश्यन्विनश्वरमाविधेरकरणवशश्चेतः कुर्वन्कुतूहलकुण्ठितम् ।
विगलितबहिर्व्यापारेण ध्रुवेण समाधिना निजसुखपदे निस्त्रैगुण्ये सुखं विहराम्यहम् ॥

यः स्मर्तुर्न पुनस्समेति हृदयं भोगावसानक्षणे-
ऽप्यक्षिस्पन्दलवायुरेव सकलो भोगक्षणो यस्य च ।
आस्तां पूर्वदशा परा च सहजायासस्तदात्वेऽपि यः
तस्मै कः स्पृहयालुरस्तु विषयानन्दाय मन्दादृते ॥ १७ ॥

पश्यामो भुवनं भवार्णवमहावर्तेष्विदं बंभ्रम-
द्बिन्दुश्चासुखविप्लवोदधितरीं विद्यां परब्रह्मणः ।
शान्तिन्नस्सुकरामुशन्ति निगमा विद्या निदानं वयं
वाञ्छामः कथमादिमध्यनिधनेष्वायासमात्तं सुखम् ॥ १८ ॥

आयासैरधिकैर्मनस्तनुगिरामाप्यमल्पं फलं
शान्त्या केवलया परं सुखमनायासेन लब्धुं क्षमम् ।
अहो पश्यत सन्निरस्य रसनामूले सुधास्यन्दिकां
प्राप्तुं वाञ्छति भस्मोदकमयःप्राकारभङ्गश्रमैः ॥ १९ ॥

नायं लोको मम भोग्यः प्रदिष्टो भङ्क्त्वा भङ्क्त्वा भुञ्जते यत्र लोकः ।
सोऽसौ लोको मम भोग्यः प्रदिष्टो यस्मिन् लोका निहिता लोकिनश्च ॥ २० ॥

जीर्णश्शीर्णाङ्गसन्धिर्न विचलति रथः सारथिः सारहीनः
सन्ना एव प्रतुन्ना अपि च न हरयो गोचरेषु क्रमन्ते ।
गाढाधी रत्यधीरस्तदपि च विषयान्भोक्तुमायोक्तुकामो
यस्तस्मै स्वर्जिताय प्रणतिरियमसौ मोहविस्फूर्जिताय ॥ २१ ॥

लुलितोल्लुलितविलासं कलितोत्कलिकान्मसंबोधम् ।
आकलयन् जगदखिलं शान्ताहन्ताधिराचरामि महीम् ॥ २२ ॥

साधुसमीरसधर्मा शुभमशुभं वा स्पृशन्नसङ्गगतिः ।
निह्नुतनिखिलविशेषो विचरामि महीं विधूतविधिमोहः ॥ २३ ॥

भाराक्रान्ता धरणिरुदधौ लोलकल्लोलजाले
दृष्टादृष्टं विलुठति यथा मज्जनोन्मज्जनाभ्याम् ।
आनन्दाब्धौ जगदपि तथा तत्वबोधाभिभूतं
द्वैताद्वैतव्यपगततनौ दृश्यते चित्स्वभावे ॥ २४ ॥

निद्रामुद्राश्लथनसमये भाति कुम्भादि यद्वत्
तद्वन्मायाविलसितममुं लोकमालोकमानः ।
अन्तश्शान्ताखिलविषयधीरञ्जितानन्दबोधः
प्राप्तं प्राप्तं सममनुभवन् गूढधर्मश्चरामि ॥ २५ ॥

चित्ते भित्तौ चित्रकर्मेव दृश्यं दृश्यादृश्यं बोधतः कालभेदात् ।
पश्यन्नात्मक्रीडनः पर्यटामि प्राप्तं प्राप्तं भोगमासेवमानः ॥ २६ ॥

परचरितमनिन्द्यं पापकं नाभिनन्द्यं परहितमनुवर्ण्यं पारलौक्यं विधेयम् ।
सुहृदुपचरणीयं सूनृतं त्वेव वाच्यं व्रतमिदमुपदिष्टं केन वा सज्जनानाम् ॥ २७ ॥

सर्वात्मना वयसि निर्गलिते निसर्गजीर्णे जरावलिभिरावलिते शरीरे ।
यद्भेषजाचरणमस्य विमूढबुद्धेरुर्वारुकस्य परमायसपङ्कबन्धः ॥ २८ ॥

इतरेतरयोगपरद्वन्द्वं नेताह भोगिनामतनुः ।
प्राचोर्जायापत्योः कथमेकतया न यत्समाहारः ॥ २९ ॥

अहङ्कारोत्तीर्णा विगतविषयाश्लेषकलुषा
दृशिस्सत्तामात्रस्फुरणपरिशेषात्ममहिमा ।
गिरां दूरे तत्वं किमपि परमात्मेति तमसः
परस्तादात्मा मे जगदपगिरन्ती विजयते ॥ ३० ॥

निर्मर्यादसुखञ्च धर्ममम‌राशास्यञ्च संमाननं
विष्वक्कीर्तिममीवदूरविषयं वीर्यञ्च पारे गिराम् ।
यन्मूलं सकलं वदन्ति यतयस्तद्ब्रह्मचर्यव्रतं
मोहेन श्लथयन्ति मूढमतयो निर्वाणनिश्रेणिकाम् ॥ ३१ ॥

श्रीरामभद्रयोगीन्द्रचरणाम्बुजरेणुना ।
अनुभवत्रिंशच्छ्लोकी कृष्णानन्देन निर्मिता ॥ ३२ ॥

कृष्णानन्दकृतिषु अनुभवत्रिंशच्छ्लोकी संपूर्णा ॥

॥ प्रशमामृतम् ॥

वेधा हरिरिति हर इति वाणी कमलालयेति दुर्गेति ।
यस्य विभूतय एतास्तं शिवमखिलोपशमपदं वन्दे ॥ १ ॥

वन्दे वाचां देवीं वन्दिजनानन्दकन्दलीकन्दम् ।
प्रतिबिम्बितमिव दर्पणबिम्बे यस्यामिदं जगद्भाति ॥ २ ॥

यद्विज्ञानालोकेन व्यवहितविप्रकृष्टसूक्ष्माणि ।
भास्वन्तस्ते सन्तः स्थेयाः सर्वत्र संशये सेव्याः ॥ ३ ॥

मूकस्वप्नप्रायं परितः खद्योतवत्तमोग्रस्तम् ।
स्फुरितास्फुरितस्वपदं ज्ञानं येषां कृतोऽञ्जलिस्तेषाम् ॥ ४ ॥

अक्लेशकोशसङ्ग्रहमनुपगतप्रकृतिरञ्जनक्लेशम् ।
अपरिचितदण्डयोगं वैराग्यं किमपि जयति साम्राज्यम् ॥ ५ ॥

भूयादिदमिति रागो मा भूदिदमित्ययं पुनर्द्वेषः ।
उभयपदात्ययभावं वैराग्यं जयति सुजनसौभाग्यम् ॥ ६ ॥

उपरतिरौदासीन्यं प्रशमो विज्ञानसंप्रसादश्च ।
वैराग्यमनाभोगः परमसुखश्चेति मुक्तिपर्यायाः ॥ ७ ॥

सो नवमो नवमरसः शान्तस्वानन्दथुस्फुरत्तात्मा ।
अस्य तु भृङ्गाराद्यो भेदो विविधोपधानवशात् ॥ ८ ॥

शमरसमभिविज्ञातुं ज्ञापयितुं चापरान्प्रगल्भन्ते ।
विषयाशावशमन्तःकरणं न नियन्तुमीशते केपि ॥ ९ ॥

कामः स्पृहा च रागो गर्वस्तृष्णा च लौल्यमुत्कण्ठा ।
आशा रतिश्च तापः पर्याया निरयदुःखभेदस्य ॥ १० ॥

सदसद्भ्रान्तिर्मूलं लिप्सोपघ्नो जरा च कार्पण्यम् ।
दैन्यायासः प्रसवः तृष्णाविषवीरुधः फलं दुःखम् ॥ ११ ॥

अमृतं मृत्युरिति द्वयमिदमिह न ममेति यन्ममेत्यपि च ।
न ममेत्यमृतं प्रशमो ममेति तृष्णापरिग्रहो मृत्युः ॥ १२ ॥

अममत्वसुखोपाये तृष्णामयशान्तिपरमसुखे ।
आयस्यन्विषयसुखे गिरिकाग्रहणे गिरिं खनति ॥ १३ ॥

सुखमन्विच्छन् विषये तृष्णां बध्नाति यो मूढः ।
सन्धुक्षति सविधे सः ज्वलन्तमग्निमुष्णालुः ॥ १४ ॥

कियदपि वसु च क्षेत्रं पुनरपि कियदपि च कियदपि च ।
इत्यखिलं ब्रह्माण्डं किंयन्ती केन तृप्यतां तृष्णा ॥ १५ ॥

तृष्णाकालरजन्या आधूना या न मूककोणस्य ।
पर्याप्तं जगदखिलं तर्पयितुं तां प्रभूयते केन ॥ १६ ॥

ह्रीरपि जिहेति परं धैर्यं कातर्यं विवशमुपयाति ।
स्वातन्त्र्यमस्वतन्त्रं भवति तु तृष्णापरिग्रहो यस्य ॥ १७ ॥

तुल्येपि चानुबन्धे महयति विषयं कदापि लघयति वा ।
स्वच्छन्दस्तृष्णाया लघयत्येवाश्रमं महान्तमपि ॥ १८ ॥

तृष्णामोहितचेताः प्रणमति कृपणश्च धनिनमिव पश्यन् ।
घूर्णति स तया शून्येऽनवलम्बेवात्ययेव पिञ्छलवः ॥ १९ ॥

वनमयते खनति महीं गिरिमधिरोहत्यपां निधिं विशति ।
परिचरति पापजातिं किमिव न तृष्णातुरः कुरुते ॥ २० ॥

प्रणमति कमपि प्रलपति किमपि प्रकृतं वचोऽथवाऽप्रकृतम् ।
शिव शिव बहु विक्रियते तृष्णाविषमज्वरातुरो मनुजः ॥ २१ ॥

अस्पृश्यमपि पदेन स्पृशति पदे मादनमिवसकलाङ्गः ।
दर्शयति दीनभावं ग्रस्तस्तृष्णापिशाचिकया ॥ २२ ॥

व्यालाचरितेपि वने हिततृणचारी मृगोपि वरम् ।
तं तु धिगनुधनिनं यः स्वोदरभरणाय सहति सन्तापम् ॥ २३ ॥

ईषद्राहं गहनं घोरं वाराशिमाशया विशतः ।
कष्टमिदं तु यदग्रे तिष्ठति कृपणो दुरीशस्य ॥ २४ ॥

श्लथमिव सिचयं ग्रथयन् अङ्गे लग्नमिव किमपि संमार्जन् ।
अनभिमतमेव धनिनो विक्रियते हन्त तृष्णया क्रान्तः ॥ २५ ॥

देव स्वामिन्नार्य प्रसीद नाथेति नेश्वरं न गुरुम् ।
शिव शिव जठरबुभूषा कैषा कापुरुषमाह किं धनिकम् ॥ २६ ॥

पश्यत्यन्यं धनिके कथयति चान्येन धनमदस्खलितम् ।
पश्य बलं तृष्णायाः स्वयमयमनुमोदते कस्मात् ॥ २७ ॥

बहुचाटुरटन्धनको धनिकेनाकर्णितावधीरणया ।
पश्य फलं तृष्णाया ह्रीणो दीनश्च भर्त्स्यते सकलैः ॥ २८ ॥

अवनतिमधिकामञ्जलिमश्लथबन्धं समस्तरदविवृतिम् ।
दुर्धनिके दैन्योक्तीस्तृष्णैका शिक्षयत्युपाध्याया ॥ २९ ॥

तिर्यक्प्रेक्षिणि पुरुषे भयतरलाक्षः स्वदैन्यविनिवेदी ।
कृच्छ्रं जीवति कृपणो धिक्कष्टं तृष्णिका विडम्बयति ॥ ३० ॥

नाट्यानुरञ्जनाय नापि महेशानसंप्रसादाय ।
न पृथग्जनकुतुकाय च नानाभिनयैश्च नटति किं कृपणः ॥ ३१ ॥

कृपणोऽभिनयति करुणं दीनवचःप्रणतिदृष्टिचापल्यैः ।
पुष्यति रौद्रं धनिको बीभत्सं प्रेक्षकस्तु हास्यमपि ॥ ३२ ॥

अन्वयमुन्नतमभिजनमखिलकलाकौशलञ्च सार्वज्ञ्यम् ।
तृष्णैका नृपतिसभे प्रहसननटनाङ्गहारयति ॥ ३३ ॥

उपसर्पत्यपसर्पति वक्तुमिव प्रस्तुवंश्च बिभ्यदिव ।
उत्तिष्ठत्युपविशति च तृष्णाविवशः कियन्नृपे नटति ॥ ३४ ॥

न स्वस्य च न स्वानां शाम्यति तृष्णाज्वरोत्कलिका ।
किं सेवन्ते कृपणा भूपतिरिति सञ्चरत्प्रेतम् ॥ ३५ ॥

आस्तामर्थिजनोऽयं स्वीयजने वा कियत्कदोपकृतम् ।
नृपतिं निहीनवृत्त्या सेवन्ते हन्त तृष्णयैव हताः ॥ ३६ ॥

नरपतिरालोकिष्ट स्मयते स्म प्रत्यवेक्ष्य मामद्य ।
इति तृष्णाविवशमतिर्निस्त्रपमनुभाषते सदसि ॥ ३७ ॥

किमितः कुम्भीपाके यदि वदनं दृश्यते दुरीशस्य ।
आत्मम्भरिममुमपि श्रयते तृष्णाऽऽतुरन्तु धिग्धिक्तम् ॥ ३८ ॥

नरपत्यन्तरवेद्यैः दत्तायुर्बाह्यचेटिकामपि यत् ।
कृपणो नाथति नृपतेर्निवेदयेतीह किन्वितो वीचेः ॥ ३९ ॥

धनपतिहतकस्य पुरः श्वजातिललितं चिरं चरन्नन्तः ।
सर्वस्येष्ट इव बहिस्तृष्णानिहतोऽखिले करोतु स किम् ॥ ४० ॥

यद्राजानं वशयति यत्परिजनमस्य सान्त्वयति ।
यदपत्रपते चान्तर्भावी लाभस्स कस्य समः ॥ ४१ ॥

कति कति परहितरहिताः कुक्षिम्भरयो न धनिगृहश्वानः ।
उपतानपि बत कृपणास्ते चाढ्य तेषु सन्ति किं ब्रूमः ॥ ४२ ॥

राजा स तव मम त्वं त्वदधीना वयमिहेति नृपचेटम् ।
अनुनाथति कृपणं यत् किञ्चिदिह लभ्येत किन्न जानीमः ॥ ४३ ॥

ब्रह्माण्डं कियदेतत् कियती चास्मिन्वसुन्धरा सकला ।
तत्रासंख्या भूपाः कृपणास्ते किन्नु ददतु कृपणाय ॥ ४४ ॥

कणमपि ददतमुदारं कृपणं तद्दानतो मनुते ।
कृपणोऽयं किमसाविति तूलयति तृष्णा मिथः पश्य ॥ ४५ ॥

आजीवन्नतिसृष्टं कियदपि ददतं मितम्पचं ब्रूते ।
चर्वन्नृजीषमिक्षोः कृपणं निष्ठीविनं क्षिपन्निव सः ॥ ४६ ॥

सम्पदमुष्य समग्रा गहनमधूदुम्बरो भृशं फलितः ।
क्रियतामप्याजीवो निह्नुमहे नान्तरस्य यदि शङ्काः ॥ ४७ ॥

सम्पदमुष्य समग्रा किम्पाकः कानने भृशं फलितः ।
क्रियतामप्याजीवो नहि नहि शोभैव पश्यतां दूरे ॥ ४८ ॥

अनलंबुद्धिस्तृष्णा तत्कार्पण्यं तदेव दारिद्र्यम् ।
आलोकेशस्तम्बं तुल्यमिदं तत्र कस्य का सम्पत् ॥ ४९ ॥

अजिरे सुरतरुवाटो गोष्ठे सुरभिव्रजो गृहारामे ।
चिन्तामणिरत्नगिरयः किमलम्मतिरस्ति सत्यमीरयत ॥ ५० ॥

परतृष्णासमवायात् ईर्ष्याविषयोपरोधतः क्रोधः ।
उद्यमभङ्गादाधिर्देहलविधिनेव कन्दलति तृष्णा ॥ ५१ ॥

वल्गति तृष्णाविषये यस्या भावं ममत्वमुत्कुरुते ।
पश्य तयोः कार्कश्यं यदयमसन्नेव संरुजति ॥ ५२ ॥

गर्धयति वर्धमाना गुणमिव विषयेषु पुष्णती तृष्णा ।
ते पुनरनया मृष्टा दृष्टा दृष्टिविषविषधरायन्ते ॥ ५३ ॥

नृपचोरादेरर्थे रोगवियोगादितो भोगे ।
मृत्युज्वरादेर्देहे भक्तं क्लिश्नाति भयमयी तृष्णा ॥ ५४ ॥

प्राणपरित्राणाय प्रायः प्राण्यर्थतृष्णया ह्रियते ।
पश्य विपर्ययममुया रञ्जितहृदयो रणाङ्गणं विशति ॥ ५५ ॥

यदि तृष्णामुद्धणयेत् यदि वाऽमर्षं भयं विषादं वा ।
मा भूत्पदमैन्द्रं वा वैधं वा वैरिणामपि च ॥ ५६ ॥

विषयाधिगमे भङ्गो निर्वेदो विषयदोषसंबोधः ।
लब्धव्यान्तरविरहः प्रायस्तृष्णाधिशमसुखोपायः ॥ ५७ ॥

प्रकृतिरियं तृष्णायाः लाभे लाभे विवर्धते वियतः ।
भग्नोद्यमभूयिष्ठा क्षीयति क्षीणे वशमसुखं स्रुते ॥ ५८ ॥

क्रियदपि लब्धं लब्धं तृष्णोपेक्षा तु लब्धलब्धव्ये ।
आद्योद्वेगत्रहान्या शान्तरसप्राणवहनाडी ॥ ५९ ॥

तृष्णा यदि किं निरये दवदाहमयं यथैव जगदखिलम् ।
शान्तिर्यदि किन्त्वमृते यथैव चन्द्रातपायते विश्वम् ॥ ६० ॥

अन्तःकरणे शान्ते कान्तं जगदिन्दुशीकरैकान्तम् ।
तृष्णाविषानलोष्मे सकलं कालानलोष्मलं भीष्मम् ॥ ६१ ॥

अर्थानथवा कामान् आशास्ते तृष्णया यस्मात् ।
यदुपक्रममस्यामी स एव धर्मः स्वयं सेव्यः ॥ ६२ ॥

अर्थेऽथवापि कामे यामनुबध्नन् सदा तपति ।
तदुपशमे तां तृष्णां बद्ध्वा सद्यः सुखी भवति ॥ ६३ ॥

पुष्णात्यनर्थजालं तृष्णैका सत्यमन्यदास्थाभूः ।
शमविषया पुनरेषा कतकरजोन्यायमनुसरते ॥ ६४ ॥

न धनेन क्रेतव्या नापि च गिरिगह्वरे विचेतव्या ।
निर्विण्णे करणगणे जोषं या सा दशा शान्तिः ॥ ६५ ॥

न शरीरस्यायासो न च कापि ग्लानिरिन्द्रियगणस्य ।
न च हृदयस्य विषादः शमसुखसम्पत्तिसुकरतां पश्य ॥ ६६ ॥

तच्छास्त्रं स विवेकः सा विद्या सा क्रिया विनावद्या ।
दर्शयति निर्विमर्शं शान्तरसस्रोतसो यदि प्रसरम् ॥ ६७ ॥

स विवेको न विवेको येन हि विषयेषु सदसदादिमयः ।
इदमद इति विवेकः कृमिकीटादेरपि प्रकटः ॥ ६८ ॥

आशावैवश्यमलं शमयितुमनलं प्रयस्यतो यस्य ।
तस्य च योगाभ्यासः केवलबुसराशिचर्वणायासः ॥ ६९ ॥

आशा परमायासः स्वाम्यं वैषम्यमन्तरङ्गस्य ।
भोगश्च रोगयोगः शान्तरसप्रवणचेतसो भाति ॥ ७० ॥

गाढनिमग्नो विषये दुःखैरपि यो वरं सुखी मूढः ।
उष्ट्र इव लगुडघातैः शान्तो न त्वक्षिपातमिव खेदी ॥ ७१ ॥

अनुहृष्यति नोपेतं नापेतं वापि किञ्चिदनुतपति ।
पश्य विरागौदार्यं शान्तरसास्वादशीतलस्वान्तम् ॥ ७२ ॥

कवलयतु कालदहनो विश्वं सप्तार्णवी विलापयतु ।
उद्घूर्णयतु मरुद्गण उदितशमो नेङ्गते किञ्चित् ॥ ७३ ॥

विध्यण्डेपि व्यतियति शान्तरसास्वादसादितोद्वेगः ।
अम्भोनिधिगम्भीरो धीरमुदास्ते मुदा परं धन्यः ॥ ७४ ॥

उद्वेजयत्वसाधुः साधुस्साधुं प्रपूजयतु ।
एजयतु कोपि चपलः सर्वसमश्शमपरो जयति ॥ ७५ ॥

लिम्पतु चन्दनपङ्कैरङ्गं वास्या विलुम्पतु वा ।
नाशंसति कल्याणं नाकल्याणं तथा शान्तः ॥ ७६ ॥

उपतिष्ठन्तां विषया घनाघना वाथ संप्रतिष्ठन्ताम् ।
उपशान्तस्य किमेतैरन्तरमथवान्तरिक्षस्य ॥ ७७ ॥

तस्य किमीशतया वा ब्रह्मत्वेनाथ वा महेन्द्रतया ।
दैन्यनिदानं तृष्णा दहनज्वालेव यदि पुनश्शान्ता ॥ ७८ ॥

उपदाभिरात्मलोकैरुपतिष्ठन्तां तमवसरप्रेक्षाः ।
ब्रह्माद्याः किममीभिः शान्तिपरैश्वर्यमीयुषो विदुषः ॥ ७९ ॥

ब्रह्मेति न बहु मनुते श्वसूकरादीति विमनुते नापि ।
सममनुपश्यन्नास्ते तुष्टः स्वेनैव केवलं शान्तः ॥ ८० ॥

सब्रह्मकास्सुरा गिरिशिखरगतस्येव भूचराः कृमयः ।
केऽमी भूपापसदाः शान्तिपदे शाश्वतेऽभिषिक्तस्य ॥ ८१ ॥

किं ब्रह्मा किं मशको मर्तव्ये महति कालपरिवर्ते ।
किं मेरुः किमणुर्वा मङ्क्तव्ये सति महार्णवावर्ते ॥ ८२ ॥

अमृतं वास्तु तृणं वा यद्यशितेनैव तेन तृप्येयुः ।
देवाः किं कृमयः किं ज्वलदशनायामये तुल्ये ॥ ८३ ॥

योगाय न चेत्तनुरियमसुलभ एवामनोहतेर्भोगः ।
दोहाय न वाहाय न किमसौ वन्ध्येव पुष्यते करभा ॥ ८४ ॥

भ्रूभङ्गकेलिकलिते वक्त्रावर्ते भ्रमन्ति वनितानाम् ।
बहुतटमविवेकहताः कुलाचला इव तु निश्चला धीराः ॥ ८५ ॥

त्वङ्मांसमस्थिकेशा बीभत्स्यन्ते विभक्तदृष्टानि ।
समवायिषु तेषु कुतो वनिता वनितेति दुर्धियो मोहः ॥ ८६ ॥

स्थानं किमस्य बीजं किं किमुपष्टम्भकं किमन्तर्वा ।
इत्यविमृश्य बहिर्दृक् कान्ता कान्तेति मुह्यति मुधैव ॥ ८७ ॥

अन्वक्षं यदनुक्षणमक्षालितमास्रवन्मलैर्विस्रम् ।
तस्मिञ्जुगुप्सितव्ये मलभाण्डे मानिनीति किं त्वेतत् ॥ ८८ ॥

हरिचन्दनमिति सुरभिलमालेति मनोज्ञवाटीति ।
वनितातनुकेशास्ये दुर्गन्धं पिदधदेव मुह्यति किम् ॥ ८९ ॥

वदनं यदमृतकर इति नयनं यच्चापि नीलनलिनमिति ।
कनकलतेति यदङ्गं तदेव निधने तनोः कथं पश्य ॥ ९० ॥

अमृतावयवशरीरा बाला चान्द्री कलेव निर्गलिता ।
आप्याययत्यपाङ्गैरिति मुह्यति पश्य कस्य को योगः ॥ ९१ ॥

आलम्बितमालिङ्गितमाघ्रातश्चानुचुम्बितश्चापि ।
उपभुक्तमङ्गनाङ्गं किमत्र मोहभ्रमादन्यत् ॥ ९२ ॥

कण्डूतिनोदनं वा कामानलवेगसंशमो वापि ।
उभयोरुभयं तुल्यं किमयं स्वयमेव किङ्करः स्त्रीणाम् ॥ ९३ ॥

मेदोर्बुदमक्ष्युत्पलमस्थिविचारं मृदुस्मितं ज्योत्स्ना ।
लालामधरामृतमिति कविभिर्महयद्भिराहतो लोकः ॥ ९४ ॥

यदपाङ्गलेशसङ्गादङ्गमुपाङ्गं जुगुप्सनीयमपि ।
मङ्गलमिवाङ्गनानां तमनङ्गं ब्रूमहे जगन्मोहम् ॥ ९५ ॥

कालव्यालीदंष्ट्रा क्षुरधारा क्षुद्रराजमैत्री च ।
एकत्रैकत्र वधूरियमथवैकातिरिच्यते सकलात् ॥ ९६ ॥

कुटिलास्सर्वे भावाः कुन्तलजाले कुतः कवेर्निष्ठा ।
कर्कशमन्तःकरणं तर्कय युवतेरुत स्तनग्रन्थी ॥ ९७ ॥

वदितुन्न प्रभवामो वनिता यास्सन्तु तास्सन्तु ।
मूर्ताभिर्मायाभिः मुमुक्षतामस्त्वलन्ताभिः ॥ ९८ ॥

संसृतिनिरयसरण्यां मोहान्तर्दाहसन्धमधमन्या ।
मुक्तिद्वारार्गलया गलनिगलेनालमङ्गनया ॥ ९९ ॥

साहससङ्केतभुवा चपलचापल्यचाटुशिक्षिकया ।
मलमणिमञ्जूषिकया चिरमलमुद्वृद्धपाश्ययाङ्गनया ॥ १०० ॥

रागोद्रेचितपूयक्लिन्ने नाडीव्रणे कृमिक्षीणे ।
पुत्रः पुत्र इतीमे लोका बंभ्रमति संभ्रमेण कियत् ॥ १०१ ॥

उपरुन्धन् कुशलं स्वं पुत्रं मित्रं कलत्रमिति ।
पश्यति किं पाथेयं परलोकप्रस्थितो यदा भवति ॥ १०२ ॥

अभ्यस्यामो विद्यां विषयानुपभुञ्ज्महेऽथ शाम्यामः ।
कुर्मो यथाभिलषितं क्रूरो मृत्युस्तु न क्षणं कुरुते ॥ १०३ ॥

वृद्धौ मातापितरौ साध्वी भार्या सुतश्शिशुरकार्यैः ।
अपि भार्या इत्यन्धस्स्वयं पतन्तन्निपातयत्यन्धम् ॥ १०४ ॥

लाभो बहुलायासो लब्धस्याधिर्व्ययेऽथवा नाशे ।
किन्न धनाशा दुःखं भोगापगतं च यत्तदनुतपति ॥ १०५ ॥

सत्यं लभ्ये लब्धे किमपि सुखं तत्र भुक्तनष्टेपि ।
यद्दुखं तदरुन्तुदमामृत्योर्दहति कोटराग्निरिव ॥ १०६ ॥

नार्जनरक्षायासो न व्ययनाशादिशङ्कयाऽऽतङ्कः ।
नित्यसुखैकनिधानं धनमाकिञ्चन्यमन्यदेव सताम् ॥ १०७ ॥

हालाहलवाहिन्या बलवद्दुदन्यां स शमयितुं घटते ।
किंपाकैरशनायां सुखाय मूढो धनाय यतते यः ॥ १०८ ॥

दारा हृदयविदाराः सुतास्सताश्चैवमसुतराधिकराः ।
धनमपि सन्ततनिधनं पारिव्राज्यं सुखैकसाम्राज्यम् ॥ १०९ ॥

धनवानस्मीति मदः कियतापि धनेन कृच्छ्रलब्धेन ।
तदपाये मृतिमूर्च्छा तदनिच्छैव त्वनिच्छतोऽप्यमृतम् ॥ ११० ॥

विषयपरिग्रहमूला वर्षावधिकापगा इवोत्कूलाः ।
प्रवहन्त्यापन्नद्यो यास्वाशापाशिता विपद्यन्ते ॥ १११ ॥

आमज्ञो जिज्ञासितमुद्राह्यो ग्राहितं मिथोऽवधृतम् ।
सर्वाशासंशान्तिनर्त्ते विनिवर्तते भवावर्तः ॥ ११२ ॥

किं यागैः किमु योगैः किं वा भूमिप्रदक्षिणक्रमणैः ।
हृदि यदि रूढा शान्तिर्यदि वाशा किन्तु तैरेव ॥ ११३॥

धर्माय कुशलमस्तु स्वर्तुमनर्थात्मनो बिभेम्यर्थान् ।
धिक्कामानसुखमयान् अधुना विश्रमितुमस्मि शान्तिपदे ॥ ११४ ॥

ये केऽप्यान्तरबाह्याः सुखहेतोरनुसृताः क्रियायोगाः ।
ताननुजानाम्यधुना विश्रान्तो नियतमेव शान्तिपदे ॥ ११५ ॥

आ द्रुहिणादा च कृमेरक्रमिका कालिकेपि सुखःदुःखे ।
अहो पश्यत मोहं क्षणं प्रसीदति जनो विषीदति च ॥ ११६ ॥

भद्रमभद्रं वा नः कर्म विनिर्मातु कामतो जन्म ।
अश्रान्तं शान्तिपदे विश्रान्तं स्याद्यदि स्वान्तम् ॥ ११७ ॥

दिव्यनदी कुनदी वेत्यार्यावर्तोऽथ कीकटो वेति ।
तावद्विकल्पमोहो यावन्नेहेत पावनीं शान्तिम् ॥ ११८ ॥

पुण्यमिदं तीर्थमदः पुण्यतमञ्चेति चञ्चरतु चञ्चाः ।
प्रायो देशातिथयः शान्तस्यात्मैव तीर्थममृतमयम् ॥ ११९ ॥

किं पुष्करं प्रयागः किं वा गङ्गाब्धिसंगमो वापि ।
बहिरनु विमृशत्यंहो नात्मानं तीर्थमखिलतापकरम् ॥ १२० ॥

कर्तव्यमकर्तव्यं प्रतिकर्तव्यमिति विभ्रमविकल्पैः ।
अलमलमायासफलैरन्तर्विश्रान्तिमेमि शान्तिपदे ॥ १२१ ॥

साधितमनया तन्वा भवमरुपथचारविश्रमस्थानम् ।
अलमलममुया भूयः कृतघ्नतेयं तु मर्षणीया नः ॥ १२२ ॥

आश्वासितमखिलेन्द्रियमानन्दितमन्तरङ्गमतरङ्गम् ।
बह्वन्ना जीवकला किं ब्रूमः शमरसामृतास्वादम् ॥ १२३ ॥

उपशान्तास्सन्तापाः शारीरा मानसाश्च ये चान्ये ।
कैरपि सुकृतैरधुना शान्तिसुखाब्धौ विहरति स्वान्तम् ॥
(विहरति हृदयं शमामृताम्बुनिधौ) ॥ १२४ ॥

येषां पक्षविपक्षौ न स्तो नापि प्रियाप्रिये महताम् ।
नापि च हर्षविषादौ ते शान्तास्तान्नमस्यामः ॥ १२५ ॥

ऊहासहमुपरिप्लवमुपचितसन्देहमुन्मिषन्मोहम् ।
च्युतपूर्वपरक्रमकं ज्ञानं येषामिमेपि हुं गुरवः ॥ १२६ ॥

अव्याहतं व्यवहितेप्यतिसूक्ष्मेऽपि स्फुटोत्तरस्फुरणम् ।
अक्रामिकसकलविषयं ज्ञानं महतां निरञ्जनं जयति ॥ १२७ ॥

इति शास्त्रसुधाम्बुधिं मथित्वा प्रतिलब्धं प्रशमामृतं निपीय ।
अनुभूतभवामयाधिबाधा विबुधा निर्वृणुताजरामराश्च ॥ १२८ ॥

वासुदेवेन्द्रयोगीन्द्रचरणाम्बुजरेणुना ।
कृष्णानन्देन यमिना प्रणीतं प्रशमामृतम् ॥

कृष्णानन्दकृतिषु प्रशमामृतं संपूर्णम् ॥

॥ मनःसम्बोधनम् ॥

वामार्धेन प्रणयकुपितं दक्षिणेनानुनेतुं
सान्त्वानत्यञ्जलिषु घटते यत्परं भावभेदैः ।
भावाश्लेषप्रमदसुभगंभावुकं भावुकं तत्
भूयाद्द्वन्द्वं भुवनपितरौ भूयसे श्रेयसे नः ॥ १ ॥

चेतश्चेतस्तत इति परिश्रम्य किं खिद्यसे त्वं
लब्धालब्धैरसुलभसुखैरर्थकामैरनर्थैः ।
विश्राम्येत क्षणमपि सखे खेदसंशान्तये ते
वक्ष्याम्येकं गलितनिखिलापायमेषोऽस्म्युपायम् ॥ २ ॥

पश्येदानीमखिलजगतीमन्तकस्यान्तरस्था-
माशाभङ्गं परिमृश भृशं भूयसाप्युद्यमेन ।
लब्धेनापि स्मर परिणतौ भोगवैरस्यमन्तः
स्वेनैव त्वं शमसुखरसं ज्ञास्यसे शान्तवाहि ॥ ३ ॥

आयासेनाकलय कियता तारकाधिष्ण्यमाप्य
पश्यस्यासामपि च पतनं त्वं मधूकावपातम् ।
कालेनेदं किल कवलितं जीर्यति ब्राह्ममण्डं
विस्रम्भस्ते वपुषि क इवायं पयोबुद्बुदे वा ॥ ४ ॥

एकद्वा न ह्यवनिपतयः कालसाद्भूतभावा
न द्वित्रास्ते हृदयसुहृदो नाममात्रावशेषाः ।
षट्सप्ता न प्रतिभयमहाव्यापदस्तेनुभूताः
सप्ताष्टानप्यनुदिनमिदं चिन्तयान्तर्निमेषान् ॥ ५ ॥

निर्वाणाय स्मरहरपदं संस्मर प्राणवृत्त्यै
चेतश्चिन्तां चिरमनुगतामुच्चकैरुज्जहाहि ।

शाल्लूरस्य प्रकटतमसो योऽपि पाषाणगर्भे
धत्ते वृत्तिं स किमिह न ते कल्पयिष्यत्यधीशः ॥ ६ ॥

हन्ताश्रान्तं भवमरुपथेऽलभ्यविश्रान्तिभूमा-
वामानुष्यादसुखबहुलादा च सत्यादवीचेः ।
यातायातश्रममनुभवन् यातना यातयामं
सर्वो लोकः किमिति न मनो दृश्यते ते कदापि ॥ ७ ॥

आरम्भास्ते कति न विफला निष्ठितौ भूतपूर्वाः
संरम्भेण द्रविणमरुवाः सानुतर्षं पिपासोः ।
प्रत्याशाया विरम विषयोल्लापनाया न यावत्
प्रत्यासीदत्यपि जडमनः सर्वकृन्तः कृतान्तः ॥ ८ ॥

यावत्तृष्णा भवति विषये यत्तदेवेह दुःखं
लब्धे तस्मिन्नुपरमति सा यत्क्षणं तत्सुखं ते ।
तामुत्पत्तिं हृदय निपुणं रुन्धि नित्यं सुखाप्त्यै
पङ्कालेपं परमनुकलं क्षालने मा यतिष्ठाः ॥ ९ ॥

दुःखं जन्तोरुपनमति यन्निष्प्रतीकारभोगं
तत्प्रत्यक्षं तव च नियतं नन्वनायस्यतोऽपि ।
तत्सामान्यं विषयजसुखे पश्यतावश्यभाव्यं
शान्तेनान्तर्हृदय भवता मत्प्रियं कुर्वता वा ॥ १० ॥

स्वच्छन्देन प्रणयविषये माक्षतन्त्रं यथेदं
बाह्याबाह्यं कलयसि पदं देहलीदीपभङ्ग्या ।
बाह्याभ्यन्तरसुखतुलनया तत्र मध्यस्थवृत्त्या
वैरस्यं त्वं विषयजसुखे वेत्स्यसि स्वात्मनैव ॥ ११ ॥

स्वाधीन्मार्थिन्युपवदति यत्तत्प्रतीकारनिष्ठा-
मातिष्ठेथा हृदय दुरितायाससाहाश्चिराय ।

तस्यैतस्मिन्वपुषि सकलानर्थहेतौ कथं ते
सर्वोत्साहप्रतिकृतपदे सर्वथैवानुबन्धः ॥ १२ ॥

एतत्कार्यं कृतमिदमयं कार्यशेषो ममेति
व्यासङ्गेन स्मरसि हृदय श्रेयसो न प्रमादात् ।
किं कर्तासि प्रियमविदति ह्यस्तनं श्वस्तनं वा
दिष्टादिष्टेन्द्रियमतिवधे जन्मनि त्वं तिरश्चाम् ॥ १३ ॥

श्वोभावि श्वः कुशलमिति मा लालसादर्शदृश्यै-
राशामोदैरफलय तृषामानुषं सानुषङ्गम् ।
ईदृक्क्षेमक्षममिह कदा भावि ते जन्म चेतः
श्रेयोमार्गानभिमुखमहं त्वानुयातो हतोस्मि ॥ १४ ॥

जन्मावश्यं तव शिवपदध्यानहीनस्य यस्मिन्
भोक्तासे त्वं हृदय विवशं दुर्दशामेकमेव ।
तामेवास्मिन्ननुभव तपोभाविताभीशवृत्त्या
भावाप्तं परशिवपदं लप्स्यसे तावतैव ॥ १५ ॥

रागस्यन्दाहितमधुरिमा मानसार्थस्त्वयाक्षो
जीर्णोपानत्त्वगिव च शुना लौल्यलालारसार्द्रा ।
स्वादुङ्कारं स्वरसविरसो भुज्यते रज्यतैव
स्वामप्राज्ञं क इव महते मासृणीयेत लोकः ॥ १६ ॥

प्रासादाग्रं प्रमदवनिका पद्मिनी केलिशैलः
सोऽहं सम्राडिति किमयथाफल्गुसङ्कल्पनेन ।
सर्वेशोऽस्मीत्यवितथमये चित्त सङ्कल्पयेथाः
पाथःप्रायं पिबति मनसा कः पयः पातुकामः ॥ १७ ॥

अक्षैरर्थानुपहरदिव स्वैन सङ्कल्पितान्वा
मासूल्लोभं हृदय समनस्कारमभ्यस्नुषे तान् ।

मोघात्मार्थो मुहुरनुविदन्नेव ते निष्ठितोऽहं
ग्रासं ग्रासं परमभिलषन्नश्नतो वा बिडालम् ॥ १८ ॥

संख्यातीतं गतरुजमपि स्यात्परायुः सहस्रं
सम्पद्येरन् सरसिरुहभूसम्पदोऽतीतसंख्याः ।
सम्पर्याप्तिं किमु हृदय ते लुब्धलोलुभ्यमानं
यत्त्वं मोहं प्रतिपदमये गाहसे पङ्कसिन्धुम् ॥ १९ ॥

तत्तादृक्षप्रथितमहिमश्रीजुषामप्यमीषां
लोकेशानामपि शतमखह्लादवैरोचनीनाम् ।
द्रागज्ञातायतिगतिदशामापदं पश्यतोपि
प्रत्याशायामनुचितमिहाहैतुकं कौतुकं ते ॥ २० ॥

आयुर्वायुप्लवनविवलत्पल्लवाग्रोदबिन्दुः
सम्पत्तिश्च प्रतिकलगलत्कुण्डिकावारिपूरः ।
संक्षीयन्ते तदपि नृपतेरन्तरद्वारवेद्यां
पश्योन्मोहं हृदय कुजना दुर्धनाराधनाय ॥ २१ ॥

पश्यन्तोपि प्रतिपदभवामापदं सम्पदुत्थां
पुत्रक्षेत्रप्रणयनिचयव्याधयस्साधयामः ।
नानारूपैरभिनयपदैर्येन नानट्यमानाः
कुर्मस्तस्मै वयमिह नमश्चेतसे निर्घृणाय ॥ २२ ॥

निद्रातन्द्रीक्लमपरिभवप्राभृतप्रत्यवेक्षा-
निर्वैलक्ष्ये विषमविषयक्ष्वेलनैकान्तलक्ष्ये ।
यातायातश्रमफलगतिव्यग्रविग्रश्वशीले
सासौ सासौ भवति सति का या मनःक्षेमकाङ्क्षा ॥ २३ ॥

अद्याशेपि श्वगतिगमिनस्ते दरिद्राणवृत्तेः
चेतश्चिन्ताहृतकणभुजः क्वाधिराज्यं तदैन्द्रम् ।
नित्यातङ्कप्रकटमहितोत्थानदुःस्थासिकाना-
मिन्द्रादीनामथ यदि पदं लब्धमप्यस्ति किं ते ॥ २४ ॥

येभ्यो नाम स्पृहयसि मनःसारसम्पत्तिविद्या-
वीर्यैश्वर्याद्यतिशयगुणैरात्मना तैर्बुभूषु ।
तानेवानुस्मरसि न कथामात्रशेषानशेषान्
येषामीषामियमपि कथा लुप्यते कल्पवेगात् ॥ २५ ॥

तान्यस्थीनि क्षतजमपि तत्तानि मांसानि सा त्वक्
तेऽमी केशाः पृथगिति मनो यानि बीभत्ससे त्वम् ।
अन्तर्बाह्याशुचिघनगडुग्रन्थिलां सालभञ्जीं
यन्त्रालोलामभिलषसि यामङ्गना कामिनीति ॥ २६ ॥

शिल्पं कल्पक्षयविनिमयप्रत्ययप्रत्ययेयं
प्रादुष्कुर्वन्त्यसुखसुखयोश्चित्तनृत्यस्य विद्याः ।
कामादीनामफलनटनाडम्बरालम्बयष्टि-
स्तस्या मुष्टिन्धयनयकलाकौशलं तत्त्वविद्या ॥ २७ ॥

हित्वाविद्यामयमयमहन्तन्ममेति ग्रहं त्वं
मोहादीनां पदमधिशिरो न्यस्य वामं रिपूणाम् ।
आकिञ्चन्यामृतरसपिबः शान्तिसौभाग्यलक्ष्मीं
श्रेयःसौधे रमय हृदयानन्दसन्दोहदोग्ध्रीम् ॥ २८ ॥

अवधिनियतकालग्रस्तविध्यण्डगर्भे विषयविवशवृत्ति नन्दति स्वेन लोकः ।
कुपितकपिकपोलोदुम्बरान्तःप्रमाद्यन्मशककुलदशा सा चित्त ते चिन्तनीया ॥ २९ ॥

किमिह बहुभिरुक्तैः स्यादिदं मे न तत्स्यादिति विषमविमोहापोहमूहोपपत्त्या ।
अपरिमितमयत्नप्राप्यमाबाधहीनं शमसुखमनुभोक्तुं युङ्क्ष्व निःश्रेयसाय ॥ ३० ॥

इति परममृतं यच्चित्तसम्बोधनाख्यं रसयति रसनीयं सारनिःसारविज्ञैः ।
विषमविषयवाञ्छामाशु निर्धूय शुद्ध्या स नियतमुपशाम्यन्नेति निर्वाणयोगम् ॥ ३१ ॥

श्रीरामभद्रयोगीन्द्रचरणाम्बुजरेणुना ।
कृष्णानन्देन मुनिना मनःसम्बोधनं कृतम् ॥

A NEW RECEPI

Punarnava, a herb, found commonly all over India, has ushered in a new era in the treatment of eye diseases.

The herb has proved efficacious in visual troubles that were regarded incurable so long. Yet, the herb is cheap that four seers of it would not normally cost more than an anna.

In many cases, it had made the use of glasses, whether having plus or minus power, unnecessary.

The application of the herb has disproved the existing belief that glasses, especially of the convex variety, once adopted, can never be eliminated. In a large number of such cases, normal vision has been restored by the use of the herb.

The Ayurved Research Council, with headquarters in Delhi, experimented with a large number of preparations for treating eye troubles during 1958 but Punarnava proved the best of the lot. Its juice is to be applied to eyes after soaking it in the powder of another herb known as Vimal Joti.

According to the former Adviser in Indigenous Medicines to the Government of India, the greatest authority on Ayurveda the secret of his normal vision at the age of 60 is the use of Punarnava. The President of the Council, Kaviraj Khetal, also tried it personally. The specific reduced the power of his glasses from + 5 to + 2.50. He has been wearing glasses for the past eight years.

The A. R. C. is planning to open centres in the cities where the specific will be distributed free.

Many important opthalmic hospitals of the country are re-examining the therapeutic value of the herbs. Such Institutions include Pendra Road Sanitorium, Jalan Free Eye Hospital and Sant Paramanand Blind Relief Mission.

The U. P. Government is planning to use the herbs in State Ayurvedic Hospital, Lucknow and the Bharat Sevak Samaj, Muzaffarnagar, is arranging to distribute it in their various centres.

On this success Kaviraj Khetal and other office bearers have received thousands of congratulatory letters from every nook and corner of our country as also from abroad.

———

एक चमत्कार

भारत में सर्वत्र पाई जानेवाली पुनर्नवा नेत्र-रोग में एक चमत्कार सिद्ध हो रही है।

नेत्रों के उन रोगों पर भी इसने प्रभाव दिखाया जो आज तक असाध्य माने जाते थे। सस्ती यह जड़ी इतनी है कि एक टके में दो सेर मिल जाए।

इसके सेवन से अनेक रोगियों के पलस तथा माइनस प्रकार के चश्में उतर गये जिससे इस विचार-धारा का स्वयम खण्डन हो गया कि एक बार ऐनक लग जाये तो कभी नहीं उतरती।

गत वर्ष दिल्ली के आयुर्वेद अनुसंधान मण्डल ने बीसियों गुणकारी औषधियों की जाँच की जिन में पुनर्नवा नेत्र-रोग में सर्वोत्तम सिद्ध हुई। पुनर्नवा (इट-सिट) के स्वरस से एक अन्य जड़ी विमल-ज्योति (महीनखुरी) को सात भावनायें देने से इसका अंजन बनता है।

भारत सरकार के भूतपूर्व परामर्श दाता एवं अधिकृत विद्वान के अपने कथानुसार उनकी साठ वर्ष की आयु में भी सामान्य नेत्र-ज्योति का रहस्य पुनर्नवा का प्रयोग ही है। मण्डल के प्रधान कविराज कुन्दनलाल खेतल ने स्वयम इसे सेवन किया जिससे आपके चश्मे का नंबर +५ से घट कर + २. ५० रह गया। आप गत आठ वर्ष से ऐनक लगा रहे थे।

आयुर्वेद अनुसंधान मण्डल देश के विभिन्न बड़े नगरों में केन्द्र खोलने की योजना कर रहा है जहां इस औषधि का निःशुल्क वितरण होगा।

पन्द्रारोड सेनिटोरियम, जलन फ्री हस्पिटल और सन्त परमानन्द बलाईंड रिलीफ़ मिशन आदि कई आँखों के हस्पिटल इसे अनुभव में ला रहे हैं।

उत्तर प्रदेश सरकार राज्य के आयुर्वेद दवाखाना लखनऊ में पुनर्नवा के प्रयोग पर योजना बना रही है तथा भारत सेवक समाज (मुजफ्फर नगर) भी अपने विभिन्न केन्द्रों पर इसके वितरण की व्यवस्था कर रहा है।

इस सफलता पर कविराज खेतल तथा अन्य पदाधिकारियों को सहस्रों प्रशंसा पत्र प्राप्त हो रहे हैं।

Notes on Manuscripts :

SUNDAR SRNGAR

(SVĀNAND)

A manuscript in Hindi, mentioned as 'Hindustani Sṛngar' in the Amānath section of the Sanskrit division of this Library is a work (bearing No. 65 M. S) closely following the Alankara Sāstra in Sanskrit. The work is devoted to Nāyaka-Nāyika Bēdhas. The verses are original verses of the author of this work where-ever examples are cited for Alankaras. The traditional method is to quote the verses of already famous authors in citing examples. But the departure made by the author is quite worthy of the title he bears 'Mahakaviroy'. There is also another manuscript of this work in the Marathi section bearing No. M. S. 77, with very slight variation. The work is in Vraja Bhasha Hindi.

The title of the work is 'Sundar Sṛngar' as chosen by the author of the work The fly-leaf bears the title 'Hindustani Sṛngar by Kabir'. The words 'Kabirayi' in the opening verse perhaps has been mistaken for the name of Kabir while the author mentions this, as his title. The fourteenth verse which runs as follows :—

> "सुंदर कृत्त शिंगार है सकल रसनिको सार ।
> नावध-यो तातें याको यह सुंदर शींगार ॥"

clearly states that the work is on Sṛngara and that its author is Sundar Kavi and that this work is named 'Sundar Sṛngar'.

The first fifteen verses giving particulars of the author contain also praises to the Mugal Emperor Shahjahan extolling his great patronage to poets and especially to Sundar Kavi, the author of the work. The author states that the work was commenced on the sixth lunar day of the lunar month of Kārtika in 1678 Samvat, corresponding to A. D. 1621 or 1620. The author was a court poet of Shahjahan and the emperor in appreciation of the author's merits honoured him with the title of *Mahākaviroy*. The author was born in Gwālior.

As already mentioned this work is on aesthetics. An examination of the Hindi literature discloses that the works between Saṃvat 1700 to 1900 could be classified as belonging to a particular group. The distinctive feature for this grouping is based on the subject of the Poetry. Almost all the works belonging to this period, exclusively dovote themselves to the grammar on rhetoric, analysing and discussing the various parts of poetical beauty and poetic ideas. Description.

especially of the various Heroes and Heroines (Nāyaka-Nāyika) were given prominence in poetic compositions. The language chosen was either Vraja, Avadhi or a mixture of both. The Rasas were often Srungar, Karun or Vira. The first place was bestowed on Sringar. Most of the poets were under the patronage and luxurious shelter of the Princes or Kings and they reflected in their poetry the life which they were accustomed to see around and experience,

Two other works are attributed to Sundar Kavi, but copies of them are not available in this Library. The two works are :— Simhāsana Battisi and Barahmasi in Hindi.

The ending colophon throws light on the scribe, who copied this work from the original. A Gujarati by birth and a native of Bunda, Kavikarindrakantirava states that he completed the copying of the work on the fourth day of the lunar month of Pusha on a Monday, Uttarayana of Samvat 1741, while he was sojourning at Balapur, near Arunachala, during his pilgrimage to Rameswar and that at the time the country was ruled by the son-in-law of Shivaji the Great, Harji Mahadik. Nothing more is known about Kavikarindrakantirava, except what he himself has elected to give out about himself. He has also appended a copy of the planetary position in the heavens at the time of his birth.

Harji Mahadik was the son-in-law of Shivaji the Great and was appointed by Sambhaji to rule Gingee and the country surrounding the Fort. He took charge of Ginjee in the year 1681 and according to recorded history, he passed away on the 29th September 1689 A. D. It was at his court the copying of the work Sundar Sringar was completed by Kavikarindrakantirava.

Being kinsmen of the Marathas of Jingee, the Tanjore Maratha rulers exchanged literary relations and thus the copy which was prepared at the Jingee court has found a place at the Sarasvati Mahal, Tanjore. King Shaji was ruling Tanjore at the time, and there are many more Hindi works belonging to this period, some of which have Shajee himself as the author.

A specimen is given below from the work :—

अथाभिसारिका :-

बोलि पठावै पियहिकै पियपे आहुहि जाय ।
सो नारी अभिसारिका कहे महाकविराय ।
रीति वहे अभिसारिकानिकी समय समान सिंगार ।
साहस शंका कपट चातुरि लिये करे अभिसार ॥

OUR EXCHANGES.

1. The Divine Life, Sivanandanagar, Rishikesh, U. P.
2. Mysore Information Bulletin, Government of Mysore.
3. Madras Information, Govt. of Madras, Madras.
4. The Journal of the Oriental Research, Madras.
5. Bulletin of the Govt. Oriental Manuscripts Library, Madras-5.
6. The Journal of University of Bombay.
7. American Newsfile of the U. S. Information Service.
8. The Journal of the Kerala University Oriental Mss. Library, Trivandrum.
9. Agra University Journal of Research, Agra.
10. Tirumalai Tirupati Devasthanam - Monthly Bulletin, Tirupati.
11. The Adyar Library Bulletin, Adyar, Madras-20.
12. Journal of Sri Venkateswara University Oriental Institute, Tirupati.
13. Journal of the Oriental Institute, Baroda.
14. Annals of the B. O. R. Institute, Poona-4.
15. Sentamil (Tamil) Madurai Tamil Sangam, Madurai.
16. Gnanasambandam (Tamil) Dharmapuram.
17. Tamil Pozhil (Tamil) Karanthai Tamil Sangam, Karanthai, Tanjore.
18. Vāidya Chandrika, (Tamil) Teppakulam, Tiruchy.
19. Eelanadu (Tamil) Jaffna.
20. American Reporter - Tamil Edition.
21. Vijayavani (Telugu) Buckinghampet, P. O., Vijayawada-2.
22. Traimasik, Bharat Ithihasa Samshodhak Mandal, Poona.
23. Samshodhak, Rajwade Samshodhak Mandal, Dhulia.
24. Quarterly Journal of Mythic Society, Bangalore.
25. Jain Siddhanta Bhaskar & Antiquary, Arrah, (Bihar).
26. Udayana Patrika, Tiruvaiyaru, Tanjore Dt.
27. UNESCO Bulletin for Libraries, 19, Avenue Klēbar, Paris - 16e - France.
28. Sutantiran, (Tamil Weekly) Colombo.
29. Bulletin of Ramakrishna Mission Institute of Culture, Calcutta.
30. The Indo-Asian Culture, Pataudi House, New Delhi-1.
31. Dharma Chakram, Sri Ramakrishna Tapōvanam, Tiruparaiturai, Tirchy Dt.
32. Sri Ramakrishna Vijayam, Sri Ramakrishna Matam, Madras - 4.
33. News Bulletin, Embassy of the People's Republic of China, New Delhi.
34. News from Yugoslovia, Yugoslav Embassy, 12, Sundaranagar, New Delhi.
35. SOCIĒTIĒ ASATIQUE, 1, Rue de Siene, Paris IVe .
36. Devasthana Patrika, Srirangam.
37. Astrological Magazine, "Sri Rajeswari", Bangalore - 3.
38. Kurukshetra, The Publication Division, Old Secretariat, Delhi - 8.

39. Sivaji, Teppakulam P. O., Tiruchirapalli.
40. Sārasvatī Sushamā, Benares.
41. Kumaraguruparan, Srivaikuntam.
42. Sri Vaishnava Sudarsanam, 3, Puthur Agraharam, Tiruchirapalli.
43. Abhyudaya, Progressive Writer's Association. Vijayawada - 2.
44. Sri Sajjanatoshini Patrika, 3-A/80, W. E. A. Korol Bagh, New Delhi.
45. Annals of Oriental Research, University of Madras, University Buildings, Madras - 5.
46. Indian Philosophy and Culture, Vaishnava Research Institute, V. T. University, Vrindaban, U. P.
47. American Labour Review, American Embassy, New Delhi.
48. Soviet Land (English and Tamil Editions) Information Department of the U S S R Embassy in India, 25, Barakhamba Road, New Delhi.
49. Journal of the Ganganath Jha Research Institute, Allahabad.
50. China Today (English and Hindi Editions) Embassy of the People's Republic of China in India, New Delhi.
51. Neetee (A Non-party English Weekly) 35, Stephen House. 4, Dalhousie Square East, Calcutta – 1.
52. Journal of the Annamalai University, Annamalainagar, Chidambaram.
53. Indian Archives, National Archives of India. Queensway, New Delhi.
54. Sarvodaya (English and Tamil Editions) 24, Srinivasapuram, Tanjore.
55. Bulletin of the Chunilal Gandhi Vidyabhavan, The Sarvajanik Education Society, Surat.
56. The Journal of Family Welfare, 272 Dadabhoy Navroji Road, Bombay – 1.
57. Indian Publisher and Book-seller. C/o Popular Book Depot, Bombay – 7.
58. Naya Sahitya, Kashmiri Gate, Delhi – 6.
59. Book-Lover, 44, Cowasji Patel Street, Bombay – 1.
60. The Short-hand Writer, A. I. I. S. 15-A/29, W. E. Area, Karol Bagh, P. B. No. 702, New Delhi.
61. Sangeet, Musical Monthly Magazine, Sangeet Karyalaya, Hathras, Madhya Pradesh.
62. Marathi Samshodan Patrika, A Quarterly Journal of the Marathi Post-Graduate and Research Institute, Mumbai Marati Granthasangrahalaya Thakurdwar, Bombay – 2.
63. Santi Samachar, Akhila Bharatiya Santi Parishad, 14, Munshi Niketan, Asuf Ali Road. New Delhi.
64. Bharati, Tamil Writer's Association, Crescent Society Buildings, Madras – 2.
65. Vēdavāṇi – Ajmath Gadh, Palace P. O, Benares - 6.
66. Girama Nalam The Director of Information and Publicity, Govt. of Madras.
67. Sri Nṛsimhapriya, Sri Ahobila Mutt. Tiruvallur.
68. UNIVERSITAS, BIRKENWALDSTR, 44, STUTTGART (Western Germany).